

JAMHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA

HOTUBA YA MHESIMIWA ANTHONY PETER MAVUNDE (MB.), WAZIRI WA MADINI AKIWASILISHA BUNGENI MAKADIRIO YA MAPATO NA MATUMIZI KWA MWAKA WA FEDHA 2025/2026

DODOMA,

MEI, 2025

Mheshimiwa Kassim Majaliwa Majaliwa (Mb.), Waziri Mkuu wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania akikagua shughuli za uongezaji thamani madini kwenye banda la Kituo cha Jemolojia Tanzania (TGC) katika Mkutano wa Kimataifa wa Uwekezaji katika Sekta ya Madini Jijini Dar es Salaam.

Mheshimiwa Dkt. Steven L. Kiruswa (Mb.), Naibu Waziri wa Madini akiwa na Wajumbe wa Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Nishati na Madini na baadhi ya Wataalam kutoka Wizara ya Madini wakitembelea eneo la uchimbaji wa madini chini ya ardhi katika Mgoji wa Bulyanhulu uliopo Msalala, Wilaya ya Kahama.

VIONGOZI WA WIZARA

Mhe. Anthony Peter Mavunde (Mb.)
Waziri wa Madini

Mhe. Dkt. Steven Lemomo Kiruswa (Mb.)
Naibu Waziri wa Madini

Eng. Yahya Ismail Samamba
Katibu Mkuu

Bw. Msafiri Lameck Mbibo
Naibu Katibu Mkuu

A. UTANGULIZI.....	1
B. MWENENDO WA BIASHARA YA MADINI DUNIANI.....	10
C. MAPITIO YA UTEKELEZAJI WA MPANGO NA BAJETI KWA MWAKA WA FEDHA 2024/2025.....	13
I. MAPATO.....	13
II. MIRADI YA MAENDELEO.....	14
III. UTEKELEZAJI WA MAENEO YA VIPAUMBELE.....	15
IV. UTEKELEZAJI WA MAENEO MENGINE KWA MWAKA WA FEDHA 2024/2025.....	33
V. UTEKELEZAJI WA SHUGHULI ZA TAASISI ZILIZO CHINI YA WIZARA.....	46
A. TUME YA MADINI.....	46
B. SHIRIKA LA MADINI LA TAIFA (STAMICO).....	62
C. TAASISI YA JIOLOJIA NA UTAFITI WA MADINI TANZANIA (GST).....	72
D. KITUO CHA JEMOLOJIA TANZANIA (TGC).....	78
E. TAASISI YA UHAMASISHAJI UWAZI NA UWAJIBIKAJI KATIKA RASILIMALI MADINI, MAFUTA NA GESI ASILIA (TEITI).....	81
D. MPANGO NA MAKADIRIO YA MAPATO NA MATUMIZI KWA MWAKA WA FEDHA 2025/2026.....	86
I. Vipaumbele kwa Mwaka wa Fedha 2025/2026.....	86
II. Maeneo Mengine Yatakatotekelezwa na Wizara katika Mwaka wa Fedha 2025/2026.....	94
III. Kazi Zitakazotekelezwa na Taasisi Zilizochini ya Wizara kwa Mwaka wa Fedha 2025/2026.....	99
E. SHUKRANI.....	113
F. HITIMISHO.....	117

ORODHA YA PICHA

Na.	Maelezo ya Picha	Ukurasa
1.	Washiriki wa Mkutano wa Kimataifa wa Uwekezaji katika Sekta ya Madini uliofanyika Novemba 2024 Jijini Dar es Salaam	23
2.	Mheshimiwa Dkt. Doto M. Biteko, Naibu Waziri Mkuu na Waziri wa Nishati (katikati) akisikiliza maelezo kuhusu usimamizi wa Sekta ya Madini kutoka kwa Kamishna wa Madini Dkt. Abdulrahman Mwanga (aliyeshika kipaza sauti) alipotembelea Banda la Wizara ya Madini katika Maonesho ya Saba ya Teknolojia na Uwekezaji kwenye Sekta ya Madini yaliyofanyika kwenye Viwanja vya Bombambili mkoani Geita	24
3.	Mheshimiwa Athony P. Mavunde Akikagua Ujenzi wa Kiwanda cha Uongezaji Thamani Madini ya Shaba cha Kampuni ya Mineral Access System Tanzania	26
4.	Mheshimiwa Athony P. Mavunde (Mb.), Waziri wa Madini Akizindua Magari 34 ya Tume ya Madini kwa ajili ya kuimarisha shughuli za Tume ya Madini	32
5.	Baadhi ya Wataalamu wakiwaongoza Wajumbe wa Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Nishati na Madini kutembelea Eneo la Uchimbaji wa chini ya ardhi katika Mgodhi wa Bulyanhulu uliopo Msalala, Wilaya ya Kahama	52
6.	Mheshimiwa Dkt. Philip I. Mpango, Makamu wa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania akipokea zawadi ya mkaa utokanao na makaa ya mawe wa Rafiki Briquettes unaozalishwa na Shirika la Madini la Taifa (STAMICO) kutoka kwa Mkurugenzi Mtendaji wa Shirika hilo Dkt. Venance Mwasse, Jijini Mbeya.	65
7.	Wajumbe wa Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Nishati na Madini Wakikagua Nishati Mbadala (Rafiki Briquettes) katika Mtambo uliopo Kiwira, Songwe	66
8.	Mitambo 10 ya Uchorongaji iliyonunuliwa kwa ajili ya kutoa huduma ya uchorongaji kwa wachimbaji wadogo	68
9.	Mheshimiwa Dkt. Hussein Ali Mwinyi, Rais wa Zanzibar na Mwenyekiti wa Baraza la Mapinduzi	74

Na.	Maelezo ya Picha	Ukurasa
	Akikabidhiwa Ripoti ya Utafiti Maalum wa Jiosayansi uliofanyika katika katika visiwa vya Unguja na Pemba	
10.	Baadhi ya Wataalamu wa Taasisi ya Jiolojia na Utafiti wa Madini Tanzania (GST) wakiwa kwenye shughuli za utafiti katika Mkoa wa Lindi	75
11.	Wanafunzi wikipata mafunzo ya uongezaji thamani madini katika Kituo cha TGC, Arusha	79
12.	Mheshimiwa Anthony P. Mavunde (Mb.), Waziri wa Madini akiwa na Wajumbe wa Bodi ya EITI walioshiriki katika mkutano wa 62 wa Bodi ya Kimataifa ya EITI uliofanyika tarehe 13 hadi 14 Machi 2025, Arusha	84

ORODHA YA MAJEDWALI

Na.	Maelezo ya Jedwali	Ukurasa
1.	Makusanyo Halisi ya Maduhuli kwa Kila Ofisi ya RMO Kuanzia Julai, 2024 hadi Machi, 2025 Pamoja na Makadirio Kwa Mwaka 2025/2026	118
2.	Kiasi cha Mrabaha na Ada ya Ukaguzi Kilichokusanywa Kutoka Kwenye Mauzo ya Madini Mbalimbali Kuanzia Julai, 2024 hadi Machi, 2025	119
3.	Mwenendo wa Mauzo na Mapato ya Dhahabu Katika Masoko ya Geita, Kahama na Chunya kwa Kipindi cha Kuanzia Julai, 2024 hadi Machi, 2025	121
4.	Mapato Yaliyopatikana Kutokana na Mauzo ya Madini Kwenye Masoko Yote ya Madini Kuanzia Julai, 2024 hadi Machi, 2025	122
5.	Mapato Yaliyopatikana Kutokana na Mauzo ya Madini Kwenye Masoko ya Madini Kwa Kila Aina ya Madini Kuanzia Julai, 2024 hadi Machi, 2025	124
6.	Mapato Yaliyopatikana Kutokana na Mauzo ya Madini Kwenye Masoko ya Madini Tangu Kuanzishwa Kwake Machi, 2019 hadi Machi, 2025	124
7.	Makusanyo ya Maduhuli Yaliyotokana na Vyanzo Mbalimbali Kuanzia Julai, 2024 hadi Machi, 2025	125
8.	Migodi ya Wachimbaji wa Kati wa Madini iliyokaguliwa Kuanzia Julai, 2024 hadi Machi, 2025	126
9.	Matukio ya Matetemeko Makubwa ya Ardhi yaliyotokea nchini Tanzania katika kipindi cha Julai 2024 hadi Machi, 2025	129

ORODHA YA VIELELEZO

Na.	Aina ya Kielelezo	Ukurasa
1.	Makusanyo ya Maduhuli Kutokana na Mauzo ya Dhahabu Katika Masoko Makubwa Kuanzia Julai, 2024 hadi Machi, 2025	131
2.	Mwenendo wa Ukusanyaji wa Maduhuli Kuanzia Mwaka 2021/2022 hadi 2023/2024	131

ORODHA YA VIFUPISHO

ADPA	African Diamond Producers Association
AICC	Arusha International Conference Center
BLs	Broker Licenses
BoT	Bank of Tanzania
CIP	Carbon In Pulp
CSR	Corporate Social Responsibility
Dkt.	Daktari
DLs	Dealers Licenses
DTL	Duma Tanzgraphite Limited
EITI	Extractive Industries Transparency Initiatives
EPP	Environmental Protection Plan
FEMATA	Federation of Miners Associations of Tanzania
GNT	Government Negotiation Team
GST	Geological Survey of Tanzania
GTT	Government Technical Team
JNICC	Julius Nyerere International Convention Centre
KCB	Kenya Commercial Bank
LBMA	London Bullion Market Association
Mb.	Mbunge
MBT	Mining for a Brighter Tomorrow
MCP	Mining Closure Plan
MLs	Mining Licenses
MSY	Magonjwa Sugu Yasiyoambukizwa
NBC	National Bank of Commerce
NMB	National Microfinance Bank
NMCC	National Mining Closure Committee
OC	Other Charges

PCLs	Processing Licenses
PDAC	Prospectors and Developers Association of Canada
PLs	Prospecting Licenses
PMLs	Primary Mining Licenses
QDS	Quarter Degree Sheet
REE	Rare Earth Elements
RFLs	Refining Licences
RMO	Resident Mining Officer
SADCAS	Southern African Development Community Accreditation Services
SHIMIWI	Shirikisho la Michezo la Wizara
SHIMUTA	Shirikisho la Michezo ya Taasisi za Umma Tanzania
SML	Special Mining Licence
STAMICO	State Mining Corporation
TCM	Tanzania Chambers of Mine
TEITI	Tanzania Extractive Industries Transparency Initiative
TGC	Tanzania Gemmological Centre
TGFA	Tanzania Government Flight Agency
TGS	Tanzania Geological Society
TSF	Tailings Storage Facility
UKIMWI	Upungufu wa Kinga Mwilini
VAT	Value Added Tax
VVU	Virusi Vya Ukimwi
ZBC	Zanzibar Broadcasting Corporation

**HOTUBA YA MHESHIWA ANTHONY PETER MAVUNDE
(MB.), WAZIRI WA MADINI AKIWASILISHA BUNGENI
MAKADIRIO YA MAPATO NA MATUMIZI
KWA MWAKA WA FEDHA 2025/2026**

A. UTANGULIZI

1. Mheshimiwa Spika, baada ya kupokea taarifa iliyowasilishwa Bungeni na Mwenyekiti wa Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Nishati na Madini iliyochambua bajeti ya Wizara ya Madini, naomba kutoa hoja kwamba, Bunge lako Tukufu sasa likubali kupokea, kujadili na kupitisha Taarifa ya Utekelezaji wa Majukumu ya Wizara ya Madini kwa Mwaka wa Fedha 2024/2025 pamoja na Mpango na Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Kawaida na Maendeleo ya Wizara ya Madini na Taasisi zake kwa Mwaka wa Fedha 2025/2026.

2. Mheshimiwa Spika, awali ya yote, ninamshukuru Mwenyezi Mungu, muweza wa yote kwa neema na fadhila zake zisizo na kikomo ambazo zimeijalia nchi yetu amani, utulivu na afya njema kutuwezesha kushiriki katika mkutano huu wa 19 wa Bunge la Jamhuri ya Muungano wa Tanzania. Tunamuomba aendeleo kutujalia rehema, hekima, busara na umoja katika kujadili Hotuba ya Bajeti ya Wizara ya Madini kwa Mwaka wa Fedha 2025/2026 kwa nia ya kuendeleza Taifa letu na kuboresha ustawi na maendeleo ya watanzania.

3. Mheshimiwa Spika, nitumie fursa hii adhimu kumpongeza na kumshukuru kwa dhati Mheshimiwa Dkt. Samia Suluhu Hassan, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania kwa uongozi wake mahiri, weledi, maono mapana na dhamira thabiti ya kuwaletea watanzania maendeleo jumuishi. Aidha, Mheshimiwa Rais ameendelea kudhihirisha dhamira yake ya dhati ya kuimarisha mazingira bora ya uwekezaji, usimamizi wa rasilimali zetu kwa manufaa ya kizazi cha sasa na kijacho. Pia, Mheshimiwa Rais wakati wote ameendelea kuhimiza uwajibikaji, utawala bora na mshikamano wa kitaifa.

4. Mheshimiwa Spika, napenda kuwapongeza kwa dhati Mheshimiwa Dkt. Samia Suluhu Hassan, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania na Dkt. Hussen Ali Mwinyi Rais wa Zanzibar na Mwenyekiti wa Baraza la Mapinduzi kwa kuchaguliwa kuwa wagombea wa CCM katika nafasi za Urais kwenye Uchaguzi Mkuu wa mwaka 2025. Aidha, nampongeza Mheshimiwa Balozi Dkt. Emmanuel John Nchimbi, kwa kuteuliwa kuwa mgombea mwenza wa nafasi ya Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania.

5. Mheshimiwa Spika, kwa namna ya kipekee nitumie fursa hii adhimu kutoa shukrani zangu za dhati kwa Mheshimiwa Rais kwa kuendelea kuniamini na kunipa

dhamana ya kusimamia Sekta ya Madini. ***Ni ahadi yangu kwake, na kwa Bunge lako Tukufu pamoja na watanzania kwamba nitaitumikia nafasi hii kwa uadilifu, uaminifu na kwa uwezo wangu wote ili kuendeleza sekta hii muhimu.***

6. Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha Awamu ya Sita chini ya uongozi wa Mheshimiwa Dkt. Samia Suluhu Hassan, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania tumeshuhudia mageuzi makubwa na mafanikio ya hali ya juu katika Sekta ya Madini. Mchango wa sekta hii kwenye Pato la Taifa umeendelea kuimarika na kukua kutoka asilimia 7.3 mwaka 2021, asilimia 9.1 mwaka 2023 na kufikia asilimia 10.1 mwaka 2024.

Napenda kulijulisha Bunge lako Tukufu kwamba, kutokana na maelekezo na miongozo yenye tija kutoka kwa Mheshimiwa Rais katika kusimamia sekta na kutekeleza Ilani ya Uchaguzi ya CCM, Sekta ya Madini imefanikiwa kuvuka lengo la kuchangia asilimia 10 kwenye Pato la Taifa mwaka mmoja kabla ya muda ulioainishwa katika Sera ya Madini ya Mwaka 2009 na kwenye Mpango wa Maendeleo wa Taifa wa miaka mitano 2021/2022 hadi 2025/2026 na kufikia mchango wa asilimia 10.1 mwaka 2024.

7. Mheshimiwa Spika, jitihada za kuimarisha usimamizi wa rasilimali zetu zimewezesha kuongezeka

kwa kasi ya ukuaji wa shughuli za uchimbaji madini kutoka asilimia 10.8 mwaka 2022 hadi asilimia 11.3 mwaka 2023. Aidha, ukusanyaji wa maduhuli ya Serikali uliongezeka kutoka shilingi 623,237,296,973.40 mwaka 2021/2022, shilingi 678,042,598,813.92 mwaka 2022/2023 hadi shilingi 753,175,680,203.96 mwaka 2023/2024. Mafanikio haya ni matokeo ya mikakati madhubuti ya Serikali ikiwemo kuimarisha usimamizi wa shughuli za Sekta ya Madini, kudhibiti utoroshwaji wa madini, kuhamasisha uwekezaji kwenye shughuli za madini na kuanzisha minada ya madini ya vito.

8. Mheshimiwa Spika, mafanikio mengine ni pamoja na kuongezeka kwa vituo vya ununuzi wa madini kutoka 102 mwaka 2023/2024 hadi kufikia 109 mwaka 2024/2025. Kupitia masoko 43 na vituo vya ununuzi 109 kulifanyika biashara ya madini yenye thamani ya shilingi 1,930,698,791,589.30 kwa mwaka 2023/2024 na shilingi 2,819,220,651,824.38 kwa mwaka 2024/2025 mtawalia. Aidha, katika mwaka wa fedha 2024/2025, Wizara imeyatambua na kuyapa hadhi ya vituo vya ununuzi jumla ya maeneo 142 yanayotumika kufanyia biashara ya madini kwa wingi (bulk minerals) kupitia Gazeti la Serikali Na. 906 ya tarehe 15 Novemba, 2024.

9. Mheshimiwa Spika, katika kuwaendeleza wachimbaji wadogo, Serikali imenunua mitambo 10 ya

uchorongaji kwa ajili ya kutoa huduma kwa wachimbaji wadogo pamoja na kuanza ujenzi wa kiwanda cha kuchakata chumvi katika Wilaya ya Kilwa, Mkoa wa Lindi.

10. Mheshimiwa Spika, ili kuendeleza madini muhimu na madini mkakati, tarehe 03 Machi, 2025 Serikali ilitoa leseni ya uchimbaji mkubwa (SML) wa madini ya Kinywe kwa mradi wa Epanko Graphite (Kampuni ya Duma Tanzgraphite Limited) uliopo Wilaya ya Mahenge, Mkoa wa Morogoro. Kutekelezwa kwa mradi huo kutaongeza ajira na mapato kwa wananchi na Taifa kwa ujumla.

11. Mheshimiwa Spika, namshukuru kwa dhati Mheshimiwa Dkt. Philip Isdor Mpango, Makamu wa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania kwa miongozo yake mbalimbali anayoitoa yenye lengo la kuhakikisha kuwa Sekta ya Madini inakuwa na mchango endelevu katika kuwanufaisha wataanzania na Taifa kwa ujumla.

12. Mheshimiwa Spika, pia napenda kumshukuru Mheshimiwa Kassim Majaliwa Majaliwa (Mb.), Waziri Mkuu wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania pamoja na Mheshimiwa Dkt. Doto Mashaka Biteko (Mb.), Naibu Waziri Mkuu na Waziri wa Nishati kwa uongozi wao madhubuti na maelekezo wanayoyotoa mara kwa mara ili kufanikisha utendaji kazi Serikalini. Viongozi hawa wamekuwa tayari kushirikiana nasi muda wote, kutusikiliza na kutupa

maelekezo na miongozo ambayo imetusaidia sana katika kutekeleza majukumu ya Wizara kwa ufanisi zaidi.

13. Mheshimiwa Spika, nimpongeze Mheshimiwa Kassim Majaliwa Majaliwa (Mb.), Waziri Mkuu wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania kwa hotuba yake iliyojaa maono mazuri aliyowasilisha hapa bungeni ambayo inatoa mwelekeo wa utekelezaji wa kazi za Serikali. Hotuba hiyo kwa kiasi kikubwa imeonesha mafanikio ya uendeshaji wa shughuli za Serikali katika kipindi cha Mwaka wa Fedha 2024/2025, utekelezaji wa Ilani ya Uchaguzi ya Chama cha Mapinduzi ya Mwaka 2020 pamoja na mwelekeo wa Mpango na Bajeti ya Serikali kwa Mwaka wa Fedha 2025/2026.

14. Mheshimiwa Spika, naomba nitumie fursa hii kukupongeza kwa dhati wewe mwenyewe kwa uongozi wako mahiri ambao umeendelea kulifanya Bunge kuwa chombo madhubuti. Umeendelea kuonesha ustadi, hekima, busara, ubunifu na uwajibikaji katika kuliongoza Bunge hili kwa weledi na uaminifu mkubwa. Aidha, niwapongeze Mheshimiwa Mussa Azzan Zungu (Mb.), Naibu Spika na Wenyeviti wa Bunge kwa kuendelea kushirikiana nawe katika kuliongoza Bunge la Jamhuri ya Muungano wa Tanzania kwa weledi mkubwa. Ni dhahiri kuwa mmeonesha ukomavu mkubwa wa kisiasa wakati wote wa kuendesha vikao vya Bunge. Tunaamini kuwa

chini ya uongozi wako na wasaidizi wako Bunge litaendelea kufanya maamuzi sahihi yenye manufaa kwa maendeleo ya Taifa letu na kufanya liendelee kuheshimika ndani na nje ya nchi yetu.

15. Mheshimiwa Spika, naomba niwapongeze sana Mheshimiwa Dkt. David Mathayo David (Mb.), Mwenyekiti wa Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Nishati na Madini na Mheshimiwa Kilumbe Shabani Ng'enda (Mb.), Makamu Mwenyekiti wa Kamati kwa kuendelea kuiongoza Kamati hii kwa umahiri mkubwa. Aidha, nawapongeza wajumbe wa Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Nishati na Madini kwa kuendelea kutekeleza majukumu ya Kamati kwa ufanisi na kutoa maelekezo yenye tija wakati wote. Wizara inaishukuru Kamati kwa ushauri wake makini ambao imekuwa ikiutoa mara kwa mara katika kuhakikisha kuwa sekta hii inakuwa na tija kwa Taifa na kuwanufaisha watanzania. Vilevile, ninaishukuru Kamati kwa kujadili kwa kina Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Fungu 100, kwa Mwaka wa Fedha 2025/2026 na kuyapitisha kwa kauli moja.

16. Mheshimiwa Spika, napenda kutoa shukrani na pongezi kwa Bunge lako Tukufu kwa kazi kubwa na yenye tija ya kuisimamia na kuishauri Serikali, hususan katika masuala yanayohusu Sekta ya Madini. Kupitia kwako, naliomba Bunge liendelee kushirikiana nasi ili kuimarisha

mchango wa sekta hii katika Pato la Taifa. Aidha, napenda kuwapongeza Waheshimiwa Mawaziri na Naibu Mawaziri wote kwa kuendelea kuaminiwa na Mheshimiwa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania katika kuongoza Wizara mbalimbali. Ushirikiano wao umekuwa na mchango mkubwa katika kuleta maendeleo na ustawi wa watanzania.

17. Mheshimiwa Spika, kwa heshima kubwa, nitumie fursa hii kuwashukuru kwa dhati wananchi wa Jimbo la Dodoma Mjini kwa imani yao na ushirikiano wanaouonesha kwangu kama Mbunge wao. Uvumilivu na mshikamano wao umekuwa chachu ya kuniongezea ari ya kutekeleza majukumu yangu sio tu kama mwakilishi wao bali pia kama Waziri wa Madini katika kulitumikia Taifa letu. ***Naahidi kuendelea kufanya kazi kwa bidii, uadilifu na kujituma ili kuwaletea maendeleo na kuboresha ustawi wa jamii ya wana Dodoma na Taifa kwa ujumla.***

18. Mheshimiwa Spika, napenda nimshukuru kwa dhati kabisa Mheshimiwa Dkt. Steven Lemomo Kiruswa (Mb.), Naibu Waziri wa Madini, kwa ushirikiano anaonipa katika kutekeleza majukumu ya Wizara. Aidha, napenda kumshukuru Eng. Yahya Ismail Samamba, Katibu Mkuu kwa kusimamia utendaji wa Wizara. Vilevile, nampongeza Bw. Msafiri Lameck Mbibo, Naibu Katibu Mkuu na Dkt. AbdulRahman Shabani Mwanga, Kamishna wa Madini kwa

kazi zao na ushirikiano wanaonipatia katika kutekeleza majukumu ya Wizara. Pia, nichukue fursa hii kuishukuru Menejimenti ya Wizara pamoja na Wenyeviti wa Bodi, Wakuu wa Taasisi zilizo chini ya Wizara ya Madini pamoja na wafanyakazi wote kwa ushirikiano na utendaji kazi mzuri katika kutekeleza majukumu yao.

19. Mheshimiwa Spika, napenda kuishuru kwa dhati familia yangu, mke wangu mpendwa Jacquelyne Moses Lupasa na watoto wangu Atarah na Allan kwa upendo, uvumilivu, ushirikiano na maombi yao wakati wote ninapotekeleza majukumu yangu ya ubunge na uwaziri na kukubali kubeba baadhi ya majukumu ya familia.

20. Mheshimiwa Spika, kwa masikitiko makubwa niungane na watanzania wenzangu kutoa pole kwa wananchi wa Jimbo la Kigamboni kwa kuondokewa na aliyekuwa Mbunge wao Mheshimiwa Dkt. Faustine Ndugulile. Mwenyezi Mungu amrehemu marehemu na awape faraja familia na wananchi aliokuwa akiwaongoza.

21. Mheshimiwa Spika, kufuatia majanga mbalimbali zikiwemo mvua zilizosababisha madhara katika baadhi ya maeneo ya nchi na ajali za barabarani naomba kutoa pole kwa Mheshimiwa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania na watanzania wote kwa ujumla kutokana na

vifo, majeraha, upotevu na uharibifu wa mali na miundombinu.

22. Mheshimiwa Spika, baada ya kutoa salamu za shukrani, pongezi na pole, naomba sasa nijielekeze katika maeneo mahsusi ya hotuba hii ambayo ni: Mwenendo wa Biashara ya Madini Duniani; Mapitio ya Utekelezaji wa Mpango na Bajeti kwa Mwaka wa Fedha 2024/2025; na Mpango na Bajeti ya Mwaka wa Fedha 2025/2026.

B. MWENENDO WA BIASHARA YA MADINI DUNIANI

23. Mheshimiwa Spika, mwenendo wa biashara ya madini duniani umeendelea kubadilika kutokana na mabadiliko ya kiuchumi, kisiasa na mahitaji ya soko. Katika kipindi cha kuanzia Julai 2024 hadi Machi 2025, bei ya madini ya dhahabu kwa wakia ilipanda hadi kufikia wastani wa dola za Marekani 2,655.80 ikilinganishwa na bei ya wastani wa dola za Marekani 2,078.09 katika kipindi cha Julai 2023 hadi Machi 2024. Kuongezeka kwa bei ya dhahabu kumetokana na sababu mbalimbali ikiwemo mahitaji makubwa ya madini hayo duniani kama njia ya kuhifadhi thamani ya fedha.

24. Mheshimiwa Spika, kwa kipindi cha Julai 2024 hadi Machi 2025, mwenendo wa biashara ya madini ya almasi duniani umeendelea kukabiliwa na changamoto

zinazosababishwa na mdororo wa uchumi wa dunia; uwepo wa almasi zinazotengenezwa kwenye maabara (Lab-Grown Diamonds) na kupungua kwa uhitaji katika masoko makubwa yakiwemo ya China na Marekani. Aidha, bei ya madini hayo imeshuka kutoka wastani wa dola za Marekani 206.61 kwa karati mwaka 2023/2024 na kufikia dola za Marekani 168.95 kwa karati katika kipindi cha Julai 2024 hadi Machi 2025 sawa na upungufu wa asilimia 18.

25. Mheshimiwa Spika, takwimu zinaonesha wastani wa mauzo ulikuwa karati 281,021.99 zenye thamani ya dola za Marekani milioni 47.48 ikilinganishwa na karati 164,837.94 zenye thamani ya dola za Marekani milioni 34.06 katika kipindi kama hicho cha mwaka uliopita.

26. Mheshimiwa Spika, katika kukabiliana na changamoto hii, wazalishaji wakubwa wa almasi duniani wamepunguza uzalishaji ili kuimarisha bei. Aidha, kwa upande wa Tanzania imeendelea kuchukua hatua za kuimarisha biashara ya almasi kwa kuanzisha minada, maonesho, masoko na kuhamasisha uwekezaji katika uchakataji wa madini ya almasi ndani ya nchi.

27. Mheshimiwa Spika, napenda kulifahamisha Bunge lako Tukufu kwamba Tanzania ni miongoni mwa nchi zilizobarikiwa kuwa na madini mkakati na madini muhimu (strategic and critical minerals) ambayo yanazidi kuhitajika

duniani kwa ajili ya matumizi katika teknolojia za kisasa na nishati mbadala. Mahitaji ya madini haya, yakiwemo *lithium, cobalt, nickel, copper, aluminium, zinc, graphite*, na *rare earth elements* (REE), yameendelea kuongezeka kutokana na jitihada za kimataifa za kupunguza hewa ya ukaa ifikapo mwaka 2050 (Net Zero Emission). Kuongezeka kwa mahitaji haya kunatokana na kuongezeka kwa uzalishaji wa magari ya umeme, betri za kuhifadhi nishati, na vifaa vya teknolojia ya kisasa vikiwemo simu janja, darubini na kompyuta.

28. Mheshimiwa Spika, hali hii inatoa fursa kubwa kwa Tanzania kuhakikisha madini haya yanaongezwa thamani ndani ya nchi ili kuongeza mapato, ajira, na mchango wake katika uchumi wa Taifa. Serikali imeendelea kuchukua hatua za kimkakati ili kuvutia uwekezaji wa ndani na nje katika Sekta ya Madini, ikiwa ni pamoja na uanzishwaji wa viwanda vya kuchakata madini haya ili kuyauza yakiwa yameongezwa thamani.

29. Mheshimiwa Spika, ili kuongeza manufaa yatokanayo na madini muhimu na madini mkakati, Serikali imeendelea kuhimiza ujenzi wa kiwanda kikubwa cha kisasa cha usafishaji madini mbalimbali (Multi Metals Processing Facility) katika eneo maalumu la ukanda wa kiuchumi la Buzwagi (Buzwagi Special Economic Zone) lililopo Wilaya ya Kahama.

C. MAPITIO YA UTEKELEZAJI WA MPANGO NA BAJETI KWA MWAKA WA FEDHA 2024/2025

i. Mapato

30. Mheshimiwa Spika, katika Mwaka wa Fedha 2024/2025, Bunge lako Tukufu liliidhinisha bajeti ya jumla ya shilingi 231,983,614,000.00 kwa Wizara ya Madini. Kati ya bajeti hiyo, shilingi 91,322,414,000.00 ni bajeti ya matumizi ya kawaida ikijumuisha shilingi 66,449,539,000.00 za matumizi mengineyo na shilingi 24,872,875,000.00 mishahara ya watumishi wa Wizara na Taasisi zake. Aidha, shilingi 140,661,200,000.00 ziliidhinishwa kwa ajili ya utekelezaji wa miradi ya maendeleo.

31. Mheshimiwa Spika, baada ya marejeo ya bajeti yaliyofanyika, fedha za maendeleo ziliongezwa kwa kiasi cha Shilingi 299,285,830,006.46 na kufanya bajeti ya Wizara kufikia shilingi 531,269,444,006.46.

32. Mheshimiwa Spika, kwa upande wa ukusanyaji wa maduhuli ya Serikali, katika mwaka 2024/2025, Wizara ilipangiwa kukusanya jumla ya shilingi 1,164,850,027,000.00. Kati ya fedha hizo, shilingi 1,000,000,000,000.00 zilipangwa kukusanywa na kuwasilishwa Hazina na shilingi 164,850,027,000.00

zilipangwa kukusanywa na kutumiwa na Taasisi zilizo chini ya Wizara.

33. Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha Julai 2024 hadi Machi 2025, Wizara imepokea jumla ya shilingi 62,778,516,974.99 sawa na asilimia 68.74 kwa ajili ya matumizi ya kawaida. Kati ya fedha hizo shilingi 47,819,516,169.98 ni kwa ajili ya matumizi mengineyo na shilingi 14,959,000,805.01 ni kwa ajili ya mishahara. Aidha, shilingi 329,589,099,832.01 zilipokelewa kwa ajili ya shughuli za maendeleo. Vilevile, shilingi 4,053,782,322.88 zimepokelewa kupitia akaunti ya amana kwa ajili ya awamu ya pili ya ujenzi wa jengo la Wizara ya Madini Makao Makuu, Mji wa Serikali Mtumba, Jijini Dodoma.

ii. Miradi ya Maendeleo

34. Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha Julai 2024 hadi Machi 2025, Wizara ilipokea na kutumia fedha za maendeleo shilingi 329,589,099,832.01 kwa ajili ya kugharamia shughuli mbalimbali ambazo ni: ujenzi wa jengo la Ofisi ya Tume ya Madini Makao Makuu; ujenzi wa jengo la Kituo cha Jemolojia Tanzania (TGC) jijini Arusha; ununuzi wa mitambo ya uchorongaji kwa ajili ya wachimbaji wadogo; Timu ya Serikali ya Majadiliano (Government Negotiation Team - GNT) na Timu ya Serikali ya wataalamu (Government Technical Team - GTT) kwa

ajili ya kupitia mikataba ya uwekezaji kwenye Sekta ya Madini; na kugharamia malipo ya mihadi ya kisheria (deed of settlement) kati ya Serikali na Kampuni za Uwekezaji.

iii. Utekelezaji wa Maeneo ya Vipaumbele

35. Mheshimiwa Spika, ili kuhakikisha Sekta ya Madini inaendelea kukua na kuwanufaisha wataanzania ikiwa ni pamoja na kuendelea kuimarika kwa mchango wake kwenye Pato la Taifa, Mwaka wa Fedha 2024/2025 Wizara ilijielekeza katika kutekeleza vipaumbele vifuatavyo: kuimarisha ukusanyaji wa maduhuli na kuongeza mchango wa Sekta ya Madini kwenye Pato la Taifa; kuendeleza madini muhimu na madini mkakati; kuhamasisha uwekezaji, uanzishwaji wa minada ya madini, maonesho ya madini ya vito na uongezaji thamani madini; kuendelea kufanya utafiti wa kina wa jiofizikia kwa njia ya kurusha ndege (High-resolution Airborne Geophysical Survey); kuwaendeleza wachimbaji wadogo na kuwasogezea huduma za ugani; na kuzijengea uwezo Taasisi zilizo chini ya Wizara ya Madini ili ziweze kutekeleza majukumu yake kwa ufanisi na tija zaidi.

(a) Kuimarisha Ukusanyaji wa Maduhuli na Kuongeza Mchango wa Sekta ya Madini kwenye Pato la Taifa

36. Mheshimiwa Spika, katika Mwaka wa Fedha 2024/2025, Wizara ilipangiwa kukusanya maduhuli ya shilingi 1,164,850,027,000.00 kutoka vyanzo mbalimbali. Kati ya fedha hizo, shilingi 1,000,000,000,000.00 zilipangwa kukusanywa na kuwasilishwa Hazina ambapo hadi Machi 2025 shilingi 783,875,962,446.79 zimekusanywa na kuwasilishwa Hazina. Makusanyo hayo ni sawa na asilimia 78.39 ya lengo la makusanyo kwa mwaka.

37. Mheshimiwa Spika, Taasisi zilizo chini ya Wizara zilipangiwa kukusanya na kutumia shilingi 164,850,027,000.00. Hadi kufikia Machi 2025 shilingi 66,812,328,104.74 zilikusanywa sawa na asilimia 40.53 ya lengo la makusanyo kwa kipindi rejewa. Aidha, lengo hilo halikufikiwa kutokana na STAMICO: kuchelewa kukamilisha zoezi la usimikaji wa mitambo miwili (2) ya kuzalisha mkaa mbadala (coal briquettes) iliyosababishwa urefu wa taratibu za ununuzi nje ya nchi; baadhi ya mikataba ya uchorongaji kutotekelezwa kwa mujibu wa makubaliano; na kupungua kwa mauzo ya makaa ya mawe kuliko sababishwa na mnunuzi mkubwa kusitisha ununuzi kutokana na kufunga shughuli za kiwanda chake.

38. Mheshimiwa Spika, Wizara imeendelea kupambana na kudhibiti vitendo vya utoroshaji wa madini nchini unaofanywa na baadhi ya wachimbaji na wafanyabiashara wa madini wasio waaminifu. Katika kipindi cha kuanzia Julai 2024 hadi Machi 2025 Wizara kwa kushirikiana na mamlaka nyingine za Serikali imefanikiwa kukamata madini ya aina mbalimbali yenye thamani ya shilingi 17,757,009,262.37 katika Mikoa ya kimadini ya Geita, Ruvuma, Kahama, Mwanza, Shinyanga, Kagera, Dar es salaam, Mirerani, Simiyu, Singida, Chunya, Arusha, na Lindi. Aidha, madini hayo yaliyokamatwa yalitaifishwa na watuhumiwa 75 walifikishwa kwenye vyombo vya Sheria.

Ni rai yangu kwa wachimbaji na wafanyabiashara wa madini kujiepusha na utoroshaji wa madini ili kuepuka hasara kwenye biashara zao na Taifa kwa ujumla.

39. Mheshimiwa Spika, kutokana na jitihada zilizofanyika kumekuwa na ongezeko la ukusanyaji wa maduhuli ambapo katika kipindi cha Julai 2024 hadi Machi 2025 jumla ya shilingi 783,875,962,446.79 zimekusanywa na kuwasilishwa katika Mfuko Mkuu wa Serikali ikilinganishwa na shilingi 548,297,119,748.13 zilizokusanywa katika kipindi kama hicho Mwaka wa Fedha 2023/2024 sawa na ongezeko la asilimia 42.97. Aidha, ili kuongeza maduhuli ya Serikali, Wizara imeimarisha usimamizi na ukaguzi kwenye maeneo ya

uchimbaji, masoko ya madini, vituo vya ununuzi wa madini na mipaka ya nchi.

40. Mheshimiwa Spika, kasi ya ukuaji wa Sekta ya Madini na mchango wake kwenye Pato la Taifa imeendelea kuimarika. Mathalani, mwaka 2023 Sekta ya Madini ilikua kwa kasi ya asilimia 11.3 ikilinganishwa na ukuaji wa asilimia 10.9 mwaka 2022. Aidha, mchango wa Sekta ya Madini katika Pato la Taifa umeongezeka kutoka asilimia 9.1 mwaka 2023 na kufikia asilimia 10.1 mwaka 2024.

41. Mheshimiwa Spika, Sekta ya Madini imefanikiwa kuvuka lengo la kuchangia asilimia 10 kwenye Pato la Taifa mwaka mmoja kabla ya muda ulioainishwa katika Sera ya Madini ya Mwaka 2009 na kwenye Mpango wa Maendeleo wa Taifa wa miaka mitano 2021/2022 hadi 2025/2026.

42. Mheshimiwa Spika, kwa upande wa mapato ya fedha za kigeni kupitia Sekta ya Madini, ukusanyaji wa mapato hayo umekuwa ukiimarika mwaka hadi mwaka. Mwaka 2024 thamani ya mauzo ya madini nje ilikuwa dola za Marekani milioni 4,119.9 ikilinganishwa na dola za Marekani milioni 3,551.4 mwaka 2023, sawa na ongezeko la asilimia 16.0. Hii ilichangiwa na kuongezeka kwa mauzo ya dhahabu ambapo thamani ya mauzo ya dhahabu

iliongezeka kwa asilimia 11.8 na kufikia dola za Marekani milioni 3,419.6 mwaka 2024 ikilinganishwa na dola za Marekani milioni 3,058.9 mwaka 2023. Aidha, mauzo ya madini yalichangia asilimia 60.0 ya mauzo yote ya bidhaa zisizo asilia.

43. Mheshimiwa Spika, katika Mwaka 2024, jumla ya vibali 9,540 vya kuuza madini nje ya nchi vilitolewa ikilinganishwa na vibali 8,809 vilivyotolewa Mwaka 2023. Ongezeko la vibali hivyo kwa kiasi kikubwa limetokana na kuongezeka kwa uhitaji wa madini ya vito, makaa ya mawe, dhahabu na kinywe nje ya nchi. Aidha, katika kipindi cha Julai 2024 hadi Machi 2025, jumla ya vibali 116 vyenye thamani ya dola za Marekani 14,813,664.38 vya uingizaji madini nchini vilitolewa ikiwa ni hatua mojawapo ya kusimamia na kudhibiti biashara ya madini nchini.

(b) Kuendeleza Madini Muhimu na Madini Mkakati

44. Mheshimiwa Spika, jitihada mbalimbali zinaendelea kuchukuliwa na Serikali ili kuhakikisha madini muhimu na mkakati yananufaisha Taifa. Jitihada hizo ni pamoja na kufanya tafiti, kuhamasisha uwekezaji, kutoa leseni za utafutaji, uchimbaji, uchakataji, uongezaji thamani na biashara ya madini ya kimkakati na madini muhimu na kutangaza fursa za uwepo wa madini nchini kupitia ***Mining Vision 2030: Madini ni Maisha na Utajiri.***

45. Mheshimiwa Spika, suala la madini muhimu na madini mkakati ni miongoni mwa maboresho yaliyofanyika katika Sheria ya Madini, Sura 123 kupitia muswada wa marekebisho ya Sheria mbalimbali namba 12 wa Mwaka 2024 ambao ulisomwa na kupitishwa na mkutano wa 14 wa Bunge. Marekebisho hayo yalifanyika katika Kifungu cha 5 kwa kuongeza Kifungu cha 5B ili kutambua madini muhimu na madini mkakati. Lengo la maboresho hayo ni kuweka usimamizi thabiti wa madini mkakati na madini muhimu ili kupata manufaa mapana kupitia mnyororo wa thamani wa madini hayo.

46. Mheshimiwa Spika, kwa kipindi cha kuanzia Julai 2024 hadi Machi 2025, Wizara kupitia Tume ya Madini imetoa leseni za madini muhimu na mkakati kama ifuatavyo: leseni 1 ya uchimbaji mkubwa; leseni 58 za utafiti; leseni 275 za uchimbaji mdogo; leseni 3 za uchimbaji wa kati; na leseni 3 za uchenjuaji. Leseni hizo zinajumuisha utafiti, uchimbaji na uchenjuaji wa madini aina ya *graphite, nickel, cobalt, lithium, heavy mineral sand* na *rare earth elements*.

47. Mheshimiwa Spika, Serikali inaendelea kuhamasisha uwekezaji katika madini muhimu na mkakati ili madini hayo yaweze kunufaisha Taifa kutokana na uhitaji wake kwa ajili ya teknolojia mbalimbali pamoja na kupunguza hewa ya ukaa duniani. Kutokana na

uhamasishaji huo Wizara imetoa leseni ya uchimbaji wa madini ya kinywe kwa Kampuni ya Duma Tanzgraphite Limited (DTL) katika eneo la Epanko, Wilaya ya Ulanga.

Wakati dunia ikijielekeza katika matumizi ya nishati safi, ni wakati sahihi kwa nchi kusesitiza wadau wa madini kutumia fursa hii kuwekeza nchini kwenye utafutaji, uchimbaji, uchenjuaji na uongezaji thamani kwenye madini muhimu na mkakati.

- (c) **Kuhamasisha Uwekezaji, Uanzishwaji wa Minada, Maonesho ya Madini ya Vito na Uongezaji Thamani Madini**

48. Mheshimiwa Spika, Wizara ya Madini ilifanya mnada wa kwanza wa madini ya vito ndani ya nchi tarehe 14 Desemba, 2024 na mnada wa pili tarehe 8 Aprili, 2025 katika Mkoa wa kimadini wa Mirerani. Katika minada hiyo, jumla ya wanunuzi 60 walipatikana kama washindi wa mnada na kufanikiwa kununua madini yenye thamani ya shilingi 2,509,245,216.00 na kuwezesha Serikali kukusanya jumla ya shilingi 163,084,534.84 ikijumuisha mrabaha wa shilingi 149,218,787.80, ada ya ukaguzi ya shilingi 11,390,747.16, ada ya usimamizi wa mnada ya shilingi 2,509,245.22 na ada ya ushiriki wa mnada shilingi 6,850,852.50. Aidha, Wizara kupitia Tume ya Madini inategemea kufanya minada na maonesho ya kitaifa katika mikoa ya kimadini ya Arusha, Mirerani, Mahenge, Ruvuma na Tanga. Vilevile, maonesho ya kimataifa yanatarajiwa

kufanyika Zanzibar na katika Miji ya Dar es Salaam na Arusha.

49. Mheshimiwa Spika, katika kuhamasisha uwekezaji nchini, Wizara ilitangaza fursa za uwekezaji na kutoa elimu kwa Umma kupitia ziara mbalimbali za viongozi, kwenye vyombo vya habari na kwenye mikutano ya kitaifa, kikanda na kimataifa. Wizara ilishiriki kwenye mikutano, makongamano na maonesho ya kikanda na kimataifa kwa lengo la kutangaza fursa za uwekezaji zilizopo nchini na kuvutia wawekezaji. Fursa hizo zilitangazwa kupitia Mkutano wa Future Minerals Forum – Saudi Arabia, Mining Indaba–Afrika Kusini, Prospectors and Developers Association of Canada (PDAC) – Canada, Africa Down Under – Australia, African Diamond Producers Association (ADPA) – Zimbabwe na kwenye Maonesho ya 68 ya Vito na Usonara yaliyofanyika jijini Bangkok nchini Thailand.

50. Mheshimiwa Spika, Wizara iliandaa na kushiriki mikutano na maonesho ya ndani ikiwemo Mkutano wa Kimataifa wa Uwekezaji katika Sekta ya Madini uliofanyika JNICC, Dar es Salaam ambao uliandaliwa kwa mafanikio makubwa kwa kushirikiana na Tanzania Chamber of Mines (TCM) ambao wamekuwa wadau muhimu katika kuendeleza Sekta ya Madini nchini, Maonesho ya NaneNane Mkoani Dodoma, Maonesho ya Saba ya

Teknolojia na Uwekezaji katika Sekta ya Madini yaliyofanyika mjini Geita.

Picha Na. 1: *Mheshimiwa Dkt. Doto M. Biteko, Naibu Waziri Mkuu na Waziri wa Nishati (katikati) akisikiliza maelezo kuhusu usimamizi wa Sekta ya Madini kutoka kwa Kamishna wa Madini Dkt. Abdulrahman Mwanga (aliyeshika kipaza sauti) alipotembelea Banda la Wizara ya Madini katika Maonesho ya Saba ya Teknolojia na Uwekezaji kwenye Sekta ya Madini yaliyofanyika kwenye Viwanja vya Bombambili mkoani Geita.*

51. Mheshimiwa Spika, Maonesho mengine yalifanyika katika Mkutano wa Chama cha Wajiolojia Tanzania (TGS) - Tanga, Mkutano wa Shirikisho la Wachimbaji Wadogo wa Madini Tanzania (FEMATA) uliofanyika Dodoma na Maonesho ya 48 ya Kimataifa ya Sabasaba yaliyofanyika Dar es Salaam. Washiriki waliotembelea mabanda ya

Wizara na taasisi zake ambapo walipata elimu kuhusu majukumu, sera, sheria na miongozo mbalimbali inayosimamia Sekta ya Madini pamoja na kufahamu fursa za uwekezaji zilizopo.

Picha Na. 2: Washiriki wa Mkutano wa Kimataifa wa Uwekezaji katika Sekta ya Madini uliofanyika Novemba 2024 Jijini Dar es Salaam.

52. Mheshimiwa Spika, kupitia mikutano hiyo kampuni mbalimbali zilionesha nia ya kuwekeza nchini na washiriki walipata nafasi ya kujifunza na kuongeza ujuzi kuhusu matumizi ya teknolojia za kisasa katika shughuli za madini, kujenga na kukuza diplomasia ya uchumi ambayo ni msingi wa ustawi wa biashara na uwekezaji baina ya nchi yetu na nchi nyingine.

53. Mheshimiwa Spika, wataanzania na wadau wameendelea kuelimishwa na kufahamishwa kuhusu uwezo wa fursa za uwekezaji katika Sekta ya Madini nchini ikiwemo sheria, kanuni na miongozo inayosimamia sekta. Aidha, elimu imeendelea kutolewa kupitia njia mbalimbali za mawasiliano ikiwa ni pamoja na Jarida la Madini na programu maalumu za urushwaji wa vipindi mubashara vilivyoelezea masuala mbalimbali yanayohusu Sekta ya Madini. Vyombo hivyo ni pamoja na *TBC, Clouds Media, Crown Media, ITV, Kiss FM, Azam Media, Wasafi Media, VOA, BBC, DW, TRT, Radio France, ZBC na Morning Star.*

54. Mheshimiwa Spika, Wizara kupitia Tume ya Madini imeendelea kusimamia Kanuni za Madini (Uongezaji Thamani Madini) za Mwaka 2020 ambazo zinasimamia na kuratibu shughuli za uongezaji thamani madini kwa kila aina ya madini yapatikanayo hapa nchini. Aidha, katika kipindi cha Julai 2024 hadi Machi 2025, Wizara kupitia Tume ya Madini imetoa leseni ya kusafisha madini ya dhahabu kwa kampuni ya Giant Machine and Equipment Limited-Chunya.

Picha Na. 3: *Mheshimiwa Athony P. Mavunde Akikagua Ujenzi wa Kiwanda cha Uongezaji Thamani Madini ya Shaba cha Kampuni ya Mineral Access System Tanzania (MAST).*

55. Mheshimiwa Spika, Wizara imefanya majadiliano na wachimbaji wakubwa wa madini ya dhahabu nchini kwa ajili ya kutenga asilimia 20 ya sehemu ya uzalishaji wao ili isafishwe katika viwanda vilivyopo na kuuzwa nchini. Kupitia utaratibu huu, Benki Kuu ya Tanzania (BoT) imeendelea kununua na kuhifadhi dhahabu ambapo hadi kufikia Machi 2025, kiasi cha tani 3.16 zimenunuliwa kutoka kwa wachimbaji wadogo na wa kati. Aidha, Wizara kupitia Kituo cha TGC kilichopo Jijini Arusha imeendelea kusimamia na kuboresha utolewaji wa mafunzo ya uongezaji thamani madini ya vito na baadhi ya madini ya metali.

56. Mheshimiwa Spika, Wizara imeendelea kuvutia na kuhamasisha shughuli za uongezaji thamani madini nchini kwa kupunguza mrabaha kutoka asilimia 6 hadi asilimia 4, kuondoa ada ya ukaguzi ya asilimia 1 na kuondoa asilimia

18 ya Kodi ya Ongezeko la Thamani (VAT) kwa madini ya dhahabu yanayosafishwa kwenye viwanda vya usafishaji dhahabu vilivyopo nchini. Kupitia mkakati huu, katika kipindi husika, kiasi cha dhahabu kilichopokelewa na kusafishwa katika viwanda vya ndani kilikuwa ni tani 4.55 ambapo dhahabu iliyonunuliwa na BoT ni tani 2.97.

57. Mheshimiwa Spika, hadi sasa Wizara kupitia Tume ya Madini imetoa leseni nane (8) za viwanda vya kusafisha madini nchini. Kati ya hizo, leseni saba (7) ni za viwanda vya kusafisha dhahabu na leseni moja (1) ni kiwanda cha kusafisha madini ya shaba, nikeli na kobati. Aidha, leseni hizo zimetolewa kwa kampuni za Geita Gold Refinery (GGR), Mwanza Precious Metal Refinery Company Limited, Banjul Limited, Sab Gold Limited, Eyes of Africa Limited, Africa Eyes Limited, Giant Machine and Equipment Limited na Tembo Nickle Refining Company Limited. Vilevile, kiwanda cha kusafisha dhahabu GGR kimepata cheti cha utambuzi kinachojulikana kama Responsible Minerals Initiative (RMI) ikiwa ni hatua mojawapo kuelekea kupata Ithibati ya *London Bullion Market Association* (LBMA).

Nitoe rai kwa kampuni zote za uchimbaji na wafanyabiashara wa madini ya dhahabu kusafisha madini kupitia viwanda vilivyopo nchini kwa mujibu wa Sheria ya Madini Sura 123.

58. Mheshimiwa Spika, katika kuimarisha shughuli za uongezaji thamani madini ya vito nchini, Wizara kupitia Kituo cha TGC imeendelea na ujenzi wa jengo la ghorofa nane (8) litakalokuwa na madarasa, hosteli ya wanafunzi, karakana ya uongezaji thamani madini, maabara za madini ya vito, bidhaa za usonara na ofisi za watumishi.

(d) Kuendelea Kufanya Utafiti wa Kina wa Jiofizikia kwa Njia ya Kurusha Ndege (High-resolution Airborne Geophysical Survey)

59. Mheshimiwa Spika, Wizara ipo katika hatua za utekelezaji wa kurusha ndege za utafiti wa madini kwa njia ya *high-resolution airborne geophysical survey* kwenye maeneo ya wachimbaji wadogo. Katika kutekeleza hili, Wizara imefanya majaribio kwa kurusha ndege nyuki katika maeneo ya Mkoa wa Dodoma, Shinyanga, Geita, Lindi na Mkoa wa kimadini Mirerani. Hatua hii ililenga kuthibitisha ufanisi wa matumizi ya ndege nyuki katika utafutaji wa kina wa madini. Matokeo ya utafiti huo umebainisha uwezekano wa kutumia ndege nyuki kwenye utafutaji wa madini kwa maeneo ya wachimbaji wadogo. Hatua hii itawasaidia wachimbaji wadogo kutumia gharama ndogo kuwezesha kufanya utafiti na kuepusha kufanya uchimbaji wa kubahatisha.

60. Mheshimiwa Spika, Wizara kupitia GST inaendelea na hatua mbalimbali kwa kushirikiana na Wakala wa

Ndege za Serikali (Tanzania Government Flight Agency - TGFA) ili kuwezesha ununuzi na upatikanaji wa Helikopta ambayo itatumika katika mradi mkubwa wa utafiti wa madini nchini kwenye maeneo ambayo bado hayajafanyiwa utafiti wa kina wa Jiofizikia. Hatua hii itasaidia sana kukusanya taarifa nyingi za kina kwa wakati na kuwezesha taarifa hizo kukuza uwekezaji katika sekta ya madini kama vile kurahisisha utafutaji kama vile uchorongaji mahali sahihi na hatimae kupelekea uanzishwaji wa migodi. Aidha, taarifa hizi zitatumika kuwapanga wachimbaji kulingana na aina ya madini katika maeneo yenye rasilimali Madini ili kupunguza upotevu wa mitaji yao.

(e) Kuwaendeleza Wachimbaji Wadogo na Kuwasogezea Huduma za Ugani

61. Mheshimiwa Spika, Wizara kupitia Shirika la Madini la Taifa (STAMICO) imeendelea kuratibu shughuli za uchimbaji mdogo kwa kutoa huduma za kitaalamu kwa wachimbaji wadogo katika nyanja za utafiti, uchimbaji, uchenjuaji madini pamoja na utunzaji wa mazingira. Katika kipindi cha Julai 2024 hadi Machi 2025, jumla ya wachimbaji wadogo 471 wamepatiwa mafunzo kupitia vituo vya mfano vya Katente, Lwamgasa na Itumbi ambapo mpaka sasa wachimbaji 12 wa madini wameanzisha vituo vyao baada ya kujifunza kupitia vituo hivyo. Aidha, kupitia

vituo vya mfano, huduma ya uchenjuaaji mbale za dhahabu kwa wateja 41 ilitolewa ambapo dhahabu ya uzito wa kilogramu 119.57 yenye thamani ya shilingi 23,318,849,170.45 ilichenjuliwa.

62. Mheshimiwa Spika, katika kuwasaidia wachimbaji wadogo kupata taarifa za jiolojia, huduma za uchorongaji kwa gharama nafuu zilitolewa kwa wachimbaji wadogo 14 katika maeneo ya Tambi–Mpwapwa, Nyawa–Bariadi, Matondo, Makongolosi na Matundasi–Chunya, Lwamgasa, Nyaruyeye, Nyakagwe na Nyamalimbe–Geita, Endabash-Karatu pamoja na Mavota–Biharamulo. Jumla ya mita 3,306.47 zimechorongwa katika maeneo hayo.

63. Mheshimiwa Spika, Wizara kupitia taasisi zake imeendelea kuwahamasisha wachimbaji wadogo kuanzisha vikundi katika shughuli za madini na kutunza kumbukumbu za uzalishaji na biashara za madini ikiwa ni miongoni mwa vigezo vya kuwawezesha kupata mikopo kwenye taasisi za fedha. Katika kipindi cha Julai 2024 hadi Machi 2025 jumla ya shilingi 51,422,401,572.00 zilikopeshwa kwa wachimbaji wadogo 127.

Nitumie fursa hii kuzishukuru benki za NMB, NBC, CRDB, AZANIA na KCB kwa kukubali kuendelea kuwakopesha wachimbaji wadogo, pia niwaombe waendeleo kupanua wigo wa ukopeshaji. Nitoe

wito kwa taasisi nyingine za fedha zione umuhimu wa kuwakopesha wachimbaji wadogo kwa lengo la kuwawezesha kufanya shughuli zao kwa tija.

64. Mheshimiwa Spika, pamoja na jitihada hizo za Serikali, tarehe 27 Machi 2025 Wizara ilikutana na wadau mbalimbali wa Sekta ya Madini wakiwemo FEMATA na kujadiliana namna bora ya kuwasaidia wachimbaji wadogo waweze kunufaika zaidi na rasilimali za madini. Katika majadiliano hayo, vyama vya wachimbaji vilitoa maoni yao kuhusu namna Wizara inavyoweza kusaidia wachimbaji wadogo ili waweze kuzalisha madini mengi kwa ubora unaotakiwa. Aidha, kupitia majadiliano hayo, masuala mbalimbali yaliafikiwa kwa ajili ya kuendeleza Sekta ya wachimbaji wadogo na Wizara inayafanyia kazi.

(f) Kuzijengea Uwezo Taasisi Zilizochini ya Wizara ya Madini ili Ziweze Kutekeleza Majukumu Yake kwa Ufanisi na Tija Zaidi

65. Mheshimiwa Spika, Wizara imeendelea kuhakikisha kuwa taasisi zilizo chini yake zinatekeleza majukumu yao kwa ufanisi kwa kuzipatia vitendea kazi na rasilimaliwatu. Tume ya Madini imewezeshwa kupata magari 34 kwa ajili ya ukusanyaji wa maduhuli na ujenzi wa jengo la Makao Makuu ambao umefikia asilimia 92.8; STAMICO imewezeshwa kununua mitambo 2 ya uzalishaji wa mkaa mbadala (coal briquette) ambayo imesimikwa

Kisarawe-Pwani na Kiwira-Songwe pamoja na mitambo 10 ya uchorongaji kwa ajili ya kutoa huduma kwa wachimbaji wadogo; GST imewezeshwa kununua vitendea kazi (generators, GDD IP receivers with IP Generator, Abem Terramiter LS2, electrical equipment, IT, geological equipment, advance grinding and polishing machine, UVVIS machine, projector, data communication equipment, television, aluminium reels and copper wire, mounting pressing machine, Seismic Survey Equipment, Proton Magnetometer, GPS na External Battery, Forklift na Sectioning Machine) kwa ajili ya shughuli za utafiti wa madini; na Kituo cha TGC kimewezeshwa kuboresha miundombinu ya kufundishia kwa lengo la kukuza shughuli za uongezaji thamani madini nchini.

Picha Na. 4: *Mheshimiwa Athony P. Mavunde (Mb.), Waziri wa Madini Akizindua Magari 34 ya Tume ya Madini kwa ajili ya kuimarisha shughuli za Tume ya Madini.*

iv. Utekelezaji wa Maeneo Mengine kwa Mwaka wa Fedha 2024/2025

66. Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha Julai 2024 hadi Machi 2025, Wizara imetekeleza majukumu yake mengine kama ifuatavyo:

(i) *Mining Vision 2030: Madini ni Maisha na Utajiri*

67. Mheshimiwa Spika, Wizara ya Madini inaendelea na utekelezaji wa ***Mining Vision 2030: Madini ni Maisha na Utajiri*** inayoweka matamano ya kuwa na usimamizi thabiti wa rasilimali madini ili kuongeza mchango wa Sekta ya Madini kwenye uchumi wa Taifa; kuboresha maisha ya watanzania; na kutoa fursa kwa mtanzania yeyote wakiwemo wakina mama, vijana na wenye mahitaji maalum kujiongezea kipato na hatimaye kutajirika kupitia shughuli za madini.

68. Mheshimiwa Spika, katika kufanikisha hili, mambo yafuatayo yamezingatiwa ikiwa ni maeneo makuu yanayounda misingi ya maono hayo: Upatikanaji wa taarifa za jiosayansi hususan taarifa za kina za jiofizikia (*High Resolution Geophysical Survey*) kutoka asilimia 16 ya sasa hadi kufikia angalau asilimia 50 ifikapo mwaka 2030; kuboresha mfumo wa kisheria na kitaasisi ili kuwa na usimamizi makini na uliowazi wa Sekta ya Madini; na

kuiwezesha Sekta ya Madini kufungamana na sekta nyingine za kiuchumi hususan Sekta za Viwanda, Kilimo, Ujenzi, Fedha na nyingine zinazotoa huduma kwenye Sekta ya Madini.

69. Mheshimiwa Spika, maeneo mengine yanayozingatiwa katika *Mining Vision 2030* ni pamoja na kuboresha shughuli za wachimbaji wadogo hususan urasimishaji wa shughuli zao, kuwezesha upatikanaji wa teknolojia za kisasa na rahisi, masoko ya madini, na upatikanaji wa mitaji; na usimamizi thabiti wa shughuli za utunzaji mazingira kwa kushirikiana na Taasisi nyingine ili shughuli za madini zisiwe na athari hasi kwenye mazingira.

70. Mheshimiwa Spika, katika kuhakikisha *Mining Vision 2030* inafikiwa, Wizara kupitia STAMICO imeendelea kuimarisha huduma za uchorongaji kwa wachimbaji wadogo kwa kununua mitambo 10 ya uchorongaji. Mitambo hiyo itachangia kwa kiasi kikubwa upatikanaji wa taarifa za kina za jiosayansi hususan kuthibitisha uwepo wa madini mbalimbali katika maeneo yanayomilikiwa na wachimbaji wadogo.

(ii) Programu ya *Mining for a Brighter Tomorrow* – MBT

71. Mheshimiwa Spika, Wizara ya Madini imekamilisha maandalizi ya Programu ya MBT ambayo itatekelezwa katika kipindi cha miaka mitano kuanzia mwaka 2025 hadi 2030. Programu hii ni ya kimageuzi katika Sekta ya Madini ambayo imeanzishwa kwa ajili ya kushughulikia changamoto na kuboresha fursa kwa wanawake, vijana na watu wenye mahitaji maalum ili kuongeza ushiriki wa makundi hayo katika mnyororo wa thamani wa madini.

72. Mheshimiwa Spika, programu hii inatarajiwa kuwa na matokeo yafuatayo: kuongeza kipato na kuboresha maisha ya wanawake, vijana na wenye mahitaji maalum; kuwaongezea fursa za ajira; na kuongezeka kwa kiwango cha uwekezaji kwa wanawake, vijana na watu wenye mahitaji maalum katika Sekta ya Madini. Aidha, Programu hii itasaidia kuboresha viwango vya afya, usalama na utunzaji wa mazingira katika maeneo yenye shughuli za madini.

**(iii) Mkakati wa Madini Muhimu na Madini
Mkakati Tanzania (Tanzania Critical and
Strategic Minerals Strategy)**

73. Mheshimiwa Spika, Wizara ya Madini ipo katika hatua za kukamilisha uandishi wa Mkakati wa Madini Muhimu na Madini Mkakati Tanzania. Lengo kuu la mkakati huu ni kuwa na maendeleo endelevu ya rasilimali madini muhimu na madini mkakati ili madini hayo yaweze kuongeza mchango wa Sekta ya Madini kwenye uchumi wa Taifa, kuboresha maisha ya wataanzania, na kuchangia katika agenda ya kitaifa na kimataifa kuhusu uchumi wa kijani na kidijitali (green and digital economy).

74. Mheshimiwa Spika, katika hatua za kuandaa mkakati wa madini muhimu, GST imeainisha orodha ya madini muhimu na madini mkakati ambapo aina ya madini muhimu (critical minerals) ni 25 na madini mkakati (strategic minerals) ni 18. Hivyo, Wizara inaendelea na taratibu za kuwashirikisha wadau kabla orodha hiyo kutangazwa katika Gazeti la Serikali.

(iv) Usimamizi wa Sheria

75. Mheshimiwa Spika, Wizara imeendelea kusimamia utekelezaji wa Sheria ya Madini Sura 123 na kuhakikisha taratibu zote zinazingatiwa kwa ustawi wa Sekta ya Madini

nchini. Aidha, Wizara kwa kushirikiana na wadau imeendelea kufanya marekebisho ya mifumo ya kisheria ya usimamizi wa Sekta ya Madini pale inapoonekana kuna umuhimu ili kurahisisha usimamizi wa Sheria ya Madini na kuendelea kuweka mazingira wezeshi na bora ya uwekezaji katika sekta. Hatua hii imeleta utulivu mkubwa katika sekta na kuwezesha Wizara na Serikali kufikia malengo mbalimbali ikiwemo ukusanyaji wa maduhuli.

76. Mheshimiwa Spika, Mwaka 2025 Wizara ilifanya marekebisho ya Sheria ya Madini, Sura 123 kwenye Kifungu cha 88 kwa kuongeza kifungu kipya cha 88A ili kuweka jukumu kwa taasisi za umma zenye kandarasi za ujenzi kuzuia au kukata malipo ya mrabaha (royalty) na ada za ukaguzi kutoka kwenye fedha zinazolipwa kwa Kampuni za ujenzi zinazotumia madini ujenzi na kuziwasilisha Tume ya Madini ndani ya siku 7 tangu siku ya kukusanya mrabaha husika na ada ya ukaguzi. Lengo la marekebisho hayo ni kuongeza ufanisi katika usimamizi wa ukusanyaji wa maduhuli yanayotokana na matumizi ya madini katika ujenzi wa miundombinu mbalimbali nchini.

77. Mheshimiwa Spika, Wizara imefanya marekebisho kwenye Kanuni za Masoko ya Madini ya Mwaka 2019 ili kurejesha minada na maonesho ya kimataifa ya madini nchini. Kanuni tajwa zimefanyiwa marekebisho katika Jedwali la Kanuni hii kuruhusu madini ya vito yanayouzwa

katika minada au maonesho ya madini kusafirishwa nje ya nchi kwa kulipa kiwango kikubwa zaidi cha mrabaha wa asilimia 15. Lengo la marekebisho hayo ni kuvutia wanunuzi wa madini kutoka ndani na nje ya nchi kushiriki kwenye minada ili kununua madini kwa bei shindani na kuwezesha bei ya madini hususan *tanzanite* kuendelea kuimarika.

78. Mheshimiwa Spika, Wizara imekamilisha utungwaji wa Kanuni Mpya za Madini (Msaada wa Kiufundi kwa Wamiliki wa Leseni Ndogo za Uchimbaji Madini) za Mwaka 2025. Kanuni hizi mpya zilizotangazwa katika gazeti la Serikali kupitia Tangazo Na. 260 la tarehe 25 Aprili, 2025 zinatoa fursa kwa mmiliki wa leseni ndogo ya uchimbaji madini (PML) kuingia mkataba wa msaada wa kiufundi na Mwezeshaji kama ilivyobainishwa katika kifungu cha 8(3) cha Sheria ya Madini, Sura 123. Kanuni hizi zinaweka misingi, utaratibu na mazingira wezeshi ya wamiliki wa PML kuingia mikataba yenye tija kwa lengo la kuhakikisha kuwa wamiliki wa leseni hizo wanapata teknolojia ya kisasa ya uchimbaji, uchenjuaji, uyeyushaji na usafishaji madini. Hatua hii itarahisisha shughuli za uchimbaji madini hapa nchini. Kupitia mikataba hiyo, itawawezesha wachimbaji wengi kukua kiuchumi na hatimaye kuendesha migodi yao kwa uchimbaji bora unaotunza mazingira na kukuza matumizi ya teknolojia na utaalamu bora.

79. Mheshimiwa Spika, kwa wamiliki wa Leseni Ndogo za Uchimbaji Madini (PML) ambao watataka kunufaika na msaada wa kiufundi kutoka kwa wawezeshaji, wanashauriwa wachimbe wenyewe badala ya kuingiza wachimbaji wadogo ndani ya maeneo ya leseni ili wakipata msaada wa kiufundi iwe rahisi kwao kufanya makubaliano na Wawezeshaji. Lengo ni kuhakikisha kuwa hakuna mchimbaji mdogo anayepoteza haki yake kwa kuingia makubaliano yasiyokuwa na tija.

80. Mheshimiwa Spika, Wizara, kupitia Tangazo katika Gazeti la Serikali Na. 253 la tarehe 25 Aprili, 2025, imekamilisha marekebisho ya Kanuni za Haki Madini, 2018 ili kusimamia ipasavyo shughuli za uchimbaji madini zinazofanywa katika vitalu maalum vya uchimbaji (maduara), na watu wengine isipokuwa mmiliki wa leseni, wafanyakazi wake, au mawakala wake, ndani ya eneo la leseni ndogo ya uchimbaji madini iliyotolewa chini ya Sheria. Aidha, Kanuni hizo zinaweka masharti kama ifuatavyo: Ikiwa mmiliki wa leseni ndogo ya uchimbaji madini anaruhusu watu ambao si wafanyakazi wake au mawakala wake kufanya shughuli za uchimbaji katika vitalu vya uchimbaji mdogo ndani ya eneo la leseni, anapaswa kusajili mkataba Tume ya Madini ambao unabainisha haki na wajibu wa watu hao; na Mmiliki wa leseni ndogo ya uchimbaji madini atatakiwa kuandaa na kutunza rejista ya

watu wote wanaofanya shughuli za uchimbaji katika vitalu vya uchimbaji mdogo, kwa kuzingatia maelekezo ambayo Tume ya Madini itaamua.

81. Mheshimiwa Spika, vilevile, Mmiliki wa leseni ndogo ya uchimbaji madini atahakikisha kwamba mmiliki wa kitalu cha uchimbaji mdogo anazingatia masuala ya kisheria na ya kiudhibiti yanayohusu mazoea mazuri ya uchimbaji bora, afya, usalama, na utunzaji wa mazingira; na pale ambapo mmiliki wa kitalu cha uchimbaji mdogo anashindwa kuzingatia sharti lolote la leseni au sharti lolote la kisheria linalotumika kwenye leseni hiyo, mmiliki wa leseni ndogo ya uchimbaji atakuwa amekiuka sheria na atachukuliwa hatua kama ilivyoainishwa kwenye Sheria ya Madini, Sura 123.

82. Mheshimiwa Spika, pia, Mmiliki wa leseni ndogo ya uchimbaji madini anayekusudia kuhamisha umiliki wote wa haki madini au sehemu ya umiliki huo kwenda kwa mtu mwingine, atalazimika kupata ridhaa kutoka kwa Tume ya Madini; na Pale ambapo uhamisho wa umiliki wa haki madini unahusisha leseni ndogo ya uchimbaji madini ambayo ina ombi la msaada wa kiufundi chini ya Kifungu cha 8 (3) cha Sheria, Tume ya Madini itazingatia haki na wajibu wa mmiliki wa leseni pamoja na watu wengine wanaofanya kazi katika vitalu vya uchimbaji mdogo kwa mujibu wa makubaliano yaliyosajiliwa na Tume ya Madini.

Naomba nitoe msisitizo kuwa Leseni zote zinazotolewa na Serikali kwa ajili ya vikundi vya wachimbaji wadogo, limewekwa sharti la lazima la kukitaka kikundi chenye lengo la kutaka kupata msaada wa kiufundi au kuuza leseni yake kwa Mwekezaji kupata kwanza kibali cha Katibu Mtendaji wa Tume ya Madini baada ya kujiridhisha juu ya msaada wa kiufundi unaotaka kutolewa na pia kujiridhisha namna ambavyo pande zote zitanufaika ili kuepusha migogoro isiyo ya lazima.

(v) Marekebisho ya Sheria na Kanuni

83. Mheshimiwa Spika, Wizara ilifanya marekebisho ya Sheria ya Madini, Sura 123 kwenye Kifungu cha 88 kwa kuongeza kifungu cha 88A. Kifungu hiki kinalenga kutoa jukumu kwa taasisi za umma kuzuia malipo ya mrabaha (royalty) na ada za ukaguzi kutoka kwenye fedha zinazolipwa kwa kampuni za ujenzi na kuziwasilisha Tume ya Madini ndani ya siku 7 tangu siku ya kukusanya. Lengo la marekebisho hayo ni kuongeza ufanisi katika usimamizi wa kodi, kudhibiti ukwepaji wa kodi na kuongeza mapato yatokanayo na mrabaha na ada za ukaguzi yanayolipwa na wakandarasi katika Sekta ya Ujenzi.

84. Mheshimiwa Spika, Wizara imefanya marekebisho ya Sheria ya Madini katika kifungu cha 5 kwa kuongeza

Kifungu cha 5B ili kutambua madini muhimu na madini mkakati. Kupitia marekebisho hayo, Waziri wa Madini ataweza kutangaza madini muhimu na madini mkakati baada ya kupokea mapendekezo ya Taasisi ya Jiolojia na Utafiti wa Madini Tanzania (GST) na kupata idhini ya Baraza la Mawaziri. Lengo ni kuweka usimamizi thabiti ili kupata manufaa mapana kupitia mnyororo wa thamani wa madini hayo.

85. Mheshimiwa Spika, Wizara imefanya marekebisho ya Sheria ya Madini katika kifungu cha 27F kwa kuongeza Kifungu kidogo cha 5 na 6 ili kuweka adhabu kwa wamiliki wa haki madini ambao wanatoa taarifa za uongo au zenye kupotosha au kushindwa kuwasilisha taarifa sahihi za madini. Aidha, kifungu kidogo cha (6) kilichopo kimefanyiwa marekebisho kwa kuongeza takwa la kuhakiki taarifa za sampuli za madini ambazo zinasafirishwa nje ya nchi na wamiliki wa haki madini na Taasisi ya Jiolojia na Utafiti wa Madini Tanzania (GST). Lengo la marekebisho haya ni kuhakikisha wamiliki wa haki madini wanawasilisha taarifa sahihi za madini GST kama inavyotakiwa chini ya Sheria; na kufahamu ubora na aina za madini zilizopo katika sampuli za madini zinazosafirishwa nje ya nchi.

86. Mheshimiwa Spika, Wizara imefanya marekebisho ya Sheria ya Madini katika kifungu cha 8 kwa kuongeza kifungu kidogo kipya cha (c) ili kuweka ukomo wa muda wa

maombi ya kupewa haki madini na pale ambapo muombaji ameshindwa kulipa ada ya maombi ya eneo husika ndani ya siku ishirini na nane (28) ombi hilo litaondolewa na eneo litakuwa wazi kwa waombaji wengine. Lengo la marekebisho ni kuhakikisha malipo yanafanyika kwa wakati. Kupitia marekebisho haya waombaji wa leseni za madini watalazimika kulipa ada kwa wakati ili kuanza shughuli za madini katika maeneo yao jambo ambalo litachochea ukuaji wa Sekta ya Madini.

(vi) Kuendeleza Rasilimaliwatu na Kuboresha Mazingira ya Kufanyia Kazi

87. Mheshimiwa Spika, Rasilimaliwatu ni nyenzo muhimu katika kuhakikisha utendaji kazi unaimarika na malengo ya Wizara yanafikiwa. Hivyo, Wizara pamoja na Taasisi zake imeendelea kusimamia utendaji kazi na maslahi ya watumishi wake pamoja na kujaza nafasi zilizo wazi. Katika kipindi cha kuanzia Julai 2024 hadi Machi 2025 Wizara na Taasisi zake imejaza nafasi 55 kwa utaratibu wa uhamisho. Aidha, kupitia uhamisho huo, Wizara imepata watumishi (14), STAMICO (9), Tume ya Madini (15), TEITI (7) na GST (10). Pia, Wizara imeendelea kusimamia na kuhakikisha maslahi na stahiki za watumishi zinapatikana kwa wakati.

88. Mheshimiwa Spika, kwa upande wa masuala ya mafunzo kwa watumishi, Wizara na Taasisi zake zimewawezesha watumishi 544 kupata mafunzo. Aidha, kati yao watumishi 487 walipata mafunzo ya muda mfupi na 57 ya muda mrefu katika masuala mbalimbali yanayohusu Sekta ya Madini.

89. Mheshimiwa Spika, pamoja na kuwa na Rasilimaliwatu, suala la mazingira bora ya kufanyia kazi ni muhimu. Hivyo, Wizara imeendelea kuhakikisha watumishi wake wanapatiwa vitendea kazi. Aidha, ujenzi wa jengo la makao makuu ya Wizara umefikia asilimia 92.8 na jengo la makao makuu ya Tume ya Madini umefikia asilimia 92. Kukamilika kwa majengo hayo kutawezesha watumishi kuwa na mazingira bora ya kufanyia kazi.

90. Mheshimiwa Spika, Wizara imeendelea kuiwezesha Tume ya Madini katika maandalizi ya awali ya ujenzi wa majengo ya ofisi katika Mikoa mitatu (3) ya kimadini ya Songwe, Rukwa na Mahenge. Sambamba na hili, taratibu za ununuzi wa viwanja kwa ajili ya ujenzi wa Ofisi za Maafisa Madini Wakazi katika mikoa mitano (5) ya Kimadini ya Mbogwe, Dar es Salaam, Iringa, Mwanza na Manyara zinaendelea.

(vii) Masuala Mtambuka

91. Mheshimiwa Spika, suala la afya ya watumishi ni jambo muhimu ili kuwezesha watumishi kutoa huduma nzuri na inayofaa. Hivyo, Wizara imeendelea kutoa mafunzo yanayohusu udhibiti wa Magonjwa Sugu Yasiyoambukiza (MSY). Aidha, Wizara imeendelea kuziwezesha timu za michezo kushiriki mashindano ya SHIMIWI, SHIMUTA na MEIMOSI. Vilevile, watumishi wa Wizara na Taasisi zake wamehamasishwa kushiriki mazoezi na bonanza yanayoandaliwa kwa ajili ya kuimarisha afya na mahusiano. Pia, Wizara imeendelea kuwahudumia watumishi wanaoishi na VVU waliojitokeza kwa hiari yao. Huduma hizo ni pamoja na kuwapatia fedha kwa ajili ya huduma ya lishe bora. Wizara imeendelea kushawishi watumishi kupima afya kwa hiari na kuwapatia vifaa kinga ili kupambana na maambukizi ya VVU.

92. Mheshimiwa Spika, pamoja na suala la afya, maadili ya watumishi ni muhimu katika utekelezaji wa majukumu yao. Hivyo, Wizara na Taasisi zake imeendelea kutoa mafunzo kuhusu maadili katika utumishi wa Umma, masuala ya kupambana na rushwa, kuunda Kamati za Kusimamia Maadili ya Watumishi katika maeneo ya kazi, kuweka Mkataba wa Huduma kwa Wateja pamoja na kuchukua hatua za kinidhamu kwa watumishi wanaokiuka maadili ya utumishi.

**v. Utekelezaji wa Shughuli za Taasisi Zilizochini
ya Wizara**

93. Mheshimiwa Spika, Wizara imeendelea kuzisimamia na kuziwezesha taasisi zake tano (5) ili ziendeleo kutekeleza majukumu kwa ufanisi na kuzingatia Sera, Sheria na Miongozo inayosimamia Sekta ya Madini. Taasisi hizo ni Tume ya Madini; Taasisi ya Jiolojia na Utafiti wa Madini Tanzania (GST); Shirika la Madini la Taifa (STAMICO); Kituo cha Jemolojia Tanzania (TGC); na Taasisi ya Uhamasishaji Uwazi na Uwajibikaji katika Rasilimali Madini, Mafuta na Gesi Asilia (TEITI). Taarifa ya utekelezaji wa taasisi ni kama ifuatavyo:

a. TUME YA MADINI

(i) Utoaji na Usimamizi wa Leseni za Madini

94. Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha Julai 2024 hadi Machi 2025, Tume ya Madini ilitoa leseni 8,501 ikilinganishwa na lengo la kutoa leseni 10,294. Leseni zilizotolewa ni kama ifuatavyo: Leseni ya Uchimbaji Mkubwa wa Madini (SMLs)–1; Leseni za Uchimbaji wa Kati wa Madini (MLs) - 25; Leseni za Utafutaji wa Madini (PLs) - 396; Leseni za Uchimbaji Mdogo (PMLs) – 6,227; Leseni Kubwa za Biashara (DLs) – 548; Leseni Ndogo za

Biashara (BLs) – 1,290; Leseni za Uyeyushaji (RFLs) – 1; na Leseni za Uchenjuaji wa Madini (PCLs) – 13.

95. Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha Julai 2024 hadi Machi 2025, leseni 118 za utafutaji wa madini na leseni 41 za uchimbaji wa kati wa madini zilipewa hati za makosa kutokana na kutozingatia masharti ya leseni ikiwa ni pamoja na kutolipa ada za mwaka na kutoendeleza maeneo ya leseni. Aidha, leseni 5 za utafutaji madini na leseni 9 za uchimbaji wa kati zilifutwa baada ya wamiliki wake kushindwa kurekebisha makosa hayo.

96. Mheshimiwa Spika, Tume ya Madini imeendelea kutenga maeneo mahsusi kwa ajili ya wachimbaji wadogo ambapo hadi kufikia Machi 2025 maeneo 65 yametengwa katika Mikoa ya kimadini ikiwemo Geita, Mara, Mbogwe, Kahama, Chunya na Songwe.

97. Mheshimiwa Spika, sampuli 972 za makinikia ya Shaba zilipokelewa na kufanyiwa uchunguzi kutoka katika migodi ya Bulyanhulu Gold Mine, Katavi Mining Company Limited, Jiuxing (TZ) Mining Limited pamoja na ZEM (T) Company Limited. Vilevile, sampuli 4,011 za wateja binafsi zilipokelewa na kufanyiwa uchunguzi. Lengo ni kuwasaidia kufanya maamuzi sahihi katika uchimbaji na biashara ya Madini. Kutokana na uchunguzi huo, shilingi 296,732,000.00 zilikusanywa kama tozo stahiki za Serikali.

(ii) Usimamizi, Ukaguzi na Biashara ya Madini

98. Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha Julai 2024 hadi Machi 2025 madini yenye thamani ya shilingi 11,376,270,882,758.50 yalizalishwa na kuiwezesha Serikali kukusanya jumla ya shilingi 726,219,317,398.14 ambapo shilingi 612,593,046,886.50 ni malipo ya mrabaha na shilingi 113,626,270,511.64 ni malipo ya ada ya Ukaguzi.

99. Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha Julai 2024 hadi Machi 2025, vituo saba (7) vipya vya ununuzi wa madini vilianzishwa ambavyo ni Nhungwiza - Geita, Nachingwea, Liwale na Likofia - Lindi, Mugumu na Serengeti - Mara, na Ikinabusu - Simiyu. Hii inafanya idadi ya vituo vya ununuzi wa madini kufikia 109. Aidha, katika kipindi husika, Wizara imeyatambua na kuyapa hadhi ya vituo vya ununuzi jumla ya maeneo 142 yanayotumika kufanyia biashara ya madini kwa wingi (bulk minerals) kupitia Gazeti la Serikali Na. 906 ya tarehe 15 Novemba, 2024.

100. Mheshimiwa Spika, Tume ya Madini kwa kushirikiana na Mamlaka mbalimbali za Serikali ziliendelea kusimamia uendeshaji wa masoko na vituo vya ununuzi wa madini. Kupitia usimamizi huo, kwa kipindi cha Julai 2024

hadi Machi 2025 mauzo ya shilingi 2,819,220,651,824.38 yalifanyika katika masoko ikilinganishwa na mauzo shilingi 1,930,698,791,589.30 yaliyofanyika katika kipindi cha Julai 2023 hadi Machi 2024. Kutokana na mauzo hayo, Serikali imekusanya kiasi cha shilingi 182,043,495,150.21 ikiwa ni tozo ya mrabaha na ada ya ukaguzi ikilinganishwa na shilingi 136,731,358,413.41 zilizokusanywa katika kipindi kama hicho cha mwaka 2023/2024.

(iii) Utambuzi na Uthaminishaji wa Madini

101. Mheshimiwa Spika, Tume ya Madini iliendelea kusimamia shughuli za uchambuzi na uthaminishaji wa madini yote yaliyozalishwa na kutoa vyeti vya uthaminishaji wa madini pamoja na vibali vya usafirishaji (export permits na kimberley process certificates) na uingizaji madini (import permits). Katika kipindi cha kuanzia Julai 2024 hadi Machi 2025, jumla ya vibali 9,540 vya usafirishaji madini nje ya nchi vilitolewa ikilinganishwa na vibali 8,809 vilivyotolewa katika kipindi kama hicho mwaka 2023/2024. Thamani ya madini kwa vibali hivyo ni shilingi 9,252,791,412,068.11. Aidha, jumla ya vibali 116 vya uingizaji madini nchini (Import permits) vilitolewa ambapo madini yenye thamani ya dola za Marekani 14,813,664.38 yaliruhusiwa kuingia nchini.

(iv) Ukaguzi wa Hesabu za Fedha na Kodi

102. Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha Julai 2024 hadi Machi 2025, Tume ya Madini imefanya ukaguzi kwa kampuni 21 za uchimbaji, miradi ya barabara na biashara ya madini. Kati ya kampuni hizo, sita (6) ni za uchimbaji madini ya dhahabu, 11 miradi ya barabara ambayo inatumia madini ujenzi, moja (1) ni ya uchimbaji madini ujenzi, moja (1) ni ya uchimbaji wa madini ya Almasi, moja (1) ni ya umwagiliaji ambayo inatumia madini ujenzi na moja (1) ni kiwanda cha kusafisha dhahabu.

103. Mheshimiwa Spika, kaguzi hizo zimewezesha kuibua hoja mbalimbali zinazohusiana na kutolipwa kwa malipo ya Serikali shilingi 1,255,950,666.52. Kati ya fedha hizo, shilingi 576,917,781.17 zimelipwa baada ya ukaguzi. Kampuni tano (5) zinazodaiwa shilingi 676,032,885.35 zimeahidi kuendelea kulipa deni kwa awamu. Sambamba na hilo, Tume ya Madini imeendelea kufanya jitihada mbalimbali za kuhakikisha deni lote linalipwa kupitia vikao vya maridhiano na pale inapobidi kuchukua hatua kwa mujibu wa Sheria ya Madini Sura 123.

(v) Shughuli za Ukaguzi wa Migodi, Mazingira na Usimamizi wa Baruti

104. Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha Julai 2024 hadi Machi 2025, shughuli za ukaguzi wa migodi na mazingira zilihusisha masuala ya usalama, afya, mazingira na matumizi salama ya baruti katika shughuli za madini kama ifuatavyo:

- **Ukaguzi katika Migodi ya Wachimbaji Wakubwa**

105. Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha Julai 2024 hadi Machi 2025, migodi mikubwa saba (7) ilikaguliwa. Migodi hiyo ni Dangote Cement Co. Ltd, Williamson Diamond Ltd, El-Hillal Minerals, North Mara Gold Mine, Geita Gold Mine, STAMIGOLD na Bulyanhulu Gold Mine.

106. Mheshimiwa Spika, kufuatia ukaguzi huo mapungufu mbalimbali yalibainika ikiwemo kutokuwepo kwa Mipango ya Ufungaji Mgori (Mine Closure Plans), Mipango ya uchimbaji Madini (Mine Plans), kutokuwepo kwa maeneo maalum yaliyotengwa kwa ajili ya kuhifadha miambataka (waste rock dumps), uwepo wa visima vya ufuatiliaji wa ubora wa maji (monitoring boreholes) vilivyoharibiwa kutokana na uvamizi pamoja na upanujaji

wa mabwawa la topetaka. Migodi ilielekezwa kurekebisha mapungufu hayo na tayari wamerekebisha.

Picha Na. 5: Baadhi ya Wataalamu wakiwaongoza Wajumbe wa Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Nishati na Madini kutembelea Eneo la Uchimbaji wa chini ya ardhi katika Migodi wa Bulyanhulu uliopo Msalala, Wilaya ya Kahama.

- **Ukaguzi katika Migodi ya Wachimbaji wa Kati**

107. Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha Julai 2024 hadi Machi 2025, jumla ya migodi 53 ya uchimbaji wa kati ilikaguliwa katika sehemu mbalimbali nchini. Katika kaguzi hizo mapungufu mbalimbali yalibainika ikiwemo kukosekana kwa taarifa za usanifu wa maeneo ya kuhifadhi miambataka pamoja na mabwawa ya topetaka. Aidha, wahusika walielekezwa kurekebisha mapungufu

yaliyojitokeza kwa kuzingatia Sheria ya Madini, Sura 123 na Sheria ya Usimamizi wa Mazingira, Sura 191 ambapo migodi husika imerekebisha mapungufu yaliyobainika.

- **Ukaguzi katika Migodi ya Wachimbaji Wadogo**

108. Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha Julai 2024 hadi Machi 2025, ukaguzi ulifanyika kwenye migodi ya wachimbaji wadogo 14,847 katika mikoa 30 ya kimadini nchini. Katika kaguzi hizo baadhi ya mapungufu yaliyobainika ni pamoja na kutofukiwa kwa mashimo ya uchimbaji yasiyotumika (abandoned pits), kutotumika kwa vifaa kinga, matumizi hafifu ya vifaa kinga na uhifadhi usio salama wa baruti na kukosekana kwa Mipango ya utunzaji wa mazingira (Environmental Protection Plan - EPP). Wahusika walielekezwa kufanyia kazi mapungufu yaliyobainika ili kuwa na uchimbaji salama, endelevu na wenye tija.

- **Ukaguzi wa Maghala, Stoo na Masanduku ya Kuhifadhi Baruti**

109. Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha Julai 2024 hadi Machi 2025, jumla ya maghala 164, Stoo 268 na masanduku 207 yalikaguliwa katika mikoa yote ya kimadini. Kaguzi hizo zilibaini uwepo wa mpangilio hatarishi wa vilipuzi, ukosefu wa leseni za uendeshaji wa

maghala na kutokulipwa kwa ada za mwaka za leseni za maghala. Aidha, wahusika walirekebisha mapungufu hayo kama walivyoelekezwa.

110. Mheshimiwa Spika, mahitaji na matumizi ya baruti kwa sasa yameongezeka kutokana na kuimarika kwa shughuli za uchimbaji wa madini na ujenzi wa miundombinu mbalimbali. Katika kipindi cha Julai 2024 hadi Machi 2025, vibali 267 vya kuingiza, kupitisha, kutengeneza na kuuza baruti nchini pamoja na vibali vya kusafirisha baruti nje ya nchi vimetolewa. Fedha zilizopatikana kupitia utolewaji wa vibali hivyo ni jumla ya dola za Marekani 133,438.

111. Mheshimiwa Spika, Tume ya Madini ilifanya ukaguzi kwenye maeneo yaliyoombewa kujengwa maghala ya kuhifadhi baruti. Maeneo yaliyofanyiwa ukaguzi ni Indo African Explosives Limited (Dar es salaam); Lindi Jumbo Limited (Lindi); AECI Mining Tanzania Ltd kwa mgodi wa Shanta Singida Gold Mine, Williamson Diamond Limited Shinyanga, Shanta New Luika Gold Mine Songwe; Ruvuma Coal Limited (Ruvuma); na East Africa Harmony Mining Co. Ltd (Tanga). Ukaguzi huo ulibaini kuwa maeneo hayo yalikidhi matakwa ya Sheria ya Baruti, Sura 45 na hivyo kupewa vibali vya ujenzi wa maghala ya kuhifadhi baruti.

112. Mheshimiwa Spika, Tume ya Madini imetoa vibali kwa ujenzi wa maghala ya kuhifadhia baruti ambapo maghala nane (8) mapya ya kuhifadhi baruti yamejengwa na kampuni za Heshem Tanzania Co. Ltd (Chunya), China Civil Engineering Construction Corporation (Nzega), Ideal Detonators Tanzania Limited (Pwani), Canuck Company Limited (Kahama), Sekenke One Mining Cooperative Society Limited (Singida), Esap Mining Services Limited (Songwe) na Tianpin (T) Investment Management Limited (Kahama). Aidha, maghala hayo yatasaidia katika utoaji wa huduma za uchimbaji katika maeneo husika.

- **Ukaguzi wa Mitambo ya Kuchenjua Dhahabu (Vat Leaching, CIP and Elution Plants)**

113. Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha Julai 2024 hadi Machi 2025, Tume ya Madini ilifanya ukaguzi wa mitambo ya *Vat leaching* 1,243 kati ya 1,949 iliyopo nchini, CIP 48 kati ya 52 zilizopo nchini na *elution plants* zote 204 zilizopo nchini. Mitambo hiyo ilikaguliwa katika mikoa 25 ya kimadini. Kaguzi hizo zilibaini mapungufu kwenye baadhi ya mitambo ikiwa ni pamoja na kutokuwepo kwa mifereji kwenye maeneo yenye udongo wa mabaki ya dhahabu (tailings) na baadhi ya *elution plants* kutokuwa na mfumo wa kuchuja hewa wakati wa uchomaji. Wahusika walirekebisha mapungufu hayo kama walivyoelekezwa.

- **Ukaguzi wa Mabwawa ya Kuhifadhia Topetaka (TSF)**

114. Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha Julai 2024 hadi Machi 2025, jumla ya mabwawa 36 ya kuhifadhia topetaka yalikaguliwa kwa lengo la kutoa vibali vya ujenzi au kuruhusu matumizi ya mabwawa hayo. Katika ukaguzi huo miradi miwili (2) kati ya 36 ya uchimbaji madini ilikidhi vigezo na kupewa vibali vya ujenzi wa TSF.

- **Ukaguzi wa Mifumo ya Kupandisha na Kushusha Watu na Mizigo Migodini (Hoisting Systems)**

115. Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha Julai 2024 hadi Machi 2025, Jumla ya migodi 20 ya uchimbaji madini iliwasilisha maombi ya uidhinishaji wa mifumo ya kupandisha na kushusha watu na mizigo mgodini ambapo mifumo katika migodi tisa (9) ilikaguliwa. Ukaguzi ulilenga kuhakikisha kama mifumo hiyo imekidhi vigezo stahiki ili iweze kupata idhini ya matumizi kutoka kwa Mkaguzi Mkuu wa Migodi. Hata hivyo ukaguzi huo ulibaini kuwa migodi miwili (2) haikukidhi vigezo kwa kuwa ilikutwa na mapungufu mbalimbali ya kiufundi.

- **Kupitia Taarifa za Mipango ya Ufungaji Migodi (MCP) na Uchimbaji Madini (Mine Plan)**

116. Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha Julai 2024 hadi Machi 2025, Mipango ya Ufungaji Migodi 26 ilijadiliwa na Kamati ya Kitaifa ya Ufungaji Migodi (National Mine Closure Committee – NMCC). Kati ya Mipango hiyo, Mipango ya migodi 11 ilikidhi vigezo na kuidhinishwa na mipango 15 haikuidhinishwa kutokana na sababu mbalimbali zikiwemo kukosekana kwa miradi ya kiuchumi (social closure projects) kwa jamii baada ya maisha ya mgodi, kukosekana kwa bajeti ya mwaka ya urejeshwaji wa mazingira na kukosekana kwa mpango wa uwajibikaji wa kampuni kwa jamii. Wahusika walielekezwa kurekebisha mapungufu hayo.

117. Mheshimiwa Spika, katika kipindi rejewa, NMCC ilifanya ukaguzi katika Mgodi wa Buzwagi kwa ajili ya kufuatilia utekelezaji wa ufungaji mgodi na kubaini kuwa Mgodi uko katika hatua za mwisho za kukamilisha ufungaji. Vilevile, NMCC ilitembelea mgodi wa dhahabu wa North Mara kwa lengo la kukagua maendeleo ya ujenzi wa kuinua tuta (Lift 9) katika bwawa la topetaka ikiwa ni hatua ya ufungaji wa bwawa hilo.

118. Mheshimiwa Spika, kwa upande wa taarifa za mipango ya uchimbaji madini, Tume ya Madini ilipokea na

kuchambua mipango ya uchimbaji (Mine Plans) kutoka katika migodi mikubwa na migodi ya kati. Hadi sasa jumla ya mipango 26 imejadiliwa ambapo mipango 11 ilikidhi vigezo na kuidhinishwa, mipango miwili (2) ilikataliwa na migodi husika ilielekezwa kuandaa mipango mipya na mipango 13 haikuidhinishwa kutokana na kutokidhi vigezo na kuelekezwa kufanya maboresho yanayotakiwa.

(vi) Ufuatiliaji wa Utekelezaji wa Matakwa ya Kanuni za Ushirikishwaji wa Watanzania Migodini

119. Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha Julai 2024 hadi Machi 2025, Tume ya Madini ilifanya jumla ya kaguzi 10 za utekelezaji wa ushirikishwaji wa watanzania. Taarifa za kaguzi katika kampuni za Williamson Diamonds Limited - Kishapu Shinyanga, Capital Quarry – Dodoma, Cata Mining Co. Ltd - Musoma Mara, Zem Development Tanzania limited - Shinyanga na Mwanza Precious Metals Refinery zimekamiliwa na matokeo kubainisha kuwa baadhi ya vifungu vya Kanuni za Ushirikishwaji wa Watanzania havikuzingatiwa na kupelekea kuzipatia adhabu na elimu kuhusu Kanuni za Ushirikishwaji wa Watanzania za mwaka 2018 na marekebisho yake. Ukaguzi wa kampuni za ubia za METC - Paulsam Company Limited na Sphinx Limited ambayo yanatoa huduma migodini ili kubaini iwapo uwepo wa ubia huo una manufaa ya uhawilishaji wa teknolojia

kwa kampuni za kitanzania. Matokeo ya ukaguzi yalibaini kampuni za kitanzania zinanufaika kwa kupata maarifa stahiki. Hata hivyo, bado upo umuhimu wa kampuni hizo kuwa na Viashiria muhimu vya Utendaji Kazi ili kuweza kufuatilia maeneo ambayo kampuni za kitanzania zinanufaika na kwa kiwango kipi.

- **Ushirikishwaji wa Watanzania Katika Shughuli za Madini (Local Content) na Wajibu wa Kampuni kwa Jamii (CSR)**

120. Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha Julai 2024 hadi Machi 2025, Tume ya Madini ilipokea na kuidhinisha jumla ya mipango 1,444 ya Ushirikishwaji wa Watanzania katika Sekta ya Madini. Mipango hiyo ilitoka katika kampuni saba (7) zinazomiliki Leseni ya Uchimbaji Mkubwa (SML), kampuni 16 zinazomiliki Leseni za Uchimbaji wa Kati (ML), Kampuni 17 zinazomiliki Leseni za Utafiti (PL), kampuni 15 zinazomiliki Leseni za Uchimbaji Mdogo (PML) na kampuni 1,389 za watoa huduma mbalimbali (Contractors and Sub-contractors) kwa wamiliki wa leseni za madini.

121. Mheshimiwa Spika, kwa upande wa maombi ya idhini ya ununuzi kutoka kwa Wamiliki wa Leseni na Wakandarasi mbalimbali, jumla ya maombi 787 yalipokelewa na kuchambuliwa. Kampuni zilizowasilisha maombi hayo ni pamoja na Bulyanhulu Gold Mining

Limited (133), Geita Gold Mining Limited (263), North Mara Gold Mine Limited (104), Mantra Tanzania Ltd (20), Sotta Mining Corporation (89), Buckreef Gold Company Ltd (36), Mamba Minerals Corporation Limited (4), Africa Underground Mining Services Geofields Tanzania (57), Ruvuma Coal Limited (11), Orica Tanzania Ltd (6), Faru Graphite Corporation Limited (4), Tancoal Limited (12), Shanta Mining Company Tanzania Limited (29), Lindi Jumbo Limited (7), Knauf Gypsum Tanzania Limited (6) na CMS Tanzania Limited (6). Maombi 764 yaliidhinishwa na maombi 23 hayakuidhinishwa kwa kuwa hayakukidhi kanuni za Ushirikishwaji wa Watanzania za mwaka 2018 na marekebisho yake.

122. Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha Julai 2024 hadi Machi 2025, jumla ya manunuzi ya bidhaa na huduma yaliyofanyika migodini yalifikia dola za Marekani 2,037,145,620. Kati ya mauzo hayo, kampuni za kitanzania zilichangia dola za Marekani 1,797,989,648 sawa na asilimia 88 ya manunuzi yote ikilinganishwa na mwaka 2023 ambapo kampuni za kitanzania ziliuza bidhaa na huduma zenye thamani ya dola za Marekani 1,478,676,709 sawa na asilimia 90 ya manunuzi yote.

123. Mheshimiwa Spika, hii inaonesha kuwa, licha ya kushuka kwa asilimia ya ushiriki wa kampuni za kitanzania kutoka asilimia 90 hadi 88, thamani ya mauzo yao

imeongezeka kwa zaidi ya dola za Marekani 319,312,940 ikidhihirisha ukuaji wa ushirikishwaji wa watanzania katika Sekta ya Madini.

124. Mheshimiwa Spika, Wizara imeendelea kuhakikisha kuwa watanzania wanapewa kipaumbele kwenye ajira zinazozalishwa katika migodi mikubwa na ya kati ya uchimbaji madini hapa nchini. Hadi kufikia Machi 2025 kulikuwa na jumla ya ajira 19,874 ambapo ajira 19,371 sawa na asilimia 97.5 zilitolewa kwa watanzania na ajira 503 sawa na asilimia 2.5 zilikuwa za wageni. Ajira kwa watanzania kwenye migodi zitaendelea kuongezeka ikiwa ni utekelezaji wa Sheria ya Madini, Sura 123 na Kanuni za Madini (Ushirikishwaji wa Watanzania) za mwaka 2018.

125. Mheshimiwa Spika, Wizara imeendelea kuhakikisha kwamba wawekezaji kwenye Sekta ya Madini wanawajibika kwa jamii kupitia utekelezaji wa Kanuni za Wajibu wa Wamiliki wa Leseni za Madini kwa Jamii za Mwaka 2023. Katika kipindi cha Julai 2024 hadi Machi 2025 kiasi cha shilingi 20,145,106,956.29 kimetumika kwa ajili ya miradi mbalimbali ya CSR kwa Halmashauri na miji inayozunguka migodi inayomilikiwa na kampuni mbalimbali ikiwemo Geita Gold Mining Limited, Bulyanhulu Gold Mine Limited, North Mara Gold Mine Limited, Williamson Diamond Limited, Shanta Mining Company Limited,

Dangote Cement Limited, Sotta Minerals Corporation Limited, Duma Tanzgraphite na Zem Development Limited.

Nitoe rai kwa wamiliki wa leseni za Madini na Halmashauri husika kufuata Sheria ya Madini na Kanuni zinazosimamia utekelezaji wa shughuli za CSR.

126. Mheshimiwa Spika, sambamba na usimamizi wa utekelezaji wa CSR, katika kipindi cha Julai, 2024 hadi Machi, 2025 Wizara na Taasisi zake imetoa mafunzo kuhusu Kanuni za CSR kwa wadau mbalimbali wa Sekta ya Madini. Wadau hao ni pamoja na kampuni za Buckreef Gold Limited na Sotta Mining Corporation Limited, wachimbaji wa kati na wadogo katika mikoa ya kimadini ya Dar es Salaam, Morogoro, Tanga, Kilimanjaro, Arusha, Mirerani na Mahenge. Mafunzo hayo yalisaidia kuongeza uelewa wa kanuni za CSR na wajibu wa kila mdau katika utekelezaji wake.

b. SHIRIKA LA MADINI LA TAIFA (STAMICO)

127. Mheshimiwa Spika, STAMICO imepewa dhamana ya kuwekeza katika miradi ya kimkakati kwenye mnyororo wa thamani wa madini kwa niaba ya Serikali na kuwezesha, kuhamasisha na kusaidia shughuli za wachimbaji wadogo ili ziwe na tija na zinazozingatia utunzaji wa mazingira. Katika kipindi cha Julai 2024 hadi

Machi 2025 STAMICO imetekeleza majukumu yake kama ifuatavyo:

(i) Utekelezaji wa Miradi ya Maendeleo Inayomilikiwa na Kusimamiwa na STAMICO

128. Mheshimiwa Spika, STAMICO inamiliki na kusimamia miradi mitano (5) ambayo ni: mradi wa makaa ya mawe wa Kabulo-Kiwira; mradi wa nishati mbadala (Rafiki Briquettes); mradi wa uchorongaji; mradi wa kuchimba kokoto; na mradi wa usimamizi wa vituo vya mfano vya wachimbaji wadogo wa madini.

• Mradi wa Makaa ya Mawe wa Kabulo - Kiwira

129. Mheshimiwa Spika, STAMICO imeendelea na shughuli za uchimbaji wa makaa ya mawe. Katika kipindi cha Julai 2024 hadi Machi 2025, jumla ya tani 208,866.05 za makaa ya mawe zimezalishwa. Kati ya tani hizo, tani 192,141 ziliuzwa na kuliingizia Shirika fedha kiasi cha shilingi 7,842,310,279.00 na shilingi 1,464,973,702.00 zimelipwa Serikalini ikiwa ni mrabaha na tozo mbalimbali. Kati ya fedha zilizolipwa serikalini, shilingi 448,537,443.00 ni mrabaha, shilingi 163,187,047.00 ni ada ya ukaguzi, shilingi 19,627,762.00 ushuru wa huduma na shilingi 833,621,450.00 ni tozo nyingine.

130. Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha Julai 2024 hadi Machi 2025, mradi huu umetekeleza mpango wa CSR na kutumia shilingi 50,000,000.00 kwenye ujenzi wa shule ya msingi Kapeta. Aidha, mgodi unatoa huduma ya maji kwa kijiji cha Lema pamoja na huduma ya Zahanati kwa kata zinazozunguka eneo la mgodi za Busale, Ikinga na Ilima.

- **Mradi wa Uchorongaji**

131. Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha Julai 2024 hadi Machi 2025, jumla ya mita 63,373.80 zilichorongwa kupitia kandarasi za Shirika kwenye mgodi wa GGM, Buckreef, Shanta - Singida na Shanta - Chunya. Kutokana na uchorongaji huo, shilingi 26,244,533,793.38 zimepatikana. Aidha, STAMICO ilipata kandarasi mbili (2) mpya za uchorongaji katika Mgodi wa Shanta Gold Mine – Chunya yenye thamani ya shilingi 3,847,500,000.00 kwa njia ya *reverse circulation* (RC) na Geita Greenfield – Chemba Dodoma yenye thamani ya shilingi 567,200,000.00 kwa njia ya *rotary air blast* (RAB).

132. Mheshimiwa Spika, STAMICO imefanikiwa kununua mitambo miwili (2) ya kisasa kwa ajili ya shughuli za uchorongaji kwa njia ya DD na RC. Mitambo hiyo ina uwezo wa kuchoronga mita 3,000 na mita 400 chini ya ardhi, mtawalia.

- **Mradi wa Nishati Mbadala (Rafiki Briquettes)**

133. Mheshimiwa Spika, STAMICO imeendelea na jitihada za kuongeza uzalishaji wa nishati safi itokanayo na makaa ya mawe inayotambulika kama *Rafiki Briquettes*. Katika kipindi rejewa, Shirika limekamilisha usimikaji na kuanza uzalishaji kwa wingi kwa kutumia mitambo miwili (2) katika maeneo ya Kisarawe – Pwani na Kiwira – Songwe.

Picha Na. 6: Mheshimiwa Dkt. Philip I. Mpango, Makamu wa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania akipokea zawadi ya mkaa utokanao na makaa ya mawe wa Rafiki Briquettes unaozalishwa na Shirika la Madini la Taifa (STAMICO) kutoka kwa Mkurugenzi Mtendaji wa Shirika hilo Dkt. Venance Mwasse, Jijini Mbeya.

134. Mheshimiwa Spika, Shirika limeendelea na usimikaji wa mitambo mingine miwili (2) katika maeneo ya

Dodoma na Tabora ambapo ujenzi wa majengo itakaposimikwa mitambo hiyo ipo katika hatua za ukamilishwaji. Hadi sasa Shirika limezalisha tani 1,500.2 za *Rafiki Briquettes* ambazo zimeuzwa kwa taasisi mbalimbali na mawakala. Lengo la Shirika ni kuendana na agenda ya nishati safi ya kupikia ili ifikapo mwaka 2034 asilimia 80 ya wataanzania wawe wanatumia nishati safi.

Picha Na. 7: Wajumbe wa Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Nishati na Madini Wakikagua Nishati Mbadala (*Rafiki Briquettes*) katika Mtambo uliopo Kiwira, Songwe.

- **Mradi wa Kokoto - Chigongwe**

135. Mheshimiwa Spika, STAMICO imekamilisha usimikaji wa mtambo wa kuzalisha kokoto katika eneo la

Chigongwe, Dodoma. Mtambo huo una uwezo wa kuzalisha tani 150 hadi 200 kwa saa ambapo hadi kufikia Machi 2025 tani 28,750 zimezalishwa. Kati ya hizo, tani 5,179.95 ziliuzwa na kuliingizia Shirika mapato ya shilingi 278,774,682.00. Aidha, STAMICO imekamilisha usimikaji wa mizani kwa ajili ya kupima uzito wa magari yanayobeba kokoto hizo. Katika kuimarisha shughuli za uzalishaji, Shirika limenunua vitendea kazi ikiwemo *dump trucks* mbili (2), *wheel-loader* moja (1) na *excavator* moja (1).

- **Mradi wa Vituo vya Mfano na Uratibu wa Uchimbaji Mdogo**

136. Mheshimiwa Spika, moja ya majukumu ya STAMICO ni kuwezesha, kuhamasisha na kusaidia uendelezaji wa shughuli za uchimbaji mdogo nchini. Katika kutekeleza jukumu hilo, Shirika limeendelea kutoa huduma za kitaalamu kwa wachimbaji wadogo katika nyanja za utafiti, uchimbaji, uchenjuaji madini pamoja na utunzaji wa mazingira. Katika kipindi cha Julai 2024 hadi Machi 2025 jumla ya wachimbaji wadogo 471 wamepatiwa mafunzo kupitia vituo vya mfano na wiki ya madini iliyofanyika Jijini Dodoma. Aidha, Shirika limetoa huduma za uchenjuaji mbale ya dhahabu katika vituo vya mfano kwa wateja 41 ambapo kilogramu 119.57 za dhahabu zenye thamani ya shilingi 23,318,849,170.45 zilichenjuliwa na kuipatia Serikali mapato ya shilingi 1,739,168,144.04.

137. Mheshimiwa Spika, Shirika pia limeendelea kutoa huduma ya uchorongaji kwa bei nafuu kwa wachimbaji wadogo. Aidha, katika kipindi husika wachimbaji wadogo 16 wamepata huduma hiyo katika maeneo ya Tambi – Mpwapwa, Nyawa – Bariadi, Matondo, Makongolosi na Matundasi – Chunya, Lwamgasa, Nyaruyeye, Nyamalimbe na Nyakagwe – Geita, Mavota – Biharamulo, Endabash – Karatu, Mwakitolyo – Shinyanga na Mbangala - Songwe. Katika utekelezaji huo jumla ya mita 3,450.37 zimechorongwa katika maeneo hayo. Ili kuongeza wigo wa huduma za uchorongaji kwa wachimbaji wadogo, Shirika limeongeza mitambo mingine 10.

Picha Na. 8: Mitambo 10 ya Uchorongaji iliyonunuliwa kwa ajili ya kutoa huduma ya uchorongaji kwa wachimbaji wadogo.

138. Mheshimiwa Spika, ili kukabiliana na changamoto za wazalishaji wa chumvi hapa nchini ikiwa ni pamoja na upatikanaji wa masoko, Shirika limefanikiwa kuagiza

mtambo wa kuchakata na kusafisha chumvi ambapo awamu ya kwanza ya sehemu ya vifaa vya mtambo huo vimewasili. Ujenzi wa kiwanda hicho katika Wilaya ya Kilwa, Mkoa wa Lindi ulianza Machi 2025 na unatarajiwa kukamilika Agosti 2025.

(ii) Utekelezaji wa Miradi ya Ubia na Kampuni Tanzu

139. Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha Julai 2024 hadi Machi 2025, STAMICO imeendelea kusimamia utekelezaji wa miradi ya ubia ambayo ni Kiwanda cha Kusafisha Dhahabu Mwanza na Mgodi wa Dhahabu wa Buckreef pamoja na kampuni tanzu ya STAMIGOLD Biharamulo.

• Mradi wa STAMIGOLD - Biharamulo

140. Mheshimiwa Spika, STAMIGOLD ni mgodi unaomilikiwa na Serikali kupitia STAMICO inayomiliki hisa asilimia 99 na Ofisi ya Msajili wa Hazina inayomiliki hisa asilimia 1. Katika kipindi husika mgodi umezalisha dhahabu wakia 3,116.62 na wakia 411.07 za madini ya fedha na kupata shilingi 21,966,481,716.37. Aidha, kutokana na mauzo hayo, mgodi umelipa shilingi 878,659,268.65 Serikalini kama mrabaha na shilingi 65,899,445.15 kama ushuru wa huduma kwa Halmashauri ya Wilaya ya Biharamulo - Kagera. Vilevile, mgodi

umeendelea kufanya tafiti katika leseni zake ili kuongeza mashapo na uhai wa mgodi kutoka miaka minne ya sasa hadi miaka nane. Pia, mgodi umenunua vifaa vya uchimbaji ambavyo ni *excavators* mbili (2), *bulldozer* moja (1), *wheel loader* moja (1), *tipper trucks* sita (6) na *water bowser* moja (1) ili kuongeza ufanisi katika uzalishaji.

141. Mheshimiwa Spika, STAMIGOLD imetekeleza shughuli za CSR ambapo katika kipindi husika imechangia shilingi 16,075,200.00 katika kuboresha miundombinu ya shule ya msingi ya Mafukwe na Nyabusenzi katika Wilaya ya Biharamulo.

- **Kiwanda cha Kusafisha Dhahabu Mwanza**

142. Mheshimiwa Spika, Kiwanda cha Kusafisha Dhahabu Mwanza kinamilikiwa na STAMICO kwa asilimia 25 na Mbia asilimia 75. Kina uwezo wa kusafisha kilo 480 kwa siku za dhahabu kwa kiwango cha kimataifa cha asilimia 99.99. Katika kipindi cha Julai 2024 hadi Machi 2025 kiwanda kimenunua dhahabu ghafi tani 1.218 yenye thamani ya dola za Marekani 97,176,222.02 na kulipa Serikalini jumla ya shilingi 10,880,598,074.26 ikiwa ni mrabaha na ushuru wa huduma. Aidha, kiwanda kimetoa huduma za usafishaji dhahabu jumla ya tani 2.304 kwa Benki Kuu ya Tanzania (BoT) pamoja na wateja wengine (dealers) kwa gharama ya shilingi 1,039,647,854.96.

Kiwanda kimeendelea kupokea dhahabu inayonunuliwa na BoT kutoka kwa wachimbaji pamoja na wafanyabiashara, kwa kuifanyia uhakiki wa ubora kabla ya malipo na kuisafisha kwa ubora wa asilimia 99.99.

143. Mheshimiwa Spika, katika jitihada za kuongeza upatikanaji wa dhahabu kwa ajili ya kusafishwa kiwandani, STAMICO imeendelea kuweka mkakati wa kuwahamasisha wachimbaji wa madini ya dhahabu nchini kupeleka madini hayo katika kiwanda cha usafishaji. Lengo ni kuwezesha kiwanda kupata dhahabu na wachimbaji wadogo kunufaika na fursa ya punguzo la mrabaha katika viwanda vya kusafisha dhahabu.

- **Mgodi wa Dhahabu wa *Buckreef***

144. Mheshimiwa Spika, mgodi wa dhahabu wa Buckreef uliopo mkoani Geita unamilikiwa kwa ubia kati ya STAMICO yenye hisa asilimia 45 na kampuni ya TANZAM2000 yenye hisa asilimia 55. Katika kipindi cha Julai hadi Machi 2025, mgodi umezalisha wakia za dhahabu 12,971.72. Aidha, ikijumuisha uzalishaji wa nyuma, mgodi umeuza wakia 13,976.99 zenye thamani ya shilingi 94,766,119,964.21. Kutokana na mauzo hayo, mgodi umelipa Serikalini kiasi cha shilingi 6,850,262,275.37 kama mrabaha, ada ya ukaguzi na ushuru wa huduma.

145. Mheshimiwa Spika, mgodi unaendelea kufanya uchorongaji na utafiti ili kuongeza mashapo ya mgodi ambapo kwa kipindi husika imegundulika uwepo wa mashapo nje ya shimo la uchimbaji. Utafiti unaendelea ili kubaini kiasi cha mashapo yaliyopo kwenye eneo hilo.

146. Mheshimiwa Spika, vilevile, mgodi umetumia fedha kiasi cha shilingi 360,913,998.78 kwa ajili ya shughuli za CSR katika Halmashauri ya Wilaya ya Geita. Fedha hizo zimetumika kujenga jengo la watumishi katika hospitali ya Busanda, Kituo cha afya Lwamgasa na ujenzi wa madarasa manne (4) na vyoo vinne (4) katika shule za Msingi Shikizi, Katangalo na Kaesa. Miradi hii ni kwa kata tatu (3) zinazozunguka mgodi kwa mujibu wa bajeti ya mgodi ya mwaka wa fedha 2023/2024. Aidha, hadi kufikia Machi, 2025 baadhi ya miradi imekamilika na mwingine ipo katika hatua za ukamilishaji.

c. TAASISI YA JIOLOJIA NA UTAFITI WA MADINI TANZANIA (GST)

147. Mheshimiwa Spika, jukumu la Taasisi ya Jiolojia na Utafiti wa Madini Tanzania ni kufanya tafiti za jiosayansi na ugani wa jiolojia kwa lengo la kuvutia uwekezaji katika Sekta ya Madini. Kupitia tafiti hizi taarifa mbalimbali za jiosayansi za uwepo wa madini nchini huandaliwa ili kuhamasisha uwekezaji katika utafutaji wa madini wa kina

(detailed exploration) kwa lengo la kuanzisha migodi mipya.

148. *Mheshimiwa Spika*, taarifa hizo za jiosayansi zinazozalishwa hutumika katika sekta nyingine za kiuchumi kama vile kilimo, maji, ujenzi na mipango miji. Pia, GST ina jukumu la ufuatiliaji wa majanga ya asili ya jiolojia ikiwemo matetemeko ya ardhi, milipuko ya volkano na maporomoko ya ardhi. Katika kipindi cha Julai 2024 hadi Machi 2025, GST imetekeleza majukumu yake kama ifuatavyo:

(i) Kufanya Tafiti za Jiosayansi na Kuboresha Kanzidata ya Rasilimali Madini ya Taifa

149. *Mheshimiwa Spika*, katika kutekeleza majukumu ya utafiti, GST imekamilisha mapitio ya taarifa za jiosayansi na kuchapisha toleo jipya la Kitabu cha Madini ya Viwandani. Aidha, GST imetoa ushauri elekezi wa jiolojia, jiokemia na jiofizikia kwa wadau mbalimbali ikiwemo wachimbaji wadogo na wa kati 17 na taasisi tatu (3) za Serikali.

150. *Mheshimiwa Spika*, katika juhudi za kuendeleza mashirikiano, GST kwa kushirikiana na Wizara ya Maji, Nishati na Madini Zanzibar ilifanya utafiti maalum katika visiwa vya Unguja na Pemba. Matokeo ya utafiti huo yalibaini uwepo wa madini mbalimbali ikiwemo *heavy mineral sands* (ilmenite na zircon), *strontium* na chokaa.

Kufuatia matokeo hayo, GST iliandaa ramani na ripoti ya utafiti na iliwasilishwa kwa Mheshimiwa Dkt. Hussein Ali Mwinyi, Rais wa Zanzibar na Mwenyekiti wa Baraza la Mapinduzi mnamo tarehe 12 Septemba, 2024. Vilevile, ramani hiyo imeainisha maeneo ya vivutio vya utalii wa jiolojia pamoja na maeneo hatarishi yanayoweza kukumbwa na majanga ya asili ya jiolojia.

Picha Na. 9: Mheshimiwa Dkt. Hussein Ali Mwinyi, Rais wa Zanzibar na Mwenyekiti wa Baraza la Mapinduzi Akikabidhiwa Ripoti ya Utafiti Maalum wa Jiosayansi uliofanyika katika katika visiwa vya Unguja na Pemba.

151. Mheshimiwa Spika, GST ilipokea ripoti 455 kutoka kwa wamiliki wa leseni za utafiti na uchimbaji madini kutoka kampuni 25. Kati ya ripoti zilizopokelewa, ripoti 305

zimehakikiwa na kuhifadhiwa kwenye Kanzidata ya Taifa ya Madini.

152. Mheshimiwa Spika, GST imekamilisha uchoraji wa ramani 12 katika QDS 218, 219, 221, 222, 223, 236, 237, 243, 252, 269, 270 na 271 sawa na kilomita za mraba takribani 35,643. QDS hizo zinagusa maeneo ya mikoa ya Pwani, Morogoro, Lindi na Songwe. Aidha, jumla ya ramani 7 zinaendelea kuhaririwa ambapo hadi sasa kazi hii imefikia asilimia 98.

Picha Na. 10: Baadhi ya Wataalamu wa Taasisi ya Jiolojia na Utafiti wa Madini Tanzania (GST) wakiwa kwenye shughuli za utafiti katika Mkoa wa Lindi.

153. Mheshimiwa Spika, GST inaendelea na kazi ya kuhamisha nakala ngumu za taarifa na kumbukumbu

mbalimbali za kijiolojia jumla ya taarifa za nakala ngumu 140 zilizopo katika maktaba ya jiolojia (archive) zimechakatwa na kuwa nakala laini na kuwekwa kwenye mfumo wa kidijitali (KOHA). Aidha, jumla ya vitabu 347 vimeingizwa kwenye mfumo.

154. Mheshimiwa Spika, katika kuboresha kanzidata ya taifa ya uhifadhi wa taarifa za jiosayansi, GST imekamilisha hatua za awali za ujenzi wa mfumo huo.

(ii) Uboreshaji wa Huduma za Maabara

155. Mheshimiwa Spika, GST imeendelea kudumisha Ithibati yake (maintained accreditation status) ambayo itadumu kwa kipindi cha miaka mitano (5) hadi kufikia mwaka 2029. Ithibati hiyo imetolewa na Shirika la udhibiti ubora wa huduma za maabara katika nchi zilizopo Kusini mwa Bara la Afrika (SADCAS). Hatua hii imefikiwa baada ya Serikali kufanya maboresho katika maabara ya GST hususan kwenye ununuzi wa vifaa vya kisasa, mafunzo kwa wataalamu na kufanya ukaguzi wa ndani kwa robo ya kwanza ya mwaka 2024/2025.

Napenda kutoa wito kwa wadau wa Sekta ya Madini kuendelea kuitumia maabara ya GST kwa kuwa ina ithibati na inakidhi viwango vilivyothibitishwa kimataifa.

156. Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha Julai 2024 hadi Machi 2025, sampuli 18,448 za miamba na udongo zimefanyiwa uchunguzi wa maabara. Ili kupunguza gharama za uagizaji vyungu vya kuyeyushia sampuli za dhahabu kutoka nje ya nchi, GST imetengeneza vyungu 15,703 ambavyo vimetumika katika maabara ya GST na maabara nyingine hapa nchini. Hatua hii imesaidia kupunguza matumizi ya fedha za kigeni zinazotumika kuagiza vyungu hivyo kutoka nje ya nchi.

(iii) Ufuatiliaji wa Majanga ya Asili ya Jiolojia na Kutoa Elimu kwa Wananchi

157. Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha Julai 2024 hadi Machi 2025, GST imechakata taarifa za mitetemo kutoka katika vituo vinne (4) vilivyopo Dodoma, Mbeya, Geita na Arusha. Aidha, GST imefanya uchunguzi wa athari za milipuko kwenye maeneo yanayozunguka mgodi wa Bulyanhulu ili kubaini athari za milipuko iliyotolewa taarifa na wananchi. Pia, GST ilifanya uchunguzi wa bubujiko la tope kutoka ardhini katika maeneo ya Kwamtoro-Chemba Dodoma. Vilevile, elimu kuhusu namna ya kujikinga na kuchukua tahadhari wakati wa majanga ya asili ya jiolojia yanapotokea imeendelea kutolewa kwa wananchi.

d. KITUO CHA JEMOLOJIA TANZANIA (TGC)

158. Mheshimiwa Spika, Kituo cha Jemolojia Tanzania kinatoa mafunzo ya uongezaji thamani madini ngazi ya astashahada na stashahada katika fani za utambuzi wa madini ya vito; uchongaji wa vinyago vya miamba na madini; ukataji na ung'arishaji wa madini ya vito na utengenezaji wa bidhaa za usonara. Aidha, TGC inatoa huduma za utambuzi wa madini ya vito kupitia maabara yake. Pia, TGC inatengeneza bidhaa zinazotokana na madini ya vito na miamba. Katika kipindi cha Julai 2024 hadi Machi 2025 TGC imetekeleza majukumu yake kama ifuatavyo:

(i) Ujenzi wa Jengo la Kituo cha Jemolojia Tanzania (TGC)

159. Mheshimiwa Spika, ujenzi wa jengo la ghorofa nane (8) umeanza Agosti, 2024. Jengo hili litakuwa na miundombinu mbalimbali ikiwemo madarasa, karakana za uongezaji thamani madini, maabara za madini ya vito na bidhaa za usonara, *mineral gallery*, ofisi, hosteli kwa ajili ya wanafunzi, kantini na maduka. Aidha, hadi kufikia Machi 2025 Mkandarasi amelipwa malipo ya awali shilingi 3,342,936,526.00 kwa ajili ya ujenzi huo.

(ii) Utoaji wa Mafunzo na Huduma Nyingine

160. Mheshimiwa Spika, Kituo cha TGC kilidahili wanafunzi 34 katika ngazi ya *Basic Technician*. Aidha, Kituo kimeendelea kutoa mafunzo kwa wanafunzi 71 kwa ngazi za *Technician* na *Ordinary Diploma* katika fani ya Teknolojia ya Vito na Usonara. Vilevile, Kituo kilidahili wanafunzi 27 katika kozi za muda mfupi za miezi mitatu na sita katika fani za ukataji na ung'arishaji wa madini ya vito (lapidary), sayansi ya madini ya vito (gemology) na usonara (jewellery).

Picha Na. 11: Wanafunzi wakipata mafunzo ya uongezaji thamani madini katika Kituo cha TGC, Arusha.

161. Mheshimiwa Spika, Kituo kinaendelea na utoaji wa huduma mbalimbali kwa wadau ikiwemo utambuzi wa madini ya vito, ukataji wa madini ya vito na utengenezaji

wa bidhaa za usonara. Aidha, katika kipindi cha Julai 2024 hadi Machi 2025 Kituo kilitoa huduma ya upimaji wa sampuli 423 za madini ya vito kutoka kwa wadau mbalimbali na kutoa taarifa za utambuzi wa kimaabara. Vilevile, Kituo kilitoa huduma za ukataji na ung'arishaji kwa vipande 243 vya madini ya vito. Pia, Kituo kimeendelea kutoa huduma za usonara kwa wadau mbalimbali.

(iii) Uzalishaji wa Bidhaa

162. Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha Julai 2024 hadi Machi 2025, Kituo kimeendelea kufanya shughuli za uzalishaji wa bidhaa za madini ya vito ikiwa ni pamoja na kutengeneza bidhaa za usonara na uchongaji wa miamba ambapo bidhaa 987 zilizalishwa. Aidha, bidhaa za usonara 543 zilizalishwa na vinyago 1,266 vitokanavyo na miamba vilichongwa. Kutokana na uzalishaji huo, shilingi 60,055,742.00 zilipatikana.

163. Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha Julai 2024 hadi Machi 2025, Kituo kimepata eneo lililopo katika Ukumbi wa Mikutano wa Kimataifa-Arusha (AICC) kwa ajili ya kuonesha shughuli na bidhaa za madini zilizoongezwa thamani. Aidha, kwa sasa Kituo kinaendelea na utaratibu wa kukarabati eneo hilo.

**e. TAASISI YA UHAMASISHAJI UWAZI NA
UWAJIBIKAJI KATIKA RASILIMALI
MADINI, MAFUTA NA GESI ASILIA (TEITI)**

164. Mheshimiwa Spika, TEITI ina jukumu la kuhamasisha uwazi na uwajibikaji katika usimamizi wa rasilimali madini, mafuta na gesi asilia ili kuongeza mapato na manufaa yatoakanayo na Sekta ya Uziduaji hapa nchini. Katika kipindi cha Julai 2024 hadi Machi 2025, TEITI imetekeleza majukumu yake kama ifuatavyo:

(i) Uandaaji wa Ripoti ya 15 ya TEITI kwa Mwaka wa Fedha 2022/2023

165. Mheshimiwa Spika, TEITI imekamilisha ripoti ya awali ya upembuzi (scoping report) ambayo imeainisha Kampuni za madini, mafuta na gesi asilia ambazo zitaingia katika zoezi la ulinganishi katika ripoti ya 15 ya TEITI. Hatua hii ni maandalizi ya kupata Kampuni zitakazolingia katika zoezi la ulinganishi kwa kuzingatia mwongozo wa Kamati ya TEITI. Aidha, kwa Mwaka wa Fedha 2022/2023 kampuni zilizolipa Serikalini kiasi cha kuanzia shilingi bilioni 2 zitahusishwa katika ulinganishi. Kwa kuzingatia kigezo hicho, kampuni 58 za madini, mafuta na gesi asilia pamoja na watoa huduma katika Sekta ya Uziduaji zimechaguliwa kwa ajili ya zoezi la ulinganishi. Ripoti hiyo ya upembuzi iliwasilishwa katika Kamati ya TEITI ambayo iliridhia

kuendelea kwa hatua ya uandaaji wa ripoti ya 15 ambayo inatarajiwa kuwekwa wazi kabla ya tarehe 30 Juni, 2025.

(ii) Uzinduzi wa Ripoti ya 14 ya TEITI kwa mwaka wa fedha 2021/2022

166. Mheshimiwa Spika, mnamo Juni, 2024 TEITI iliweka wazi kwa Umma ripoti ya 14 kwa kipindi cha mwaka wa fedha 2021/2022 ili kukidhi matakwa ya kimataifa ya uwazi na uwajibikaji ambapo kila nchi wanachama wa EITI inatakiwa kuweka wazi kwa Umma ripoti ya ulinganishi wa malipo ya kampuni za madini, mafuta na gesi asilia na mapato ya Serikali kila mwaka. Aidha, ripoti hiyo ilizinduliwa Septemba, 2024 ambapo viongozi mbalimbali wa Serikali na Bunge la Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, Asasi za Kiraia, Wajumbe wa Kamati ya TEITI na Waandishi wa Habari walihudhuria.

(iii) Kuweka Wazi Mikataba ya Kampuni za Madini, Mafuta na Gesi Asilia

167. Mheshimiwa Spika, katika kuweka wazi mikataba ya kampuni za madini, mafuta na gesi asilia, TEITI imechambua taarifa za mikataba ya msingi (framework agreements) sita (6) ya Sekta ya Madini. Kati ya Kampuni hizo, Kampuni nne (4) zimeridhia mikataba yao kuwekwa wazi. Aidha, TEITI inaendelea kufanya majadiliano na Kampuni nyingine ili waweze kuridhia

kuwekwa wazi mikataba yao kwa mujibu wa Kifungu cha 16(1) (a) cha Sheria ya Uwazi na Uwajibikaji katika Rasilimali za Madini, Mafuta na Gesi Asilia, Sura 447.

(iv) Utoaji wa Elimu kwa Umma kuhusu Matumizi ya Takwimu Zinazotolewa kwenye Ripoti za TEITI

168. Mheshimiwa Spika, TEITI imeendelea kuelimisha Umma kuhusu matumizi ya ripoti zake kupitia runinga (TBC, AZAM na Channel Ten), redio, tovuti, mitandao ya kijamii, warsha kwa wanachama wasioona na kwenye maonesho mbalimbali. Aidha, TEITI ilishiriki katika Jukwaa la uziduaji lililoandaliwa na kuratibiwa chini ya mwamvuli wa Asasi za Kiraia zinazojihusisha na shughuli za uziduaji. TEITI ilitumia jukwaa hilo kutoa elimu kwa Umma kuhusu matumizi ya takwimu zilizopo kwenye ripoti zake.

(v) Kuimarisha Mahusiano ya Uanachama na Asasi ya Kimataifa ya EITI

169. Mheshimiwa Spika, Tanzania ilikuwa mwenyeji na mratibu wa mkutano wa 62 wa Bodi ya Kimataifa ya EITI uliofanyika tarehe 13 hadi 14 Machi 2025 jijini Arusha. Katika mkutano huo zaidi ya washiriki 100 walihudhuria wakiwemo wajumbe kutoka Mataifa mbalimbali duniani, wawakilishi wa kampuni kubwa zinazojihusisha na shughuli za uchimbaji na utafutaji wa Rasilimali Madini, Mafuta na Gesi Asilia, Asasi za Kiraia zinazojihusisha na shughuli za

uziduaji, Sekretarieti ya EITI na wawakilishi wa nchi wanachama wa EITI.

Picha Na. 12: *Mheshimiwa Anthony P. Mavunde (Mb.), Waziri wa Madini akiwa na Wajumbe wa Bodi ya EITI walioshiriki katika mkutano wa 62 wa Bodi ya Kimataifa ya EITI uliofanyika tarehe 13 hadi 14 Machi 2025, Arusha.*

170. Mheshimiwa Spika, Mkutano huo wa Bodi ya EITI ulifunguliwa na Mhe. Innocent Lugha Bashungwa (Mb.), Waziri wa Mambo ya Ndani ya Nchi ambaye alimwakilisha Mhe. Dkt. Doto Mashaka Biteko (Mb.), Naibu Waziri Mkuu na Waziri wa Nishati. Mkutano huo ulitoa fursa ya kuelezea shughuli mbalimbali za kiuchumi ikiwemo Utalii, Madini, Mafuta, Gesi Asilia pamoja na masuala ya Utawala Bora.

(vi) Kutengeneza Mfumo wa Kielektroniki kwa ajili ya Uandaaji wa Ripoti za TEITI

171. Mheshimiwa Spika, TEITI inaendelea kutengeneza Mfumo wa Kielektroniki utakaotumika kuandaa ripoti za TEITI za kila mwaka utakaojulikana kama “*Extractive Data Reporting Management Information System (EDR-MIS)*”. Mfumo huu utatumiwa na kampuni za madini, mafuta na gesi asilia zinazofanya malipo mbalimbali Serikalini, Taasisi za Serikali zinazopokea malipo hayo, Sekretarieti ya TEITI inayoandaa ripoti na wadau wengine wanaohusika na ripoti hiyo.

172. Mheshimiwa Spika, hadi kufikia Machi 2025 mfumo huu umefikia hatua za ukamilishaji kwa asilimia 75. Hatua inayofuata ni kufanya majaribio (System Testing) ambayo itahusisha wadau wote wanaohusika katika uandaaji wa ripoti. Mfumo huu unatarajiwa kukamilika Juni 2025.

D.MPANGO NA MAKADIRIO YA MAPATO NA MATUMIZI KWA MWAKA WA FEDHA 2025/2026

173. Mheshimiwa Spika, katika kuandaa Mpango na Bajeti ya Mwaka wa Fedha 2025/2026, Wizara imezingatia miongozo ifuatayo: Mwongozo wa Kitaifa wa Maandalizi ya Mpango na Bajeti wa Mwaka 2025/2026; Ilani ya CCM kwa Ajili ya Uchaguzi Mkuu wa Mwaka 2020; Mpango wa Tatu wa Maendeleo wa Taifa wa Miaka Mitano 2021/2022 – 2025/2026; Dira ya Taifa ya Maendeleo 2025; Makubaliano ya Paris kuhusu Mabadiliko ya Tabianchi; Agenda 2063 ya Maendeleo ya Afrika; Sera ya Madini ya Mwaka 2009; Mpango Mkakati wa Wizara; Malengo ya Maendeleo Endelevu 2030; Sheria ya Bajeti, Sura 439, Kifungu cha 21; Maelekezo ya Mheshimiwa Dkt. Samia Suluhu Hassan, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania na viongozi wengine wa kitaifa pamoja na Maelekezo ya Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Nishati na Madini ambayo yaliyotolewa kwa nyakati tofauti.

I. Vipaumbele kwa Mwaka wa Fedha 2025/2026

174. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2025/2026, Wizara ya Madini itatekeleza vipaumbele vifuatavyo: kuimarisha ukusanyaji wa maduhuli; kuongeza mchango wa Sekta ya Madini kwenye Pato la Taifa; kuendeleza mnyororo wa thamani katika madini muhimu na madini mkakati; kuhamasisha uwekezaji na uongezaji thamani

madini; kuimarisha uendeshaji wa minada na maonesho ya madini ya vito; kuongeza uwekezaji kwenye tafiti za madini za kina; kurasimisha na kuendeleza wachimbaji wadogo wakiwemo vijana, wanawake na watu wenye ulemavu; na kuzijengea uwezo taasisi zilizo chini ya wizara ya madini.

(i) Kuimarisha Ukusanyaji wa Maduhuli

175. Mheshimiwa Spika, katika kuimarisha ukusanyaji wa maduhuli ya Serikali, Wizara imepanga kutekeleza mikakati ya kuimarisha udhibiti wa vitendo vya utoroshaji wa madini kwenda nje ya nchi na biashara haramu ya madini nchini.

176. Mheshimiwa Spika, sambamba na hayo, Wizara itaendelea kuimarisha ukaguzi na usimamizi wa uchimbaji mkubwa na wa kati wa madini ili uweze kunufaisha nchi na wawekezaji kwa usawa; kuimarisha na kusimamia masoko na vituo vya ununuzi wa madini nchini; na kuendeleza mikakati ya kuimarisha usimamizi wa madini ya ujenzi, soko la tanzanite na vito vingine hapa nchini ili kuongeza mapato yatokanayo na madini hayo.

177. Mheshimiwa Spika, katika kuimarisha udhibiti na kuzuia utoroshaji wa madini ya tanzanite, katika mwaka ujao wa fedha Wizara kupitia Tume ya Madini inakusudia kuja na mfumo na utaratibu thabiti ambao utawataka wakaguzi na wathamini wa madini hayo kuvaa kofia ngumu

zenye kamera wakati wakitekeleza majukumu yao ili kurahisisha usimamizi na ufuatiliaji wa mwenendo kwenye Eneo Tengefu la Mirerani na masoko kunakofanyika biashara ya madini hayo. Kutokana na mafanikio yatakayopatikana, utaratibu huu utatumika kwenye madini mengine ya vito.

178. Mheshimiwa Spika, katika kuimarisha ukusanyaji wa maduhuli na usimamizi wa Sekta ya Madini, Wizara inatarajia kununua magari 26 kwa ajili ya kuimarisha shughuli zitakazotekelezwa na Tume ya Madini. Hatua hii itachangia katika kusimamia ukusanyaji wa maduhuli, udhibiti wa utoroshwaji na biashara haramu ya madini pamoja na kufuatilia shughuli mbalimbali za madini.

(ii) Kuongeza Mchango wa Sekta ya Madini Kwenye Pato la Taifa

179. Mheshimiwa Spika, katika kuongeza mchango wa wa Sekta ya Madini kwenye Pato la Taifa, Wizara imepanga kutekeleza mikakati ifuatayo: kuhamasisha uanzishaji wa migodi mipya, kuimarisha usimamizi wa migodi ya uchimbaji; kusimamia utekelezaji wa Sheria inayoitaka migodi yote mikubwa kuajiri, kununua huduma na bidhaa kutoka hapa nchini na kuwasilisha mpango wa ushirikishwaji wa Watanzania katika mnyororo wa uchumi wa Madini (Local Content) na Wajibu wa Wamiliki wa

Leseni kwa Jamii (CSR); na kuimarisha usimamizi wa biashara ya madini. Aidha, Wizara itahakikisha kuwa wawekezaji wote waliopewa leseni za uchimbaji wa madini wanaanza uzalishaji mara baada ya kukamilisha taratibu za matakwa ya kisheria.

(iii) Kuendeleza Mnyororo wa Thamani Katika Madini Muhimu na Madini Mkakati

180. Mheshimiwa Spika, madini muhimu na madini mkakati ni madini ambayo yana mahitaji makubwa kwenye maendeleo ya uchumi na ulinzi wa Taifa. Madini hayo ni pamoja na *lithium, graphite, helium, nickel, cobalt, titanium, copper, aluminium, niobium* na *rare earth elements* ambayo yanatumika kutengeneza vifaa vya kisayansi na kiteknolojia.

181. Mheshimiwa Spika, ili kuongeza manufaa yatokanayo na madini muhimu na mkakati kwa Uchumi wa Taifa, Wizara imepanga kuendeleza mnyororo wa thamani katika madini hayo kwa kufanya yafuatayo: kufanya tafiti kwa lengo la kubaini maeneo yenye madini muhimu na madini mkakati kwa ajili ya kufanya uwekezaji; kufanya utafiti wa mahitaji ya madini mkakati ili kuyafikia masoko mbalimbali duniani; kuhamasisha uwekezaji katika utafutaji na uchimbaji wa madini mkakati; kutoa leseni za utafutaji, uchimbaji na biashara ya madini mkakati; na kukamilisha

maandalizi ya mpango mkakati wa uendelezaji na uvunaji wa madini mkakati nchini.

Naomba kulitaarifu Bunge lako Tukufu kuwa, ni msimamo wa Serikali kwamba hatutatoa Leseni za uchimbaji wa Kati (ML) na Mkubwa (SML) wa madini muhimu na ya mkakati kwa mwekezaji yeyote kama hatokuwa na mpango mzuri wa kuongeza thamani ya madini hayo hapa nchini, lengo ni kuifanya nchi yetu ya Tanzania kunufaika na rasilimali madini ambayo Mwenyezi Mungu ametujalia.

(iv) Kuhamasisha Uwekezaji na Uongezaji Thamani Madini

182. Mheshimiwa Spika, ili kuhamasisha **uwekezaji**, Wizara itaendelea kuhamasisha ujenzi wa viwanda vya uchenjuaji, uyeyushaji, usafishaji na utengenezaji wa bidhaa za madini; kuendelea kutoa ushirikiano kwa wamiliki wa viwanda vya usafishaji wa madini ya dhahabu nchini ili kupata ithibati ya LBMA; kusimamia na kuhamasisha uwekezaji katika shughuli za uongezaji thamani madini ikiwemo ujenzi wa viwanda vya kuyeyushia (smelters) na kusafisha (refineries); na kuendelea na ujenzi wa miundombinu ya Kituo cha Jemolojia ili kiweze kutoa mafunzo ya uongezaji thamani madini kwa ufanisi.

(v) Kuimarisha Uendeshaji wa Minada na Maonesho ya Madini ya Vito

183. Mheshimiwa Spika, katika kutekeleza kipaumbele hiki Wizara itafanya yafuatayo: kuendeleza minada na maonesho ya madini ya vito katika maeneo yenye uzalishaji mwingi wa madini ya vito; na kutangaza fursa mbalimbali zinazopatikana kwenye mnyororo wa thamani wa madini nchini kupitia makongamano, maonesho, tovuti na vyombo vya habari.

(vi) Kuongeza Uwekezaji kwenye Tafiti za Kina za Madini

184. Mheshimiwa Spika, katika utekelezaji wa shughuli hii, Wizara itafanya yafuatayo: kufanya tafiti za kina za jiofizikia (High-resolution Airborne Geophysical Survey) kwa kuzingatia matokeo ya tafiti za majaribio ili kuanisha uwepo na upatikanaji wa madini mbalimbali yakiwemo madini mkakati; na kujenga mfumo wa kutunza na kusambaza taarifa za jiosayansi. Aidha, Wizara itashirikisha wadau mbalimbali ndani na nje ya nchi ili kusaidia kufanya utafiti wa madini katika maeneo mbalimbali kwa lengo la kuongeza wigo wa utafiti wa kina wa madini nchini.

(vii) Kuwarasimisha na Kuwaendeleza Wachimbaji Wadogo

185. Mheshimiwa Spika, Wizara itaendelea na juhudi za kuwarasimisha na kuwaendeleza wachimbaji wadogo kwa kuweka mazingira wezeshi yatakayowahamasisha kufanya uwekezaji; kuendelea kuhamasisha taasisi za kifedha kutoa mikopo ya fedha na vifaa kwa wachimbaji wadogo; kuboresha utendaji wa vituo vya mfano ili kuimarisha utoaji wa huduma na mafunzo kwa wachimbaji wadogo; na kuimarisha huduma za uchorongaji kwa wachimbaji wadogo.

186. Mheshimiwa Spika, Wizara pia itaimarisha utekelezaji wa mipango ya kuwawezesha wachimbaji wadogo ili waweze kufanya shughuli zao kwa tija kwa kuwatengea maeneo na kuwapatia leseni kwenye maeneo ambayo yana taarifa za jiolojia; kuhamasisha wachimbaji wadogo kushiriki mikutano, maonesho na makongamano mbalimbali ndani na nje ya nchi kwa lengo la kujifunza na kutangaza shughuli zao; na kuhamasisha wachimbaji wadogo kushiriki kwenye minada na maonesho ya madini ya vito nchini ili kupanua wigo wa biashara.

187. Mheshimiwa Spika, ili kuwawezesha wachimbaji wadogo waweze kunufaika na rasilimali madini, Serikali imeunda Timu ya Wataalamu sita (6) wenye uzoefu na

masuala ya fedha, madini na sheria kwa ajili kutoa mapendekezo ya namna ya kuwawezesha wachimbaji wadogo kupata mitaji. Hatua hii itawawezesha wachimbaji hao kufanya uchimbaji wenye tija na kunufaika zaidi kiuchumi. Aidha, Wizara kupitia STAMICO itaendelea kuwalea na kuwaendeleza wachimbaji wadogo kwa kuwajengea vituo vya mfano vya kuchenjua dhahabu kwa kusimika mitambo mingine ya CIP katika maeneo yenye uchimbaji mdogo.

188. Mheshimiwa Spika, sanjari na hatua hizo, Serikali kwa kushirikiana na sekta binafsi inakusudia kuanzisha vituo vya kuuza na kukodisha vifaa na mashine mbalimbali za kufanyia shughuli za madini, vituo ambavyo vitawekwa katika maeneo ambapo uchimbaji unafanyika ili kurahisisha upatikanaji wa vifaa na mashine hizo kwa wachimbaji wadogo kwa uharaka, uhakika na wepesi. Hatua hii inatarajiwa kuongeza uzalishaji mkubwa wa madini kupitia wachimbaji wadogo.

(viii) Kuzijengea Uwezo Taasisi Zilizochini ya Wizara ya Madini

189. Mheshimiwa Spika, ili kuzijengea uwezo taasisi, Wizara itafanya yafuatayo: kuiwezesha Tume ya Madini kupata rasilimali fedha na vifaa kwa ajili ya kutekeleza majukumu yake kwa ufanisi; kuendelea kuiimarisha

STAMICO ili ishiriki kikamilifu kwenye shughuli za madini ikiwemo kuwawezesha wachimbaji wadogo kwenye masuala ya mafunzo, mikopo na vifaa.

190. Mheshimiwa Spika, Wizara itaendelea kuiimarisha GST ili iweze kufanya utafiti mkubwa wa madini kuweza kubaini maeneo mapya yenye mashapo ya madini; kukiimarisha Kituo cha TGC ili kiweze kusimamia na kuhamasisha uwekezaji katika shughuli za uongezaji thamani madini; na kuiwezesha TEITI kupata rasilimali mbalimbali ikiwemo vifaa na vitendea kazi ili iweze kutekeleza majukumu yake ipasavyo.

II. Maeneo Mengine Yatakayotekelezwa na Wizara katika Mwaka wa Fedha 2025/2026

191. Mheshimiwa Spika, Wizara itatekeleza maeneo mengine yatakayosaidia kuboresha zaidi ufanisi wa sekta. Utekelezaji huo umejikita zaidi katika kupata taarifa za jiosayansi kwa kufanya tafiti za kina kupitia “**Mining Vision 2030: Madini ni Maisha na Utajiri**”; kuendelea na utekelezaji wa **Programu ya Mining for a Brighter Tomorrow - MBT** kwa ajili ya kuwainua wachimbaji wanawake, vijana na makundi yenye uhitaji maalum; kusomesha vijana kwenye maeneo muhimu katika Sekta ya Madini; kuwezesha biashara ya madini kufanyika

kidigitali (Digitalizing Mineral Business); na kutekeleza Mkakati wa Madini Muhimu (Critical Mineral Strategy).

(i) ***Mining Vision 2030: Madini ni Maisha na Utajiri***

192. Mheshimiwa Spika, Wizara ya Madini itaendelea na utekelezaji wa ***Mining Vision 2030: Madini ni Maisha na Utajiri*** inayoweka matamano ya kuwa na usimamizi thabiti wa rasilimali madini ili kuongeza mchango wa Sekta ya Madini kwenye uchumi wa Taifa; kuboresha maisha ya wataanzania; na kutoa fursa kwa mtanzania yeyote wakiwemo wakina mama, vijana na watu wenye mahitaji maalum kujiongezea kipato na hatimaye kutajirika kupitia shughuli za madini.

193. Mheshimiwa Spika, katika kufanikisha hili, mambo yafuatayo yamezingatiwa ikiwa ni maeneo makuu yanayounda misingi ya maono hayo: Upatikanaji wa taarifa za jiosayansi hususani taarifa za kina za jiofizikia (*High Resolution Geophysical Survey*) kutoka asilimia 16 ya sasa hadi kufikia angalau asilimia 50 ifikapo mwaka 2030; kuboresha mfumo wa kisheria na kitaasisi ili kuwa na usimamizi makini na ulio wazi wa Sekta ya Madini; na kuiwezesha Sekta ya Madini kufungamana na sekta nyingine za kiuchumi hususan Sekta za Viwanda, Kilimo,

Ujenzi, Fedha na nyingine zinazotoa huduma kwenye Sekta ya Madini.

194. Mheshimiwa Spika, maeneo mengine yanayozingatiwa katika *Mining Vision 2030* ni pamoja na kuboresha shughuli za wachimbaji wadogo hususan katika urasimishaji wa shughuli zao, upatikanaji wa teknolojia za kisasa na rahisi, masoko ya madini, upatikanaji wa mitaji; na usimamizi thabiti wa shughuli za utunzaji mazingira kwa kushirikiana na Taasisi nyingine ili shughuli za madini zisiwe na athari hasi kwenye mazingira.

Napenda kulitaarifu Bunge lako Tukufu kuwa, dhana ya Madini ni Maisha na Utajiri, inamaanisha hauwezi kutenganisha maisha ya Mtanzania na Sekta ya Madini kwa kuwa kufanikiwa kwa tafiti za kina na kupatikana kwa taarifa sahihi kutachochea sekta nyingine kukua ikiwemo Sekta za Maji, Kilimo, Utalii, Ujenzi na Mawasiliano.

(ii) Programu ya *Mining for a Brighter Tomorrow* – MBT

195. Mheshimiwa Spika, Wizara ya Madini itaendelea kutekeleza Programu ya MBT kwa kipindi cha miaka mitano kuanzia mwaka 2025 hadi 2030. Programu hii ni ya kimageuzi katika Sekta ya Madini ambayo imeanzishwa kwa ajili ya kushughulikia changamoto na kuboresha fursa kwa wanawake, vijana na watu wenye mahitaji maalum ili

kuongeza ushiriki wa makundi hayo katika mnyororo wa thamani wa madini.

196. Mheshimiwa Spika, programu ya MBT inatarajiwa kuwa na matokeo yafuatayo: kuongeza kipato na kuboresha maisha ya wanawake, vijana na watu wenye mahitaji maalum; kuwaongezea fursa za ajira; na kuongezeka kwa kiwango cha uwekezaji kwa wanawake, vijana na watu wenye mahitaji maalum katika Sekta ya Madini. Aidha, Programu hii itaimarisha uzingatiaji wa masuala ya usalama migodini ikiwa ni pamoja na afya katika maeneo mbalimbali yenye shughuli za madini.

(iii) Kusomesha Wataalam kwenye Maeneo Muhimu katika Sekta ya Madini

197. Mheshimiwa Spika, Ili kukidhi mahitaji ya wataalam na uwepo wa teknolojia mahsusi katika mnyororo wa thamani wa madini nchini, Wizara itawajengea uwezo wataalam katika Sekta ya Madini kwa kuwasomesha ndani na nje ya nchi katika fani mbalimbali zikiwemo za ukadiriaji wa mashapo (resource modelling), modeli za kifedha (financial modelling), ukaguzi na usimamizi wa rasilimali madini, uthaminishaji wa madini, ukataji wa madini ya vito, utengenezaji wa bidhaa za usonara na uongezaji thamani madini. Mafunzo haya yatajikita zaidi kwenye teknolojia ambazo zinapatikana nje ya nchi

mathalani teknolojia za *gemstone heat treatment*, *enhancement* na *jewellery manufacturing* ambapo shughuli hizo zitafanyika hapa nchini.

(iv) Kuboresha Usimamizi wa Shughuli za Madini Kidijitali

198. Mheshimiwa Spika, Wizara inakusudia kujenga Mfumo wa kidijitali kwa lengo la kurahisisha usimamizi wa shughuli za madini kwa kuweka uwazi shughuli mbalimbali za madini hususan biashara ya madini, ukusanyaji wa maduhuli, usalama, afya na utunzaji wa mazingira migodini. Mfumo huu utaweza kuunganishwa na mifumo mingine ya taasisi za Serikali zinazohusiana na shughuli za madini ili mifumo hiyo iweze kusomana na hivyo kurahisisha utendaji kazi wa wizara na taasisi nyingine za Serikali. Vilevile, mfumo utarahisisha uratibu, ufuatiliaji wa karibu mubashara na uendeshaaji shughuli za madini kisasa.

(v) Mpango Mkakati wa Madini Muhimu na Madini Mkakati (Critical and Strategic Minerals Strategy)

199. Mheshimiwa Spika, Wizara ya Madini itakamilisha na kuanza kutekeleza mikakati mbalimbali iliyoanishwa kwenye Mkakati wa Madini Muhimu na Madini Mkakati (Tanzania Critical and Strategic Minerals Strategy). Lengo kuu la mkakati huu ni kuwezesha Serikali kusimamia madini hayo na kupata manufaa zaidi kwa kuboresha

maisha ya wataanzania na kuleta maendeleo endelevu kwa nchi yetu.

III. Kazi Zitakazotekelezwa na Taasisi Zilizochini ya Wizara kwa Mwaka wa Fedha 2025/2026

(i) Tume ya Madini

200. Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha Mwaka wa Fedha 2025/2026 Tume ya Madini inatarajia kutekeleza kazi zifuatazo:

a) Kuimarisha Utendaji Kazi wa Masoko na Vituo vya Ununuzi wa Madini

201. Mheshimiwa Spika, katika kuhakikisha biashara ya madini inaimarika, Tume ya Madini itaendelea kuimarisha masoko na vituo vya ununuzi wa madini kwa kuboresha mifumo ya ukusanyaji wa maduhuli yatokanayo na biashara ya madini katika masoko na vituo vya ununuzi wa madini nchini. Uimarishwaji wa masoko hayo utalenga kununua vifaa vya uthaminishaji wa madini zikiwemo mashine za XRF, mizani, mashine za uthaminishaji wa madini ya vito sambamba na kutoa mafunzo kwa wasimamizi wa masoko na wathaminishaji wa madini.

b) Kuimarisha Usimamizi na Udhibiti wa Sekta ya Madini katika Uzalishaji na Biashara ya Madini

202. Mheshimiwa Spika, katika kuhakikisha Serikali inapata mapato stahiki kutokana na uzalishaji wa madini nchini, Tume ya Madini itaendelea kuimarisha mikakati ya udhibiti wa Sekta hii katika maeneo mbalimbali. Miongoni mwa masuala yatakayozingatiwa ni pamoja na kuimarisha utendaji kazi wa Ofisi za Maafisa Madini Wakazi na Maafisa Migodi Wakazi (MROs) kwa kuziongezea vitendea kazi, kukiongezea Kikosi Kazi cha Kuzuia Utoroshaji wa Madini vitendea kazi yakiwemo magari na vifaa vya kupimia madini; kuimarisha madawati ya ukaguzi wa madini katika maeneo muhimu kama mipakani, viwanja vya ndege na bandarini; kuimarisha utoaji wa vibali vya biashara ya madini ili vitolewe katika mfumo wa kidijitali (e-Permits); na kuendeleza minada ya ndani ya madini ya vito.

c) Usimamizi na Ufuatiliaji wa Leseni za Madini

203. Mheshimiwa Spika, ili kuhakikisha uwekezaji unakuwa na tija kwa Taifa, Tume ya Madini itafanya ufuatiliaji na tathmini ya leseni zilizotolewa ili kuhakikisha kuwa zinafanya kazi kwa mujibu wa sheria na kanuni zilizopo. Aidha, katika kuvutia uwekezaji na kuweka mazingira rafiki ya uwekezaji, Tume ya Madini itaendelea

kuimarisha mfumo wa uandaaji na utoaji wa leseni za madini nchini.

d) Kufanya Ukaguzi wa Masuala ya Usalama, Afya na Mazingira

204. Mheshimiwa Spika, katika kuhakikisha kunakuwa na shughuli za uchimbaji madini salama, endelevu na zenye tija Tume ya Madini itaendelea kufanya kaguzi katika masuala ya usalama, afya na mazingira katika migodi midogo, migodi ya kati, migodi mikubwa sambamba na ukaguzi wa mabwawa ya kuhifadhia Topetaka (TSF), *Waste Rock Dam* (WRD) pamoja na maghala ya kuhifadhia baruti. Pia, Tume ya Madini itafuatilia uwasilishaji wa mipango ya ufungaji migodi, kuidhinisha na kuweka Hati Fungani.

e) Kuboresha Mazingira ya Utendaji Kazi na Kuwajengea Uwezo Watumishi

205. Mheshimiwa Spika, Tume ya Madini itaendelea kuimarisha na kuboresha utendaji kazi wa watumishi kwa kuwaongezea ujuzi, weledi na ubobezi kupitia mafunzo ya muda mfupi na mrefu ili waweze kutoa huduma zinazokidhi viwango kwa wateja na wadau wa Sekta ya Madini nchini. Aidha, katika kuhakikisha kunakuwa na mazingira bora ya utendaji kazi Tume ya Madini itaendelea na ujenzi wa Ofisi

za Maafisa Madini Wakazi wa mikoa ya kimadini ya Songwe, Rukwa, Mahenge sambamba na ununuzi wa Samani na vitendea kazi yakiwemo magari na pikipiki.

f) Ushirikishwaji wa Watanzania katika Sekta ya Madini

206. Mheshimiwa Spika, katika kusimamia masuala ya Ushirikishwaji wa watanzania katika Sekta ya Madini, Tume ya Madini itaendelea kutekeleza na kuhakikisha kampuni zinazowekeza zinatumia malighafi zinazozalishwa hapa nchini, zinatoa kipaumbele cha ajira na mafunzo kwa watanzania, pamoja na kutumia huduma mbalimbali zinazotolewa na watanzania au kampuni za kitanzania.

(ii) Taasisi ya Jiolojia na Utafiti wa Madini Tanzania (GST)

207. Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha Mwaka wa Fedha 2025/2026, GST inatarajia kutekeleza kazi zifuatazo:

a) Kufanya Tafiti za Jiosayansi na Kuboresha Kanzidata ya Taifa ya Taarifa za Miamba na Madini

208. Mheshimiwa Spika, ili kuboresha Kanzidata ya Rasilimali Madini ya Taifa, GST itafanya utafiti wa kina wa

jiofizikia kwa njia ya kurusha ndege (High Resolution Airborne Geophysical Survey) ili kuongeza eneo lenye taarifa za kina za jiofizikia kutoka asilimia 16 za sasa hadi kufikia asilimia 34 ifikapo mwaka 2026. Aidha, GST itafanya tafiti maalum kwa ajili ya kutambua maeneo yenye madini muhimu na madini mkakati (critical and strategic minerals) pamoja na kufanya ugani wa jiosayansi na utafiti wa madini katika maeneo ya wachimbaji wadogo.

209. Mheshimiwa Spika, GST itaendelea na ukamilishaji wa ujenzi wa mfumo wa kanzidata wa taarifa za jiosayansi; utafiti wa jiolojia na jiokemia pamoja na utafiti wa kimkakati katika QDS mbili (2) na kuchora ramani zake katika skeli ya 1:100,000; tafiti maalum za jiosayansi; utafiti wa kina kwenye madini ya kimkakati, viwandani na ya metali; kufanya utafiti kwa lengo la kuongeza uelewa kwa wadau kuhusu masuala ya jiosayansi na kuchapisha kwenye jarida linalotambulika; na kutoa ushauri elekezi kwa wadau kwenye nyanja za jiolojia, jiokemia, jiofizikia na uchenjuaji wa madini.

210. Mheshimiwa Spika, GST itachora ramani 24, kudurufu ramani 30 na kuchakata picha za satelaiti; kuingiza taarifa/machapisho 500 katika mfumo wa digital; kukusanya, kuhakiki na kutathmini uhalisia wa taarifa na takwimu za jiosayansi kutoka katika leseni 40 za utafutaji na uchimbaji madini nchini; kuhuisha Kanzidata ya

Rasilimali Madini ya Taifa pamoja na Kitabu cha Madini yapatikanayo Tanzania (Minerogenic Map); na kukusanya miamba choronge mita 1,000 na kuchakata taarifa zake.

b) Kuwaendeleza Wachimbaji Wadogo

211. Mheshimiwa Spika, katika kuwaendeleza wachimbaji wadogo, GST inalenga kufanya utafiti wa jiosayansi na kutoa mafunzo kwa lengo la kutambua ulalo, mwelekeo na tabia za mbale na namna ya kuichenjua katika mikoa minne (4) yenye shughuli hai za uchimbaji mdogo wa madini nchini; na kufanya utafiti wa jiosayansi kwa lengo la kubaini uwepo wa madini katika eneo moja (1) lililotengwa kwa ajili ya wachimbaji wadogo.

c) Kuboresha Huduma za Maabara

212. Mheshimiwa Spika, katika kuboresha huduma za maabara, GST itaendelea kufanya uchunguzi kwa kuzingatia vigezo vya ithibati (accreditation). Aidha, GST itajenga maabara mpya ya kisasa (State of the Art Geoscientific Laboratory) katika eneo la Kizota Dodoma. Maabara hiyo itafanya uchunguzi wa madini ikiwemo yale yanayohitajika kwenye nishati safi kama vile nickel, cobalt na lithium. Aidha, GST itaendelea na ujenzi wa maabara nyingine katika maeneo ya Chunya-Mbeya na Geita kwa

lengo la kusogeza huduma karibu na wananchi wanaojihusisha na shughuli za madini.

213. Mheshimiwa Spika, GST itaendelea kutengeneza *crucibles* 200,000 na *cupels* 50,000 kwa ajili ya kuyeyusha sampuli za dhahabu; uchunguzi wa sampuli 25,000 za udongo, miamba au madini; na uandaaji wa sampuli rejea (certified reference sample materials) za dhahabu, shaba, fedha, zinki, chuma na *cobalt*.

**d) Ufuatiliaji wa Majanga ya Asili ya Jiolojia na
Kuelimisha Umma Namna Bora ya Kupunguza
Athari za Majanga**

214. Mheshimiwa Spika, katika kutekeleza jukumu hilo, GST itakusanya takwimu kutoka vituo vitano (5) vya kudumu vya kunakili mienendo ya mitetemo vilivyopo katika mikoa ya Arusha, Dodoma, Geita, Mtwara na Mbeya; kuchakata taarifa kutoka katika vituo hivyo na kuhuisha ramani inayoonesha vitovu vya matetemeko ya ardhi nchini; kufanya matengenezo ya vifaa vya kunakili mitetemo; kuendelea kuunganisha vituo viwili (2) vya kupima mitetemo vilivyopo Dodoma na Arusha katika mfumo mubashara (real time) ili kuwezesha upatikanaji wa taarifa kwa wakati mara tetemeko linapotokea pamoja na kusimika mtambo mmoja mpya kwa ajili ya ukanda wa Bonde la ufa mkondo wa magharibi Mkoa wa Kigoma.

215. Mheshimiwa Spika, GST itaendelea kutoa elimu kwa umma juu ya namna bora ya kujikinga au kupunguza athari za majanga ya asili ya jilojia. Elimu itatolewa kwa njia ya machapisho, semina na vyombo vya habari.

e) Kuimarisha Uwezo wa Taasisi katika Kutekeleza Majukumu Yake

216. Mheshimiwa Spika, ili kuimarisha uwezo wa Taasisi katika kutekeleza majukumu yake, GST itaboresha mifumo ya ndani ya uchakataji, uhifadhi, usambazaji wa taarifa na takwimu za jiosayansi, taarifa za uwepo wa madini pamoja na kuwajengea uwezo watumishi 30 kwa kuwapatia mafunzo ya muda mfupi na mrefu katika fani mbalimbali ikiwemo masuala ya maabara (watumishi 10) kwa mujibu wa programu ya mafunzo ya mwaka 2025/2026.

217. Mheshimiwa Spika, ili kuboresha mazingira ya utendaji kazi, GST imepanga kununua vitendea kazi ikiwemo *Helicopter* ya utafiti, vifaa vya kisasa vya uchunguzi wa sampuli za madini mbalimbali yakiwemo ya kimkakati, kukarabati majengo, kujenga maabara ya kisasa, kuboresha maslahi ya watumishi, kuboresha mifumo ya ukusanyaji mapato na usimamizi wa rasilimali watu na fedha.

(iii) Shirika la Madini la Taifa (STAMICO)

218. Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha Mwaka wa Fedha 2025/2026, STAMICO inatarajia kutekeleza shughuli zifuatazo:

i. Kuimarisha Ukusanyaji wa Mapato

219. Mheshimiwa Spika, ili kuhakikisha mapato ya Shirika yanakua na kuimarika, Shirika limepanga kuongeza usimamizi kwenye uwekezaji uliopo katika miradi yake kama ifuatavyo:

a) Uzalishaji wa Makaa ya Mawe na Nishati Mbadala (Rafiki Briquettes)

220. Mheshimiwa Spika, Shirika litaendelea na uzalishaji mkubwa wa makaa ya mawe katika eneo la Kabulo-Kiwira ambapo katika mwaka 2025/2026 jumla ya tani 732,770 zimepangwa kuchimbwa. Ili kuimarisha na kuongeza uzalishaji huo, Shirika limepanga kununua mitambo na vifaa mbalimbali vikiwemo *dump trucks* (3), *bulldozer D8* (1), *longwall coal shearer* (2), *Hydraulic Prop* (1), kifaa maalum cha mawasiliano mgodini (1) na *excavator* (1) yenye uwezo wa tani 50.

221. Mheshimiwa Spika, kwa upande wa mradi wa kuzalisha nishati mbadala, Shirika litaendelea na uzalishaji

wa nishati safi ya kupikia. Aidha, Shirika litakamilisha usimikaji wa mitambo miwili (2) katika Mkoa wa Dodoma, na Tabora. Vilevile, Shirika litanunua mtambo mwingine mmoja (1) utakaosimikwa katika Mkoa wa Geita ili kuongeza uzalishaji zaidi. Kukamilika kwa mitambo hiyo kutaliwezesha Shirika kuzalisha nishati safi (Rafiki briquettes) kwa kiwango cha tani 32,761 kwa mwaka.

b) Shughuli za Uchorongaji

222. Mheshimiwa Spika, Shirika litaendelea kuimarisha shughuli za uchorongaji kwa kutangaza na kutafuta kandarasi katika migodi mikubwa na ya kati. Aidha, Shirika limepanga kununua mitambo na vifaa kwa ajili ya uchorongaji ambavyo ni: *deep hole drilling rig* (1), *underground rig* (1), *light vehicles* (5), *compressor* (1) na *booster* (1) ili kukidhi ongezeko la uhitaji wa huduma za uchorongaji.

c) Uzalishaji wa Kokoto - Chigongwe

223. Mheshimiwa Spika, katika Mwaka wa Fedha 2025/2026 Shirika limepanga kuzalisha mita za ujazo 89,604 za kokoto. Aidha, ili kuendelea kuwa na soko la kutosha la kokoto, Shirika litaendelea kufanya mazungumzo na kampuni mbalimbali kubwa za ujenzi

katika miradi ya Serikali ikiwemo ujenzi wa majengo, barabara, reli, viwanja vya mpira na viwanja vya ndege.

ii. Shughuli za Uchimbaji Mdogo na Kuimarisha Vituo vya Mfano

224. Mheshimiwa Spika, STAMICO itaendelea kuwezesha wachimbaji wadogo kwa kufanya yafuatayo: kuendelea kuimarisha usimamizi na uendeshaji wa vituo vya mfano vya Itumbi, Lwamgasa na Katente; kuendeleza uzalishaji katika mgodi wa mfano Lwamgasa; kufanya upanuzi wa kituo cha mfano cha Katente kwa kusimika mtambo wa *CIP* na *elution*; kuendelea na ukamilishaji wa ujenzi wa kituo cha usafishaji chumvi kilichopo Wilaya ya Kilwa, Mkoa wa Lindi; na ujenzi wa CIP mpya katika maeneo ya wachimbaji wadogo.

iii. Kuendeleza Leseni za Shirika

225. Mheshimiwa Spika, Shirika limepanga kufanya utafiti kwenye leseni zake tatu (3) za madini ya dhahabu zilizopo katika mikoa ya Geita na Mara. Aidha, kutokana na uhitaji mkubwa wa madini mkakati, Shirika limepanga kufanya utafiti wa madini ya kinywe katika leseni zake zilizopo katika mikoa ya kimadini ya Manyara na Lindi. Vilevile, Shirika linatarajia kuwa na migodi yake ya uchimbaji wa madini itakayoimiliki kwa asilimia 100 katika kipindi kijacho.

iv. Miradi ya Ubia na Kampuni Tanzu

226. Mheshimiwa Spika, Shirika litaimarisha ufuatiliaji wa miradi ya ubia ambayo ni Mgodu wa *Buckreef*, Kiwanda cha Kusafisha Dhahabu-Mwanza na Kampuni tanzu ya *STAMIGOLD* ili kuongeza ufanisi na kuwezesha ukusanyaji wa mapato kutoka kwenye miradi hiyo. Aidha, Shirika litaendelea kuiwezesha *STAMIGOLD* kwa kufanya utafiti zaidi ambapo kwa Mwaka wa Fedha 2025/2026, mgodi umepanga kufanya utafiti ambao utajumuisha uchorongaji wa mita 6,000.

(iv) Kituo cha Jemolojia Tanzania (TGC)

227. Mheshimiwa Spika, katika Mwaka wa Fedha 2025/2026, Kituo cha TGC kinatarajia kutekeleza majukumu yafuatayo:

a) Uimarishaji wa Miundombinu

228. Mheshimiwa Spika, Kituo cha TGC kimepanga kuimarisha miundombinu ya kutolea mafunzo kwa kuendelea na ujenzi wa jengo la ghorofa nane (8); ununuzi wa vifaa vya kisasa vya uchakataji na upimaji wa madini kwa lengo la kuhakikisha kuwa wadau wanapatiwa huduma bora; ufunguzi wa kituo cha mauzo kwa ajili ya kutangaza fursa zilizopo katika Sekta ya Madini na kuuza bidhaa za madini katika eneo la AICC; na kuimarisha

Maabara ya Madini ya Vito kwa kufanya ununuzi wa mashine za kisasa.

b) Utoaji wa Mafunzo na Huduma Nyingine

229. Mheshimiwa Spika, Kituo cha TGC kitafanya udahili wa wanafunzi 50 (Astashahada) na 65 (Ufundi Sanifu na Stashahada) katika fani ya Teknolojia ya Vito na Usonara. Aidha, Kituo cha TGC kitafanya udahili wa wanafunzi 40 wa kozi za muda mfupi (miezi 3 na 6). Kozi hizo zitahusisha fani za ukataji na ung'arishaji wa madini ya vito (lapidary), utengenezaji wa bidhaa za usonara, (jewellery design and manufacturing), utambuzi wa madini ya vito (gemology) na uchongaji wa vinyago vya madini ya vito na miamba.

230. Mheshimiwa Spika, Kituo kitatoa huduma za utambuzi wa kimaabara kwa madini ya vito kwa sampuli 520; kufanya ukataji wa vipande 243 vya madini ya Vito, utengenezaji wa bidhaa za usonara 240 kutoka kwa wadau; kutoa ushauri kwa wadau wa madini; kufanya tafiti za kuyaongezea thamani madini; na kuhamasisha shughuli za uongezaji thamani madini nchini. Aidha, ili kuhamasisha umuhimu wa huduma za maabara Kituo kitatoa huduma za ugani ili kuhakikisha wadau wanapata taarifa sahihi za madini ya vito.

c) Uzalishaji wa Bidhaa

231. Mheshimiwa Spika, Kituo kinatarajia kuzalisha bidhaa za madini ya vito zikiwemo vinyago, mikufu, hereni na bidhaa nyingine za urembo na mapambo. Aidha, bidhaa za usonara 3,120 zinatarajiwa kutengenezwa kwa kutumia metali za fedha, dhahabu na shaba. Vilevile, vipande vya vito 2,880 vitakatwa sambamba na kuzalisha vinyago 7,500 vya miamba na madini ya vito.

(v) Taasisi ya Uhamasishaji Uwazi na Uwajibikaji katika Rasilimali Madini, Mafuta na Gesi Asilia (TEITI)

232. Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha Mwaka wa Fedha 2025/2026 TEITI inatarajia kutekeleza kazi zifuatazo: kuandaa na kuweka wazi ripoti ya 16 ya TEITI inayoonesha ulinganishi wa malipo ya kampuni za madini, mafuta na gesi asilia na mapato ya Serikali kwa Mwaka 2023/2024; kuweka wazi mikataba ambayo Serikali imeingia na kampuni za madini, mafuta na gesi asilia; kukamilisha rejesta ya wamiliki wa hisa katika kampuni za madini, mafuta na gesi asilia; na kutoa elimu kwa umma kuhusu matumizi ya takwimu za ripoti ya TEITI ili kutambua mchango wa Sekta ya Uziduaji katika uchumi wa nchi.

233. Mheshimiwa Spika, TEITI itaendelea na ukamilishaji wa mfumo wa kielektroniki utakaotumiwa na

kampuni za uziduaji pamoja na Taasisi za Serikali katika kuripoti malipo yanayofanywa na kampuni hizo kwa Serikali; na kufanya tafiti mbalimbali za namna wananchi wanavyonufaika na wanavyoweza kunufaika zaidi na rasilimali madini, mafuta na gesi asilia.

E. SHUKRANI

234. Mheshimiwa Spika, natambua wazi kuwa Serikali ya Awamu ya Sita imeendelea na juhudi kubwa za kuhakikisha kuwa uchumi wa nchi yetu unaimarika. Kasi, juhudi na ubunifu mkubwa wa utendaji kazi anaoendelea nao Mheshimiwa Dkt. Samia Suluhu Hassan, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania vinachochea kukua kwa maendeleo ya nchi yetu.

235. Mheshimiwa Spika, kipekee nitumie fursa hii kumshukuru kwa dhati Mheshimiwa Rais kwa miongozo na maelekezo anayotupatia katika Sekta ya Madini ambayo yanaifanya Sekta hii kuendelea kukua na kuvutia wawekezaji kwa manufaa ya Taifa.

236. Mheshimiwa Spika, nichukue nafasi hii pia kumshukuru Mheshimiwa Dkt. Philip Isdor Mpango, Makamu wa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, kwa maelekezo na miongozo ambayo amekuwa akiitoa

kwa Sekta ya Madini ili kuimarisha usimamizi na utendaji wa shughuli mbalimbali za sekta kwa manufaa ya Taifa.

237. Mheshimiwa Spika, napenda pia nimshukuru Mheshimiwa Kassim Majaliwa Majaliwa (Mb.), Waziri Mkuu wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, kwa hotuba yake nzuri iliyosheheni utekelezaji wa programu mbalimbali za Kitaifa, mafanikio yaliyopatikana katika utekelezaji wa Ilani ya Uchaguzi ya Chama Cha Mapinduzi ya Mwaka 2020, pamoja na msisitizo aliutoa kwenye maeneo mahsusi ikiwemo masuala ya kuzingatiwa katika ukamilishaji wa Dira ya Maendeleo ya Taifa ya Mwaka 2050. Hakika Hotuba hiyo imetoa mwelekeo utakaokuwa na tija katika kupanga, kusimamia na kuratibu shughuli za Serikali kwa Mwaka wa Fedha 2025/2026.

238. Mheshimiwa Spika, kipekee nimshukuru Mheshimiwa Dkt. Doto Mashaka Biteko (Mb.), Naibu Waziri Mkuu na Waziri wa Nishati, ambaye amekuwa na msaada mkubwa kwenye Sekta ya Madini kwa kutoa ushauri, maelekezo na miongozo mbalimbali ili kuhakikisha sekta hii inakuwa na mchango endelevu kwenye ukuaji wa uchumi wa nchi yetu.

239. Mheshimiwa Spika, napenda kumshukuru **Mheshimiwa** Dkt. Steven Lemomo Kiruswa (Mb.), Naibu Waziri wa Madini kwa jinsi anavyoendelea kunipa

ushirikiano katika kusimamia Sekta ya Madini. Amekuwa ni msaada mkubwa kwangu katika kuhakikisha sekta hii inatimiza malengo yake.

240. Mheshimiwa Spika, niwashukuru Eng. Yahya Ismail Samamba, Katibu Mkuu na Bw. Msafiri Lameck Mbibo, Naibu Katibu Mkuu kwa namna wanavyosimamia vyema utekelezaji wa majukumu ya Wizara na Taasisi zake. Aidha, niwashukuru Dkt. AbdulRahman Shabani Mwanga, Kamishna wa Madini, Bi. Janeth Lekashingo, Mwenyekiti wa Tume ya Madini, Bi. Yokbeth Festo Myumbilwa, Mwenyekiti wa Bodi ya GST, IGP Mstaafu Balozi Simon Nyakoro Sirro, Mwenyekiti wa Bodi ya STAMICO, CPA. Ludovick Silemwa Utouh, Mwenyekiti wa Kamati ya TEITI, Makamishna wa Tume ya Madini na wajumbe wa Bodi zote kwa kusimamia kwa umakini na weledi uendeshaji wa Taasisi za Wizara ya Madini.

241. Mheshimiwa Spika, niwashukuru Wakuu wa Idara na Vitengo, Wakuu wa Taasisi, pamoja na watumishi wote wa Wizara na Taasisi zake kwa ushirikiano wanaonipa na kujituma bila kuchoka katika kutekeleza majukumu ya Wizara.

242. Mheshimiwa Spika, niwashukuru wadau wa Sekta ya Madini wakiwemo watafutaji, wachimbaji, wamiliki wa mitambo ya uchenjuaji, wafanyabiashara wa madini na

watoa huduma kwa kuendelea kutekeleza shughuli zao kwa kuzingatia sheria, kanuni na taratibu za nchi. Hii imerahisisha usimamizi wa Sekta ya Madini. Aidha, nizishukuru taasisi za fedha hususan mabenki kwa kuendelea kuwapa mikopo wadau wa Sekta ya Madini wakiwemo wachimbaji wadogo. Vilevile, nivishukuru vyombo vya ulinzi na usalama kwa kutuhakikishia usalama na kushirikiana nasi katika kudhibiti vitendo vya utoroshaji wa madini kwenye maeneo yenye shughuli za madini bila kusahau vyombo vya habari kwa ushirikiano wanaotupatia katika kuitangaza Sekta ya Madini.

243. Mheshimiwa Spika, naomba kutoa shukrani zangu za dhati kwa wananchi wa jimbo la Dodoma Mjini ambao kwa muda wote wameendelea kuniamini na kunipa ushirikiano katika kutekeleza majukumu yangu ya jimbo na Taifa. Nawaahidi na kuwahakikishia kuwa nitaendelea kuwatumikia kwa nguvu zangu zote na kwa kipaji nilichojaliwa na Mwenyezi Mungu katika kuleta maendeleo ya jimbo na Taifa kwa ujumla.

244. Mheshimiwa Spika, kipekee kabisa naomba nichukue fursa hii kuishukuru familia yangu kwa kunivumilia, kuniunga mkono, na kuniombea kwa Mwenyezi Mungu uzima na afya katika utekelezaji wa majukumu ya ubunge na uwaziri katika kujenga na kutetea maslahi ya Taifa.

F. HITIMISHO

245. Mheshimiwa Spika, ili Wizara iweze kutekeleza majukumu na malengo yaliyopangwa ikiwemo ukusanyaji wa maduhuli ya shilingi 1,405,537,268,755.00, naomba Bunge lako Tukufu liridhie na kupitisha makadirio ya shilingi 224,984,150,000.00 kwa ajili ya matumizi ya Wizara na Taasisi zake kwa Mwaka wa Fedha 2025/2026 kwa mchanganuo ufuatao:

- (i) shilingi 124,604,788,000.00 sawa na asilimia 55.38 ya bajeti yote ni kwa ajili ya miradi ya maendeleo.
- (ii) shilingi 100,379,362,000.00 sawa na asilimia 44.62 ya bajeti yote ni kwa ajili ya matumizi ya kawaida. Kati ya fedha hizo, shilingi 24,268,585,000.00 ni kwa ajili ya mishahara ya watumishi (PE) na shilingi 76,110,777,000.00 ni kwa ajili ya matumizi mengineyo (OC) ya Wizara na Taasisi zilizo chini yake.

246. Mheshimiwa Spika, kwa mara nyingine naomba nitoe shukrani zangu za dhati kwa Waheshimiwa Wabunge wote kwa kunisikiliza. Majedwali na vielelezo mbalimbali kwa ajili ya kutoa ufafanuzi wa masuala na takwimu muhimu kuhusu Sekta ya Madini vimeambatishwa pamoja na hotuba hii. Hotuba hii inapatikana katika tovuti ya Wizara ya Madini kwa kikoa cha <https://www.madini.go.tz>.

247. Mheshimiwa Spika, naomba kutoa hoja.

VIAMBATISHO

Jedwali Na. 1: Makusanyo Halisi ya Maduhuli kwa Kila Ofisi ya RMO Kuanzia Julai, 2024 hadi Machi, 2025 Pamoja na Makadirio Kwa Mwaka 2025/2026

Kituo cha Makusanyo	Lengo la Makusanyo 2024/2025 (shilingi)	Lengo la Makusanyo (Julai, 2024 -Machi,2025) (shilingi)	Makusanyo Halisi (Julai, 2024 -Machi, 2025) (shilingi)	Asilimia ya Makusanyo	Lengo la Makusanyo kwa Mwaka (2025/2026)
HQ - Makao Makuu	40,148,000,000.00	30,111,000,000.00	31,608,500,935.81	78.73	47,859,405,500.00
HQ - Maabara	625,000,000.00	468,750,000.00	341,712,000.00	54.67	828,594,500.00
RMO - Katavi	6,050,000,000.00	4,537,500,000.00	6,640,770,811.42	109.76	10,000,000,000.00
RMO - DSM	18,360,000,000.00	13,770,000,000.00	19,499,666,151.59	106.21	24,000,000,000.00
RMO - Mwanza	10,080,000,000.00	7,560,000,000.00	10,083,266,885.47	100.03	12,000,000,000.00
RMO - Simiyu	4,000,000,000.00	3,000,000,000.00	3,781,185,761.67	94.53	4,760,000,000.00
RMO - Mara	176,300,000,000.00	132,225,000,000.00	161,394,887,661.58	91.55	210,000,000,000.00
RMO - Lindi	7,500,000,000.00	5,625,000,000.00	6,787,287,998.86	90.50	10,500,000,000.00
RMO - Shinyanga	26,200,000,000.00	19,650,000,000.00	23,094,275,815.82	88.15	32,000,000,000.00
RMO - Tanga	8,050,000,000.00	6,037,500,000.00	7,067,559,396.55	87.80	11,000,000,000.00
RMO - Ruvuma	33,150,000,000.00	24,862,500,000.00	28,202,859,667.15	85.08	39,000,000,000.00
RMO - Tabora	8,470,000,000.00	6,352,500,000.00	7,112,302,607.12	83.97	13,000,000,000.00
RMO - Kilimanjaro	3,505,000,000.00	2,628,750,000.00	2,924,494,323.05	83.44	4,200,000,000.00
RMO - Singida	23,400,000,000.00	17,550,000,000.00	19,256,677,807.96	82.29	30,000,000,000.00
RMO - Geita	276,400,000,000.00	207,300,000,000.00	225,747,748,799.71	81.67	327,000,000,000.00
RMO - Mbeya	3,770,000,000.00	2,827,500,000.00	2,999,135,350.19	79.55	4,600,000,000.00
RMO - Miredani	5,000,000,000.00	3,750,000,000.00	3,937,701,521.03	78.75	6,000,000,000.00
RMO - Kigoma	1,700,000,000.00	1,275,000,000.00	1,303,246,540.62	76.66	1,900,000,000.00
RMO - Iringa	1,200,000,000.00	900,000,000.00	913,496,905.40	76.12	1,400,000,000.00
RMO - Kahama	138,800,000,000.00	104,100,000,000.00	98,709,631,264.20	71.12	166,000,000,000.00
RMO - Manyara	1,910,000,000.00	1,432,500,000.00	1,310,389,465.81	68.61	2,200,000,000.00

Kituo cha Makusanyo	Lengo la Makusanyo 2024/2025 (shilingi)	Lengo la Makusanyo (Julai, 2024 -Machi,2025) (shilingi)	Makusanyo Halisi (Julai, 2024 -Machi, 2025) (shilingi)	Asilimia ya Makusanyo	Lengo la Makusanyo kwa Mwaka (2025/2026)
RMO - Dodoma	7,000,000,000.00	5,250,000,000.00	4,730,947,439.92	67.58	9,000,000,000.00
RMO - Chunya	60,200,000,000.00	45,150,000,000.00	39,577,350,336.93	65.74	72,000,000,000.00
RMO - Rukwa	750,000,000.00	562,500,000.00	484,459,998.69	64.59	1,150,000,000.00
RMO - Arusha	5,700,000,000.00	4,275,000,000.00	3,601,189,951.05	63.18	6,700,000,000.00
RMO - Kagera	5,850,000,000.00	4,387,500,000.00	3,685,607,128.26	63.00	7,200,000,000.00
RMO - Mtwara	9,680,000,000.00	7,260,000,000.00	5,707,885,621.38	58.97	11,900,000,000.00
RMO - Morogoro	5,200,000,000.00	3,900,000,000.00	3,042,807,295.50	58.52	6,500,000,000.00
RMO - Songwe	61,200,000,000.00	45,900,000,000.00	33,769,717,788.07	55.18	70,000,000,000.00
RMO - Mbogwe	44,100,000,000.00	33,075,000,000.00	23,612,316,936.62	53.54	51,000,000,000.00
RMO - Mahenge	1,100,000,000.00	825,000,000.00	587,683,031.27	53.43	1,300,000,000.00
RMO - Njombe	4,600,000,000.00	3,450,000,000.00	2,359,199,248.08	51.29	5,000,000,000.00
jumla Kuu	999,998,000,000.00	749,998,500,000.00	783,875,962,446.79	78.39	1,199,998,000,000.00

Chanzo: Tume ya Madini, Machi 2025

Jedwali Na. 2: Kiasi cha Mrabaha na Ada ya Ukaguzi Kilichokusanywa Kutoka Kwenye Mauzo ya Madini Mbalimbali Kuanzia Julai, 2024 hadi Machi, 2025

Na.	Aina ya Madini	Kizio	Uzito	Thamani (shilingi)	Mrabaha(shilingi)	Ada ya ukaguzi (shilingi)	Jumla ya Mrabaha & Ada ya ukaguzi (shilingi)	%
1	Dhahabu (Wachimbaji wakubwa)	Kg	30,373	5,166,102,500,271	309,348,784,622	51,412,095,889	360,760,880,511	49.7
2	Dhahabu (Wachimbaji kati)	Kg	5,179	597,450,678,724	33,764,127,357	4,873,817,407	38,637,944,763	5.3
3	Dhahabu (Wachimbaji wadogo)	Kg	15,071	3,004,639,423,828	172,111,997,576	25,786,031,381	197,898,028,958	27.3
4	Makinikia ya Dhahabu	Tani	219	2,620,742,929	157,244,576	26,207,429	183,452,005	0.0

Na.	Aina ya Madini	Kizio	Uzito	Thamani (shilingi)	Mrabaha(shilingi)	Ada ya ukaguzi (shilingi)	Jumla ya Mrabaha & Ada ya ukaguzi (shilingi)	%
5	Makinikia ya Shaba	Tani	27,489	552,200,550,664	33,120,965,009	5,495,248,798	38,616,213,807	5.3
6	Fediha (Ag)	Kg	824	2,263,487,884	120,462,508	19,388,707	139,851,215	0.0
7	Bati	Tani	271	14,861,488,177	898,905,622	149,641,926	1,048,547,548	0.1
8	Almasi	Karati	289,747	132,495,629,501	7,430,196,674	1,238,366,112	8,668,562,786	1.2
9	Tanzanite (iliyokatwa na kusanifiwa)	Karati	29,023	6,458,559,251	72,348,601	68,721,751	141,070,352	0.0
10	Tanzanite (Ghafi)	Kg	47,768	21,259,721,799	1,275,583,308	212,597,218	1,488,180,526	0.2
11	Tanzanite (Magonga)	Kg	54,059	611,962,882	36,717,773	6,119,629	42,837,402	0.0
12	Kinywe	Tani	55,452	77,709,601,142	2,341,306,456	724,927,759	3,066,234,215	0.4
13	Makaa ya mawe	Tani	3,273,431	899,526,892,922	21,105,948,887	9,459,359,557	30,565,308,445	4.2
14	Madini mengine ya vito ghafi	Tani	28,012	44,901,497,544	2,514,323,284	467,767,460	2,982,090,744	0.4
15	Madini mengine ya vito iliyokatwa na kusanifiwa	Karati	179,417	36,419,631,821	402,493,228	363,258,383	765,751,612	0.1
16	Madini mengine ya Metali	Tani	139,317	102,768,492,886	6,261,017,190	1,052,777,218	7,313,794,408	1.0
17	Madini mengine ya viwandani	Tani	10,672,136	332,852,755,318	9,682,342,744	3,166,268,328	12,848,611,073	1.8
18	Madini Ujenzi	Tani	25,485,458	437,901,749,339	13,265,490,938	4,367,176,089	17,632,667,027	2.4
19	Sampuli	Kg	3,129	157,712,767	5,649,412	1,618,058	7,267,470	0.0
20	Madini Mengineyo		-	-	(1,317,101,196)	4,738,383,147	3,421,281,951	0.5
JUMLA KUU				11,433,203,079,650.20	612,598,804,570.95	113,629,772,245.44	726,228,576,816.39	100.0

Chanzo: Tume ya Madini, Machi 2025

Jedwali Na. 3: Mwenendo wa Mauzo na Mapato ya Dhahabu Katika Masoko ya Geita, Kahama na Chunya kwa Kipindi cha Kuanzia Julai, 2024 hadi Machi, 2025

SOKO LA CHUNYA					
Mwezi	Uzito (g)	Thamani (shilingi)	Mrabaha (shilingi)	Ada ya Ukaguzi (shilingi)	Jumla ya Makusanyo (shilingi)
Jul-24	341,739.47	62,073,599,183.46	3,724,415,950.58	620,735,991.74	4,345,151,942.32
Aug-24	313,908.50	59,241,088,182.84	3,554,465,290.44	592,410,881.66	4,146,876,172.10
Sep-24	398,563.51	76,647,052,169.47	4,598,823,129.38	766,470,521.82	5,365,293,651.20
Oct-24	259,016.19	54,152,039,339.77	3,032,514,203.03	433,216,314.72	3,465,730,517.75
Nov-24	276,317.33	55,057,499,613.68	3,083,219,978.37	440,459,996.91	3,523,679,975.28
Dec-24	325,316.41	55,237,559,605.16	3,093,303,337.89	441,900,476.84	3,535,203,814.73
Jan-25	282,125.47	52,436,056,234.74	2,936,419,149.15	419,488,449.88	3,355,907,599.02
Feb-25	272,642.82	47,149,345,824.22	2,640,363,366.16	377,194,766.59	3,017,558,132.75
Mar-25	262,738.13	54,300,711,048.12	3,040,839,818.69	434,405,688.38	3,475,245,507.08
Jumla	2,732,367.83	516,294,951,201.46	29,704,364,223.68	4,526,283,088.55	34,230,647,312.22
SOKO LA GEITA					
Mwezi	Uzito (g)	Thamani (shilingi)	Mrabaha (shilingi)	Ada ya Ukaguzi (shilingi)	Jumla ya Makusanyo (shilingi)
Jul-24	286,356.01	52,276,074,409.03	3,136,564,464.54	522,760,744.09	3,659,325,208.63
Aug-24	290,543.94	55,369,027,923.31	3,322,141,675.40	553,690,279.23	3,875,831,954.63
Sep-24	280,384.17	56,066,694,794.47	3,364,001,687.67	560,666,947.94	3,924,668,635.61
Oct-24	271,837.94	57,351,535,238.30	3,211,685,973.34	458,812,281.91	3,670,498,255.25
Nov-24	195,253.19	39,895,509,568.11	2,234,148,535.81	319,164,076.54	2,553,312,612.36
Dec-24	222,102.05	41,425,657,754.70	2,319,836,793.44	331,405,255.23	2,651,242,048.67
Jan-25	328,435.73	63,720,018,532.10	3,568,321,037.80	509,760,148.26	4,078,081,186.05
Feb-25	286,668.60	61,603,874,707.81	3,449,816,983.64	492,830,997.66	3,942,647,981.30
Mar-25	271,932.63	61,625,067,487.49	3,451,003,779.30	493,000,539.90	3,944,004,319.20
Jumla	2,433,514.26	489,333,460,415.31	28,057,520,930.94	4,242,091,270.77	32,299,612,201.71
SOKO LA KAHAMA					
Mwezi	Uzito (g)	Thamani (shilingi)	Mrabaha (shilingi)	Ada ya Ukaguzi (shilingi)	Jumla ya Makusanyo (shilingi)
Jul-24	186,714.30	35,086,101,624.49	1,984,734,430.62	415,462,735.71	2,400,197,166.33
Aug-24	148,947.11	29,610,101,419.76	1,796,149,756.96	409,126,342.35	2,205,276,099.31
Sep-24	168,057.97	35,192,747,537.02	2,018,411,628.04	305,350,863.28	2,323,762,491.32
Oct-24	162,896.68	34,023,845,994.85	1,868,874,582.75	364,930,582.85	2,233,805,165.60
Nov-24	130,095.94	27,575,181,236.30	1,400,626,797.77	148,809,774.16	1,549,436,571.93
Dec-24	205,747.91	40,291,981,647.82	2,027,617,271.52	207,969,002.80	2,235,586,274.32

Jan-25	137,167.96	27,201,427,378.16	1,425,261,909.73	168,603,593.07	1,593,865,502.79
Feb-25	147,691.80	33,163,732,353.39	1,803,454,483.06	238,452,594.46	2,041,907,077.52
Mar-25	142,373.39	33,650,261,251.80	1,815,068,267.08	234,528,908.50	2,049,597,175.58
Jumla	1,429,693.06	295,795,380,443.59	16,140,199,127.52	2,493,234,397.18	18,633,433,524.70

Chanzo: Tume ya Madini, Machi 2025

Jedwali Na. 4: Mapato Yaliyopatikana Kutokana na Mauzo ya Madini Kwenye Masoko Yote ya Madini Kuanzia Julai, 2024 hadi Machi, 2025

Jina la Soko	Aina ya Madini	Kizio	Uzito	Thamani (shilingi)	Mrabaha (shilingi)	Ada ya Ukaguzi (shilingi)
Arusha	Dhahabu	Gramu	8,023.96	1,916,278,219.56	112,121,221.24	18,518,900.03
Arusha	Vito	Karati	193,771.54	36,288,049,182.06	394,648,598.23	361,942,556.25
Arusha	Vito	Gramu	29,834,505,827.25	8,724,040,432.84	518,892,203.57	86,678,937.98
Babati	Dhahabu	Gramu	4,996.63	943,858,394.14	53,512,292.10	7,541,231.41
Chunya	Dhahabu	Gramu	2,732,367.83	516,294,951,201.46	29,704,364,223.68	4,526,283,088.55
Dar es Salaam	Dhahabu	Gramu	61,201.89	12,523,305,813.94	607,594,469.22	60,167,031.02
Dar es Salaam	Vito	Carat	1,487.50	997,622,159.20	9,976,221.59	9,976,221.59
Dar es Salaam	Vito	Gramu	8,552,486.70	37,871,552.06	2,178,931.20	378,715.52
Dar es Salaam	Tanzanite	Karati	4,561.25	2,902,199,760.51	30,053,170.11	30,053,170.11
Dar es Salaam	Tanzanite	Gramu	1,580.00	1,945,597.50	116,735.85	19,455.98
Dodoma	Dhahabu	Gramu	80,265.17	15,418,209,828.82	859,961,844.26	124,013,950.08
Dodoma	Vito	Gramu	145,326,576.50	1,220,052,280.75	72,145,079.39	12,200,522.81
Geita	Dhahabu	Gramu	2,433,514.26	489,333,460,415.31	28,057,520,930.94	4,242,091,270.77
Hanan'g	Dhahabu	Gramu	2,306.25	472,594,975.22	26,917,497.48	4,006,849.25
Handeni	Dhahabu	Gramu	11,531.73	2,441,085,018.73	146,465,101.09	24,410,850.25
Iringa	Dhahabu	Gramu	20,609.03	4,060,304,314.23	242,455,741.70	40,021,784.49
Kahama	Dhahabu	Gramu	1,429,693.06	295,795,380,443.59	16,140,199,127.52	2,493,234,397.18
Kakonko	Dhahabu	Gramu	20,620.85	4,208,955,837.55	242,819,242.48	35,944,516.43
Katavi	Dhahabu	Gramu	106,600.33	20,437,592,349.56	1,194,354,328.58	194,370,119.77
Kigoma	Dhahabu	Gramu	5,819.17	1,211,741,328.77	69,649,794.29	6,008,042.44
Kilindi	Dhahabu	Gramu	39,434.45	8,372,514,606.16	396,565,375.21	70,080,285.60
Kyerwa	Bati	Kilogramu	270,607.69	14,858,654,164.88	891,526,357.97	148,587,745.00
Lindi	Dhahabu	Gramu	131,926.77	28,119,556,955.07	1,609,743,380.62	281,195,569.55
Lindi	Vito	Gramu	783,541.22	2,230,435,773.01	133,826,146.38	22,304,357.73
Mahenge	Vito	Gramu	523,072.29	1,490,908,217.30	89,454,493.04	14,909,082.17

Jina la Soko	Aina ya Madini	Kizio	Uzito	Thamani (shilingi)	Mrabaha (shilingi)	Ada ya Ukaguzi (shilingi)
Mara	Dhahabu	Gramu	1,462,802.74	293,558,675,400.70	16,815,446,564.23	2,536,549,774.10
Mbeya	Dhahabu	Gramu	54,364.88	10,738,566,388.14	618,434,396.33	94,445,870.07
Mbogwe	Dhahabu	Gramu	1,219,663.56	246,137,872,682.02	14,425,883,974.84	2,168,509,468.85
Mbulu	Dhahabu	Gramu	21,481.97	3,808,666,847.87	219,396,784.61	30,775,462.20
Mirerani	Tanzanite	Gramu	41,877,029.11	7,306,541,930.28	438,392,515.80	73,065,419.34
Mirerani	Tanzanite	Carat	14,181.60	2,739,048,978.28	27,390,489.77	27,390,489.77
Mirerani	Vito	Gramu	80,189,680.89	300,651,440.03	18,039,086.42	3,006,514.42
Mirerani	Vito	Karati	1,945.25	1,006,581.60	10,065.82	10,065.82
Morogoro	Dhahabu	Gramu	24,561.28	5,196,318,674.87	282,492,945.16	32,809,116.32
Morogoro	Vito	Gramu	15,482,896,840.34	12,533,584,234.23	750,503,495.92	119,269,684.29
Mtwara	Dhahabu	Gramu	7,702.20	1,454,773,777.64	83,651,307.25	12,730,178.07
Mwanza	Dhahabu	Gramu	498,199.59	88,991,736,648.75	5,226,900,459.36	833,612,975.82
Njombe	Dhahabu	Gramu	3,373.74	677,858,598.67	38,921,727.32	5,903,691.77
Nyang'wale	Dhahabu	Gramu	62,681.14	11,794,715,419.72	639,859,802.05	81,265,736.02
Nyakanazi	Dhahabu	Gramu	68,782.19	14,270,153,365.87	779,974,733.42	35,031,209.16
Ruvuma	Dhahabu	Gramu	38,842.40	7,954,561,106.96	457,659,944.71	69,738,753.51
Tunduru	Vito	Gramu	59,710,204.58	2,977,148,614.09	178,629,006.85	29,336,539.22
Shelui	Dhahabu	Gramu	150,708.24	28,854,897,127.41	1,729,527,679.07	287,665,895.63
Shinyanga	Dhahabu	Gramu	1,189,767.00	253,776,343,366.06	13,701,795,418.56	1,798,363,175.66
Shinyanga	Almasi	Karati	6,814.58	3,133,699,662.51	188,021,979.75	31,336,996.63
Simiyu	Dhahabu	Gramu	160,516.77	31,568,136,486.16	1,815,923,946.64	283,168,283.58
Singida	Dhahabu	Gramu	254,851.81	51,445,434,049.99	3,049,609,333.77	494,274,620.05
Songwe	Dhahabu	Gramu	897,442.17	176,945,594,813.68	10,027,865,020.26	1,474,679,321.02
Tabora	Dhahabu	Gramu	486,408.07	91,471,452,762.79	4,893,522,362.40	601,540,179.21
Tanga	Vito	Gramu	143,884,461.28	1,281,644,043.83	76,898,642.63	12,262,887.05
Jumla			45,812,435,730.71	2,819,220,651,824.38	158,091,814,190.66	23,951,680,959.55

Chanzo: Tume ya Madini, Machi 2025

Jedwali Na. 7: Makusanyo ya Maduhuli Yaliyotokana na Vyanzo Mbalimbali Kuanzia Julai, 2024 hadi Machi, 2025

Na.	Chanzo	Malengo 2024/2025	Makusanyo Halisi (Julai, 2024 - Machi, 2025) (shilingi)	Asilimia ya Makusanyo	Lengo la Makusanyo kwa Mwaka (2025/2026)
1.	Ada ya Mwaka ya leseni	52,026,219,385.00	45,328,754,238.84	87.13	65,180,847,812.51
2.	Ada ya Ukaguzi	132,188,827,214.00	114,193,624,081.86	86.39	164,263,722,901.81
3.	Ada za Kijiolojia	49,026,747,535.00	10,509,828,153.92	21.44	17,131,607,187.88
4.	Mrabaha	764,019,608,953.00	610,115,613,547.05	79.86	950,262,641,687.22
5.	Adhabu na Tozo	2,086,596,913.00	3,386,430,425.13	162.29	2,534,180,410.58
6.	Malipo ya Huduma za Maabara	650,000,000.00	341,712,000.00	52.57	625,000,000.00
Jumla Kuu (Shilingi)		999,998,000,000.00	783,875,962,446.79	78.39	1,199,998,000,000.00

Chanzo: Tume ya Madini, Machi 2025

Jedwali Na. 5: Mapato Yaliyopatikana Kutokana na Mauzo ya Madini Kwenye Masoko ya Madini Kwa Kila Aina ya Madini Kuanzia Julai, 2024 hadi Machi, 2025

Aina ya Madini	Kizio	Uzito	Thamani (shilingi)	Jumla ya Mapato (shilingi)
Dhahabu	Gramu	13,691,061.14	2,732,729,131,453.64	177,240,062,568.23
Bati	Kilogramu	270,607.69	14,858,654,164.88	1,040,114,102.98
Almasi	Karati	6,814.58	3,133,699,662.51	219,358,976.38
Tanzanite	Karati	18,742.85	5,641,248,738.80	114,887,319.77
Tanzanite	Gramu	41,878,609.11	7,308,487,527.78	511,594,126.97
Vito	Karati	197,204.29	37,286,677,922.86	776,563,729.30
Vito	Gramu	45,756,372,691.05	18,262,752,353.92	2,140,914,326.60
Jumla			2,819,220,651,824.38	182,043,495,150.21

Chanzo: Tume ya Madini, Machi 2025

Jedwali Na. 6: Mapato Yaliyopatikana Kutokana na Mauzo ya Madini Kwenye Masoko ya Madini Tangu Kuanzishwa Kwake Machi, 2019 hadi Machi, 2025

Aina ya Madini	Kizio	Uzito	Thamani (shilingi)	Jumla ya Mapato (shilingi)
Dhahabu	Gramu	99,561,154.41	13,237,746,538,282.80	911,926,983,052.52
Bati	Kilogramu	1,770,209.02	85,922,954,472.39	6,081,929,816.15
Almasi	Karati	90,452.34	38,604,967,431.03	2,704,055,957.01
Tanzanite	Karati	428,172.89	110,996,045,335.63	2,237,016,011.21
Tanzanite	Gramu	431,891,309.24	68,782,387,818.22	4,784,608,463.18
Vito	Karati	447,686.20	99,307,822,324.99	2,506,980,775.22
Vito	Gramu	158,613,967,185.99	110,530,175,728.32	14,745,443,756.33
Jumla			13,751,890,891,393.40	944,987,017,831.62

Chanzo: Tume ya Madini, Machi 2025

Jedwali Na. 8: Migodi ya Wachimbaji wa Kati wa Madini iliyokaguliwa Kuanzia Julai, 2024 hadi Machi, 2025

Na.	Mgodi	Mkoa wa Kimadini
1.	Henan Afro Asian Co. Ltd	Kahama
2.	Long Fortune Co. Ltd	Kahama
3.	Canuck Co. Ltd	Kahama
4.	Herbet Ruzoka Rubondo &Samson Henery	Geita
5.	RZ Union co.ltd	Geita
6.	Andrew Bollen & Partners	Geita
7.	Busolwa Mining Company Ltd	Geita
8.	Zem Development (T) Co. Ltd	Mara
9.	Platinum Graphite International Co. Ltd	Mererani.
10.	Tanzoz Minerals Ltd	Geita
11.	PZ Gold Mining Co. Ltd	Mara
12.	Matongo Gold Mine Ltd	Mara
13.	Mara Mining Investment Ltd	Mara
14.	Nyamongo Tz Ltd	Mara
15.	Kassco Mining Co. Ltd	Mwanza
16.	Ekarist Samson & Partners	Mwanza
17.	Busolwa Mining (Buhunda Project)	Mwanza

Na.	Mgodi	Mkoa wa Kimadini
18.	Jackson Luhenje & Partners	Mbogwe
19.	Peter Lugiko &partners	Mbogwe
20.	Tianpin (T) Investment Limited	Kahama
21.	Jackson Balele Shiganga & Partners	Kahama
22.	Lake Victoria Resources	Mara
23.	Permanent Minerals Co. Ltd	Mererani
24.	Tanzanite Explorers Ltd	Mererani
25.	M/S Saniniu Kurian Laizer	Mererani
26.	Franone Mining and Gems Co. Ltd	Mererani
27.	Tanzanite Africa Ltd	Mererani
28.	Iraqw Mining Tanzania Ltd	Mererani
29.	Najim & Company Ltd	Tanga
30.	East Africa Harmony Mining Co. Ltd	Tanga
31.	Tanga Cement PLC	Tanga
32.	Maweni Limestones Ltd	Tanga
33.	Jitegemee Holdings Co. Limited	Ruvuma
34.	China Dragon International Company	Dodoma

Na.	Mgodi	Mkoa wa Kimadini
35.	Zem Development Co. Ltd	Shinyanga
36.	Katavi Mining Co. Ltd	Katavi
37.	Tanzania Portland Cement Co. Ltd	Dar es Salaam
38.	Even Enterprises Co. Ltd	Dar es Salaam
39.	Gulf Concrete and Cement Products Co. Ltd	Dar es Salaam
40.	Yuetong Company Limited	Dar es Salaam
41.	Henan Yukuang International Mining Investment Co. Ltd	Morogoro
42.	Tanzania Portland Cement Co. Ltd	Dar es Salaam
43.	C.G.I Contractors Ltd	Morogoro
44.	Market Insight Limited	Njombe
45.	Tancoal Energy Limited	Ruvuma
46.	Ruvuma Coal Limited	Ruvuma

Chanzo: Tume ya Madini, Machi 2025

Jedwali Na. 9: Matukio ya Matetemeko Makubwa ya Ardhi yaliyotokea nchini Tanzania katika kipindi cha Julai, 2024 hadi Machi, 2025

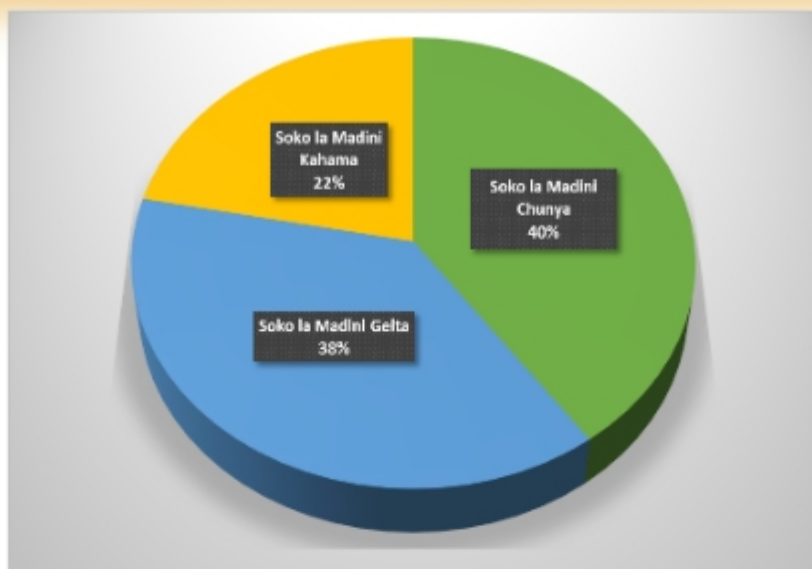
Tarehe	Muda (Saa 24)	Latitudo	Longitudo	Kina (km)	Ukubwa (Richter)	Mkoa
27/08/2024	21:48:22	-4.2815	35.1136	10	4.5	Manyara
04/10/2024	08:53:02	-5.5274	34.2383	9.4	4.7	Singida
24/11/2024	07:58:36	-11.269	34.7704	10	5	Ruvuma
16/12/2024	14:02:40	-3.2712	35.8467	10	4.5	Arusha
18/12/2024	21:06:38	-5.4358	35.8077	10	4.4	Dodoma
27/12/2024	23:39:39	-11.339	37.2316	10	4.2	Ruvuma
17/01/2025	14:10:28	-4.3935	35.1537	10	4.2	Manyara
25/01/2025	00:39:07	-4.4210	35.8510	15	3.8	Dodoma
25/01/2025	00:48:02	-5.5000	34.7430	15	3.6	Singida
26/01/2025	00:44:01	-4.3400	35.2200	15	4	Manyara
26/01/2025	00:43:36	-4.3190	35.2590	6.5	3.6	Manyara
26/01/2025	00:40:43	-4.5470	35.2110	15	3.5	Manyara
27/01/2025	00:18:25	-3.7160	35.5880	15	3.7	Arusha
28/01/2025	00:57:47	-4.5340	35.2320	15	3.5	Manyara
28/01/2025	00:13:16	-4.5380	35.2340	15	3.5	Manyara
30/01/2025	00:04:24	-4.3800	35.1810	15	3.9	Manyara
30/01/2025	00:20:15	-4.4400	35.1500	15	3.5	Manyara
30/01/2025	00:13:35	-4.6380	35.4260	15	3.5	Manyara
31/01/2025	00:41:54	-4.7470	35.1040	10.3	3.5	Singida
01/02/2025	00:27:19	-4.1310	35.4900	19.5	5.1	Manyara
02/02/2025	00:37:12	-4.4270	35.1960	15	4.2	Manyara
02/02/2025	00:55:52	-5.1960	35.1270	0.6	3.8	Dodoma
02/02/2025	00:31:08	-4.8350	35.1370	9.3	3.6	Singida
02/02/2025	00:09:22	-4.4310	35.2490	62.1	3.5	Manyara
02/02/2025	00:51:42	-3.7090	35.2550	68.4	3.5	Arusha

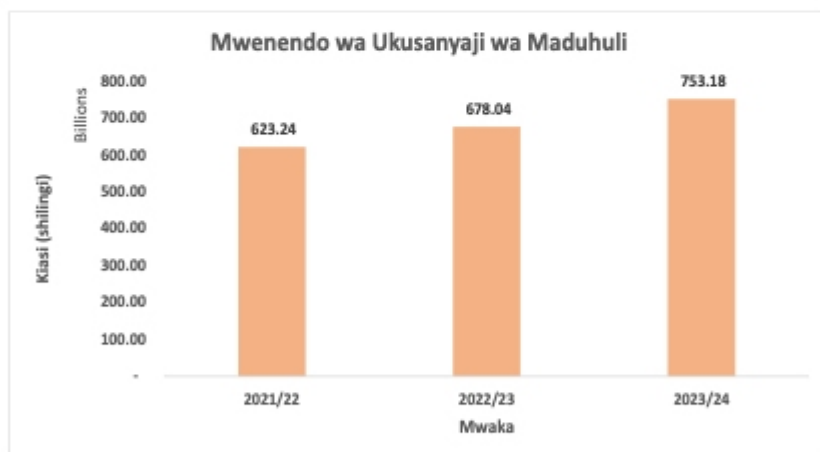
Tarehe	Muda (Saa 24)	Latitudo	Longitudo	Kina (km)	Ukubwa (Richter)	Mkoa
04/02/2025	00:03:01	-4.3320	35.2340	13.1	3.7	Manyara
05/02/2025	00:24:28	-4.9930	38.3360	700	4.8	Tanga
05/02/2025	00:23:31	-4.5480	35.2160	15	4	Manyara
07/02/2025	00:36:43	-4.5100	35.2530	15	3.5	Manyara
08/02/2025	00:30:24	-4.6500	35.2100	4.9	3.7	Manyara
08/02/2025	00:06:32	-4.3930	35.2000	7.5	3.7	Manyara
08/02/2025	00:36:38	-4.3890	35.1680	9.5	3.6	Manyara
09/02/2025	00:03:12	-4.6570	35.2100	5.5	3.7	Manyara
09/02/2025	00:52:55	-5.2760	35.8910	15	3.7	Dodoma
10/02/2025	00:09:44	-5.2860	35.8960	15	4	Dodoma
10/02/2025	00:49:46	-5.2880	35.9260	15	3.6	Dodoma
11/02/2025	00:21:51	-4.0980	35.4660	9.4	4.6	Manyara
11/02/2025	00:32:11	-4.1070	35.5070	19.5	3.5	Manyara
17/03/2025	13:44:16	-4.3929	35.1768	10	4.6	Manyara

Chanzo: GST, Machi 2025

Kielelezo Na. 1: Makusanyo ya Maduhuli Kutokana na Mauzo ya Dhahabu Katika Masoko Makubwa Kuanzia Julai, 2024 hadi Machi, 2025

Kielelezo Na. 2: Mwenendo wa Ukusanyaji wa Maduhuli Kuanzia Mwaka 2021/2022 hadi 2023/2024

